

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**ENDONEZYA VE TÜRKİYE’NİN KÜLTÜREL DİPLOMASİSİ:
KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Theophillus Fremaronomo WALUYO

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yunus YOLDAŞ

Çanakkale 2015

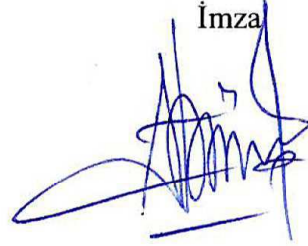
TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Endonezya ve Türkiye’nin Kültürel Diplomasisi: Karşılaştırmalı Araştırma**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin açıkça kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27/08/2015

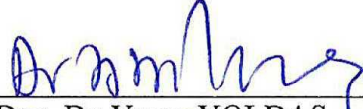
Theophillus Fremaronomo Waluyo

İmza

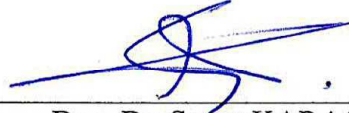
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Theophilus Fremaronomo WALUYO'ya ait "Endonezya ve Türkiye'nin Kültürel Diplomasisi: Karşılaştırmalı Araştırma" adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yunus YOLDAŞ

(Danışman)

Doç. Dr. Sofer KARAGÜL

Doç. Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ

Tez No : 10086023

Tez Savunma Tarihi : 27.08.2015

ONAY

Doç. Dr. Şerif KORKMAZ

Enstitü Müdürü

16./08/2015

ENDONEZYA VE TÜRKİYE’NİN KÜLTÜREL DİPLOMASİSİ: KARŞILAŞTIRMALI ARAŞTIRMA

ÖZET

Dünya, 90'ların başında soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bunun sonucunda uluslararası ilişkilerde ülkeler arasında yeni bir davranış kodu geliştirilmiştir. Bundan itibaren ülkeler yeni dünya düzenine kendi politikalarını entegre etmeye çalışmıştır. Askeri içerik ve propaganda temelinde sert güç nispeten geride bırakılmış ve yumuşak güç ülkeler tarafından kendi ulusal çıkarlarını ilerletmek için uluslararası ilişkilerde kullanılmaya ve popüler olmaya başlanmıştır. Yumuşak güç, sahip olduklarıyla bir başkasının buna sahip olanı izlemesi ve kendi çıkarlarına ulaşması için dikkatini çekmektir. Yumuşak güçten enerjisi kaynaklanan bir araç olarak özellikle farklı kültürden gelen insanların etkileşmesini sağlayan ve bir ölçüde yeni problemlere neden olan küreselleşmenin ortaya çıktığı ve kültürler arasında önyargı yaratan 11 Eylül olayı yaşandıktan sonra önemi artırmasıyla kültürel diplomasi de sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Kendi bölgesinde iki yeni yükselen güçler olarak Endonezya ve Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde kendi dış politikası ve diplomasisi aracılığıyla, kültürel diplomasiye dahil, nasıl bir rol üstleneceği ve bunu nasıl genişleteceği savından hareket ederek analiz edilmektedir.

THE CULTURAL DIPLOMACY OF INDONESIA AND TURKEY: A COMPARATIVE STUDY

ABSTRACT

The world has been changed after the collapse of the Soviet Union along with the end of the Cold War at the beginning of the 90's; a change that brought a new code of behaviour among countries in international relations. From now on countries tried to adjust their behavior based on the new world order. Hard power which is full of military content and propaganda has been relatively left behind and soft power started to be popular to be used in international relations by countries to enhance their national interest. Soft power, indeed tries to draw attention to whom, who owns power or to pursue other's power and last but not least how to reach its own interest. As an instrument, that gains its energy from soft power, cultural diplomacy also started to take place especially as the importance of it was getting raised after the 9/11 that created prejudice among cultures and globalization that made people from different cultures have more chance to interact and to some extent caused new problems in the world. As two new emerging powers in its own region, Indonesia and Turkey are interesting objects to be analyzed in how these two countries play and expand their roles in international relations through their foreign policy and diplomacy including their cultural diplomacy.

ÖNSÖZ

90'lı yıllarda küreselleşme ve iletişimin hızlı gelişmesiyle ortaya çıkan yeni dünya düzeni, uluslararası ilişkileri değiştirmiş, böyle bir çevrede yer alan yumuşak güç; diplomasinin yürütülmesi daha çok tercih edilir bir hale gelmeye başlamıştır. Kültürel diplomasi, ülkelerin kendi sahip olduğu yumuşak gücünü kullanarak kendi ulusal çıkarlarını elde etmeye çalıştıkları birçok araçtan biridir. Bu konuyla ilgili çalışmaların yapılması ülkeler arasındaki işbirliğini artırması, sosyal kültürel bağların güçlendirilmesi için kaçınılmaz bir gerçektir.

Fakat kültürel diplomasi ile ilgili bilimsel yazılı araştırmaların sınırlı olması, kaynaklara ulaşma açısından zorluklar yaşamış olsam da, bu araştırmayı ortaya çıkma çabam ve gayretim sonuçsuz kalmaması ayrıca beni son derece mutlu etmiştir. Bu çalışma ülkeler arasında yeni yükselen ekonomik bir güç olan Endonezya ve Türkiye'nin yürüttüğü kültürel diplomasiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca çalışmanın ortaya çıkma aşamasında, kaynaklara ulaşmada zorluklar yaşansa da, spesifik bir şekilde literatür taraması yaparak çalışmayı temellendirme gayretim yanında; kültürel diplomasi konusuyla uzmanlaşmış kişilerle direkt temasta bulunarak fikir alışverişi yapmam ve kendileriyle yaptığım mülakatlar daha iyi bir sonuca varabileceğim inancını güçlendirmiştir. Bununla birlikte kültürel diplomasiye ilgi gösterecek araştırmacılara ve öğrencilere, her meslekten kişilere katkı sağlayacağı hedeflenmektedir.

Hiç kuşkusuz çalışmanın ortaya çıkması kendiliğinden olmamıştır. Bu nedenle onlara hakettikleri değeri verebilmem için teşekkürü borç bilirim. Başta saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Yunus Yoldaş'a bana önerileri ve yardımları için teşekkür ediyorum ve onunla çalışarak tecrübe ve deneyimlerinden son derece yararlandığımı ifade etmek istiyorum. Ayrıca tez savunma esnasında getirdikleri yapıcı eleştiri, öneri ve katkılarından dolayı Doç. Dr. Soner Karagül ve Doç. Dr. Mehmet Bülent Uludağ'a teşekkürlerimi iletmem istiyorum. Hem Endonezya'daki hem de Türkiye'deki iyi arkadaşlarım ve "ailem" in desteklerini her zaman hatırlamasam büyük bir eksiklik hissederim. Son olarak

her zaman hayatımın bir parçası olan sevgili babam, kardeşlerim ve tüm aileme destek verdikleri için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1. Yumuşak Güç.....	5
2. Diploması.....	9
3. Kültür.....	14
4. Kültürel Diploması.....	16
4.1. Kültürel Diplomasinin Unsurları.....	19
4.1.1. Aktörler ve Hükümetin Katılımı.....	19
4.1.2. Amaç.....	19
4.1.3. Faaliyet.....	20
4.1.4. Kitle (İzleyici).....	20
5. Kamu Diplomasisi.....	21
6. Uluslararası Kültürel İlişkiler.....	23
7. Propaganda.....	23
8. Kültürel Diplomasinin Uygulaması ve Potansiyeli.....	24

BÖLÜM II

ENDONEZYA’NIN KÜLTÜREL DİPLOMASİSİ

1. Endonezya’nın Profili.....	27
2. Endonezya Dış Politikasının İlkeleri.....	30

3. Susilo Bambang Yudhoyono (SBY) Döneminde Endonezya Dış Politikası.....	33
4. SBY Döneminde Endonezya'nın Ekonomisi.....	35
5. Endonezya'nın Kültürel Diplomasisi'nin Aktörleri, Uygulamaları ve Faaliyetleri.....	38
5.1. Burslar.....	38
5.1.1. Endonezya Sanat Kültürü Bursu (Beasiswa Seni Budaya Indonesia/BSBI).....	39
5.1.2. Darmasiswa.....	41
5.1.3. Gelişmekte Olan Ülkelerin Ortaklığı Bursu (Beasiswa Kemitraan Negara Berkembang/KNB).....	42
5.1.4. Özellikli Bursu (Beasiswa Unggulan - A scholarship to support the Palestine's self-determination/Filistin'nin self-determinasyon hakkına destek amaçlı bir burs).....	43
5.2. Dinlerarası Diyalog (Interfaith Dialogue).....	44
5.3. Batik Diplomasisi.....	46
5.4. Kültür Evi (Rumah Budaya) Açma Planı.....	49
5.5. Endonezya Temsilciliğinin Kültürel Etkinliği.....	51
6. Endonezya'nın Kültürel Diplomasisi'nde Engeller.....	51
6.1. Kültürel İkonu Araması.....	51
6.2. İdari Problem.....	53
6.3. Endonezya Kimliği Koruma.....	54

BÖLÜM III

TÜRKİYE'NİN KÜLTÜREL DİPLOMASİSİ

1. Türkiye'nin Profili.....	58
2. Türkiye Dış Politikasının İlkeleri.....	60
3. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Döneminde Türk Dış Politikası.....	64
4. AKP Döneminde Türkiye'nin Ekonomisi.....	70
5. Türkiye'nin Kültürel Diplomasisi'nin Aktörleri, Uygulamaları ve Faaliyetleri.....	73
5.1. Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü.....	74
5.2. Türk Edebiyatı Dışa Açılımı (TEDA) Projesi.....	76

5.3. Yunus Emre Kùltür Merkezi.....	79
5.4. Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA).....	83
5.5. Türkoloji Projesi.....	84
5.6. Türkiye Bursları.....	86
5.7. Türk Dizileri.....	90
5.8. Türkiye Yılı ve Mevsimleri Programı (Years and Seasons of Turkey).....	92
5.9. Uluslararası Türk Kùltürü Teşkilatı-TÜRKSOY.....	92
5.10. Medeniyetler İttifakı Girişimi.....	94
6. Türkiye'nin Kùltürel Diplomasisi'nde Engeller.....	96
6.1. Bir Hikaye Gerek.....	96
6.2. İmaj Değişmesi.....	97
SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA.....	108
EK.....	126

KISALTMALAR

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	:	Adalet ve Kalkınma Partisi
APEC	:	Asia-Pacific Economic Cooperation (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği)
APIFYC	:	Asia Pacific Inter Faith Youth Camp (Asya Pasifik Dinlerarası Gençler Kampı)
ASEAN	:	Association of Southeast Asian Nations (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği)
ASEM	:	Asia Europe Meeting (Avrupa Asya Zirvesi)
BAE	:	Birleşik Arap Emirlikleri
BM	:	Birleşmiş Milletler
BPS	:	Badan Pusat Statistik (İstatistik Merkez Kurumu)
BSBI	:	Beasiswa Seni Budaya Indonesia (Endonezya Sanat Kültürü Bursu)
çev.	:	çeviren
CNN	:	Cable News Network
G20	:	Group of Twenty (Yirmi Grubu)
der.	:	derleyen
IMF	:	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
ISEAS	:	Institute of Southeast Asian Studies
İİT	:	İslam İşbirliği Teşkilatı
KBRI	:	Kedutaan Besar Republik Indonesia (Endonezya Cumhuriyeti Büyükelçiliği)
KJRI	:	Konsulat Jenderal Republik Indonesia (Endonezya Cumhuriyeti Başkonsolosluğu)
Kemlu	:	Kementerian Luar Negeri (Endonezya Dışişleri Bakanlığı)
KKTC	:	Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti
KNB	:	Beasiswa Kemitraan Negara Berkembang (Gelişmekte Olan Ülkelerin Ortaklığı Bursu)

KYK	:	Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu
LIPI	:	Lembaga Ilmu Pengetahuan Indonesia (Endonezya Bilim Enstitüsü)
MİG	:	Medeniyetler İttifakı Girişimi
MÜSİAD	:	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NATO	:	North Atlantic Treaty Organization
OECD	:	Organisation for Economic Co-operation and Development (İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı)
Polri	:	Kepolisian Negara Republik Indonesia (Endonezya Cumhuriyeti Emniyeti)
RBI	:	Rumah Budaya Indonesia (Endonezya Kültür Evi)
s.	:	sayfa
SBY	:	Susilo Bambang Yudhoyono
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SwPD	:	South West Pacific Dialogue (Güney Batı Pasifik Diyalogu)
TEÇÇA	:	Türk Edebiyatı Çevirmenleri Cunda Atölyesi
TEDA	:	Türk Edebiyatı Dışa Açılımı
TDP	:	Türk Dış Politikası
TİKA	:	Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
TNI	:	Tentara Nasional Indonesia (Endonezya Milli Askeri)
TOBB	:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜGVA	:	Türkiye Gençlik Vakfı
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRKSOY	:	Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi
UDEF	:	Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu
UNAOC	:	United Nations Alliance of Civilizations (Birleşmiş Milletler Medeniyetler İttifakı)
UNESCO	:	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
USAK	:	Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu

YÖK : Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı
YTB : Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

GİRİŞ

90'lı yılların başında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) yıkıldıktan sonra, dünya politikasında bir dönüm noktası yaşanmıştır. Dünya, önceden Soğuk Savaş'ta Doğu ve Batı olmak üzere iki bloğa ayrılmış, soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri (ABD), dünya polisi olarak dünya politikasında yerini almıştır. Soğuk Savaş boyunca kullanılan sert güç (*hard power*: askeri savaş, askeri tatbikat, ambargo) terkedilmiş ve yumuşak güç ülkeler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle ülkelerin uluslararası ilişkilerde nasıl bir yumuşak güç kullandıklarını analiz etmek dikkat çekicidir. Uluslararası ilişkilerde yumuşak güç kullanışı çok sayıda araçlarla yürütülmektedir. Bu araçlardan biri ise kültürel diplomasıdır.

Diplomasi, devletlerarası ilişkiler ve görüşmelerin yürütülmesinde uygulanan beceri ve taktik anlamına gelmektedir.¹ Yukarıda ifade edildiği gibi uluslararası ilişkilerde durum artık farklı olmaktadır ve bu çağda diplomasının aktörü ve konuları ortaya çıkan fırsatlar ve engeller ile birlikte daha çeşitlenmektedir. Fırsatlardan yararlanabilmek ve engellerin ortadan kaldırılabilmesi için kullanılacak araçlar mevcuttur ve bu araçlardan bir tanesi de kültürel diplomasıdır.

Uluslararası ilişkilerde yumuşak gücün kullanılmasına dair dikkat çeken artışa rağmen, bu konu ile ilgilenen akademisyenlerin sayısının beklenenden az olması ve bu konu hakkında bilimsel literatürün sınırlı olması, Endonezya ve Türkiye bağlamında kültürel diplomasi konusunu seçmeyi zorunlu kılmıştır. Örneğin basit bir soruyu yönelttiğimizde konunun önemi ortaya çıkacaktır: Kültürel diplomasi nedir? Bu soru bize sorulduğunda, kısaca 'kültürel diplomasi kültür aracılığıyla yürütülen diplomasi' cevabını verebiliriz. Fakat bu soru genişletilince, örneğin: kültürel diplomasi kavramı neleri kapsamaktadır? Kamu diplomasisi ile kültürel diplomasi farkı nedir? Uluslararası kültürel

---

¹ Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, 4. Baskı., Ümit Yayıncılık, Ankara 2005, s. 13.

ilişkiler ile alakası nedir? Bu kavram kültürel diplomasının anlamıyla aynı mıdır veya değil midir? Ve benzeri sorular ile konuya ileri cevaplar arayabiliriz. Bu sorulara cevap verebilmek için, daha derin bir şekilde kültürel diplomasiyi kavramak ve anlamak gerekmektedir. Türkiye’de yüksek lisans yapan bir öğrenci olmam ve Endonezya’nın Dış İşleri Bakanlığı’nda diplomat olarak çalışmam nedeniyle, iki ülkenin yürüttüğü kültürel diplomasiyi direkt olarak gözlemleyebilmemi mümkün kılması ve bu çalışmaya beni teşvik etmiştir.

Kültür, bir ülkenin yumuşak gücünün kaynaklardan biridir. Joseph Nye, yumuşak gücü ilk ifade eden ve kullanan akademisyen olarak şu şekilde tanımlamaktadır: ‘yumuşak güç, cezandırmak ya da buna bağlı olarak bir şeyin bedelini ödetmek değil, cezbederek istenilen şeyleri elde etme kabiliyetidir. Yumuşak güç, bir ülkenin kültür çekiciliği, politik idealleri ve kararlarından oluşmaktadır. Kendi kararlarımız başkası tarafından meşrulanmış gözükünce, kendi yumuşak gücümüz ortaya çıkacaktır.² Nye, kendi yazısında ABD askeri ve ekonomi gücü yanında ve üçüncü boyutta olan kültürel diplomasiyi azamiye çekmediğini ve hâlâ sert gücü kullandığını vurgulamaktadır.³

Bu çalışma kültürel diplomasiyi temel alarak, Endonezya’nın ve Türkiye’nin yürüttüğü kültürel diplomasiyi analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu çalışmada kültürel diplomasının Türkiye ile Endonezya arasında karşılaştırması yapılarak ülkelerarasında işbirliğinin sağlanmasında güçlü sosyal kültürel bağların geliştirilmesinde katkı sağlamayı hedeflemektedir. Her ülkenin kültürünün farklı olması ve kendi kültürel özelliklerinin olması, diğer ülkenin veya ülkelerin devlet ve toplum düzeyinde bu farklılıkların tanınması ve işbirliğinin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.⁴ Endonezya’nın ve Türkiye’nin kültürel diplomasisinin temellerinin ne olduğu ve nasıl yürütüldüğü ele alındıktan sonra, her iki ülkenin kültürel diplomalarının önünde duran engellerin neler olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır. Yukarıda ifade edildiği gibi SSCB yıkıldıktan sonra yumuşak güç,

² Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power, The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York 2004, s. x.

³ Daha derin bir şekilde anlamak için Joseph S. Nye, Jr.’ın *Soft Power, The Means to Success in World Politics* kitabına bakınız.

⁴ Endonezya İstanbul Başkonsolosu sayın Anang Kusumaningprang’in. 8 Temmuz 2014’te yapılan mülakatta verdiği cevaptan alınmıştır.

uluslararası ilişkilerde popülerlik kazanmaya başlamasıdır. Bu neden Endonezya kültürel diplomasinin analizi bölümü için de geçerlidir. Endonezya kültürel diplomasini anlatmak için de bu mantık kullanılmaktadır. Çalışma, Endonezya ile ilgili kısımda 2004-2014 arasında yani Cumhurbaşkanı Susilo Bambang Yudhoyono (SBY) döneminde, Endonezya'nın yürüttüğü kültürel diplomasiyi analizle sınırlandırılmıştır. Amaç Endonezya'nın dış politikası ve kültürel diplomasisi resmini daha iyi sunmak ve anlaşılmasını sağlamaktır. Çünkü Endonezya'da 1998 yılındaki reformlardan 2004 yılına kadar (6 yıl içinde) 4 kez Cumhurbaşkanı değişmiştir. Bu çalışmanın Türkiye bölümünde tarihsel analiz ve betimleme yerine 2002-2014 arası Adalet Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti döneminde, Türkiye'nin yürüttüğü kültürel diplomasi analiz edilecektir. Bunun nedeni AK Parti döneminde tek parti olarak hakim parti konumuna yükselmiş siyasal iktidarın, Türkiye'nin siyasetinde istikrarsız koalisyon hükümetleri döneminden farklı olarak Türkiye'nin dış politikası ve kültürel diplomasisi resmini daha iyi sunmak içindir. Bu dönem içinde iki ülkenin kendi politikalarını yürütme düşüncesi konusunda benzerliklerin bulunması ilgi çekicidir. İki ülke için de ekonomik kalkınma amacına ulaşmak için hiç bir ülkeyle düşman olmama, dost olma politikasını yürütmekle birlikte, her ülkeyle işbirliğinin geliştirilmesi önemlidir. Bu durumda iki ülke için de kültürel diplomasi bir araç olarak kullanılmaktadır.

Bu tezin amacı Endonezya'nın ve Türkiye'nin yürüttüğü kültürel diplomasinin temellerini ortaya koyma, ülkeler arasında işbirliğini geliştirmek için katkı sunma hedeflenmektedir. Bu tezin veri toplama aşamasında geniş bir kütüphane taraması yapılmış, süreli süresiz yayınlar, internetteki kaynaklardan ve bu konuda bilgiye sahip olan uzmanlarla mülakattan yararlanılmıştır. Tez, üç bölüme ayrılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Bu bağlamda yumuşak güç, diplomasi, kültür, ve kültürel diplomasi tanımlanmıştır. Bunlarla birlikte kültürel diplomasi kavramı ve kültürel diplomasi kavramıyla ilişkide bulunan başka kavramlarla (örneğin kamu diplomasisi ve uluslararası kültürel ilişki) farkı ne olduğunun altı çizilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, Endonezya'nın Cumhurbaşkanı Susilo Bambang Yudhoyono döneminde yürüttüğü kültürel diplomasi ele alınmıştır. Endonezya Dış Politikasının temel ilkeleri doğrultusunda Endonezya'nın yürüttüğü kültürel diplomasının dinamikleri ele alındıktan sonra, elde edebildikleri ve karşılaşılan engelleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, Türkiye'nin AK Parti döneminde yürüttüğü kültürel diplomasının temelleri analiz edilmiştir. Türk Dış Politikasının (TDP) ilkeleri ele alındıktan sonra Türkiye'nin yürüttüğü kültürel diplomasının temel dinamikleri olarak elde edebildikleri ve karşılaştığı engelleri ve sınırlılıkları ele alınmıştır.

BÖLÜM I

KÜLTÜREL DİPLOMASİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1. Yumuşak Güç

Fiziksel olarak güç, mevcut kuvvetlerin kullanılması ile elde edilen verimliliklerdir. Geniş anlamda güç kavramından her etkili eylem kabiliyeti anlaşılır. Dar anlamda ise güç istenilen sonuçları elde etmek için başkalarının davranışlarını değiştirme ve etkileyebilme yeteneğidir. Uluslararası ilişkilerde güç, bir devletin başka bir devlete karşı uyguladığı ve normal şartlar altında o devletin yapmak istemeyeceği bir şeyi yapmasını sağlamaya yönelik etkidir.⁵ Bir devletin uluslararası ilişkilerde uyguladığı politikanın yegane aracı güçtür. Bu araca sahip olmak devletin amaçlarından biridir. Siyasetin bir aracı olarak kullanılmayan veya kullanılma becerisi gösterilmeyen yeteneğin güç olma niteliği yoktur. Kısaca güç, ancak kullanılabilirse “güç”tür.⁶

Güç, bir kişinin, istediği sonuçları elde etmek için başkalarının davranışlarını etkileme yeteneğidir.⁷ Ancak başkalarının davranışlarını etkilemenin birçok yolu vardır. Onları tehditle zorlamak, para vererek kandırmak veya onları o kişinin kendisine çekip istediğini başkasının istemelerini sağlamaktır. Güç, başkalarının değişen davranışları açısından ölçüldüğünde, ilk önce o insanların tercihleri bilinmek zorunluluğu vardır. Güç, her zaman ilişkilerin var olduğu duruma ve şartlara bağlıdır.⁸ Şartlar değiştiğinde güç de yok olup gidebilir. Örneğin, çocukların oyun alanında, diğer çocukları korkutan ve onlara

⁵ Sait Yılmaz, *Güç ve Politika*, Alfa, İstanbul 2008, s. 42.; Yunus Yoldaş, *Toplumun Siyaseti*, Derin Yayınları, İstanbul 2013, s.81.

⁶ Sait Yılmaz, *Güç ve.....*, s. 42-43.

⁷ Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç*, (çev. Rayhan İnan Aydın), Elips, İstanbul 2005, s. 11.

⁸ Joseph S. Nye'nin Financial Times'tan yaptığı atf. Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde.....*, s. 12.

emir vererek zıplamalarını sağlayan baskın çocuk, teneffüs bitip sınıf derse döndüğünde gücünü kaybeder. Zalim bir diktatör, karşıt görüşlü birini hapsedebilir veya idam edebilir; ancak eğer o kişi ölüm de dahil her şeyi göze almak istiyorsa, bu onun gücünün ispatı olmayabilir.⁹

Güç kapsamında istenilen sonuçları elde etmek amacıyla kaynakları gerçekleşmiş güce dönüştürmek için iyi tasarlanmış stratejiler ve usta bir liderlik gerekmektedir. Eskiden uluslararası politikada süper güç “savaş gücü” demektir.¹⁰ Fakat yüzyıllar içinde, teknoloji geliştikçe, savaş gücünün anlamı sık sık değişti. Örneğin, modern bilgi çağında güç kaynaklarının dağılımı farklı konulara göre büyük değişiklikler göstermektedir. “Tek kutuplu” dünyada, tek süper gücün ABD olduğu söylenmektedir. Fakat durum ilk bakışta görüldüğünden çok daha karmaşıktır. Dünya siyasetinin gündemi, sadece dikey ya da yatay oynayarak kazanılabilen üç boyutlu bir satranç oyunu haline geldi. Satranç tahtasının en üstünde ülkeler arasındaki bilinen askeri konular yer almaktadır ki; bu konuda ABD dünyadaki askerî ve ekonomik açılarından gerçekten süper güçtür ve bu konuyu geleneksel tek kutupluluk ve hegemonya kavramlarıyla açıklamak mantıklıdır. Bununla birlikte Dünya politikasında etkin ülkeler arası ekonomik meselelerde, gücün dağılımı çok kutupludur. Süper güç ABD; Avrupa Birliği, Japonya, Çin ve diğer ülkelerin işbirliği olmadan ticarete, antitröst ve mali düzenleme konularında istediği sonuçları elde edemez. Bunu Amerikan hegemonyası olarak adlandırmak çok da mantıklı değildir. Yukarıda anılan konuların dışında yer alan terörizm, uluslararası suç, iklim değişikliği ve bulaşıcı hastalıkların yayılması gibi uluslararası konularda ise güç, çok geniş bir alana dağılmış devlet ve devlet dışı aktörlerin arasında karışık olarak örgütlenmiştir.¹¹

Askerî ve ekonomik gücün çoğu zaman başkalarının pozisyonunu değiştirebildiği bilinmektedir. Sert güç kandırmalara/ aldatmaya (havuç) veya tehditlere (sopa) dayanabilmektedir. Fakat bazen istenilen sonuçlar somut tehdit ya da para aracı kullanmadan da elde edilebilmektedir. Bir ülke, dünya siyasetinde istediği sonuçları elde

⁹ Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde.....*, s. 12.

¹⁰ Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde.....*, s. 13.

¹¹ Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde.....*, s. 13-14.

edebilir; çünkü onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen diğer ülkeler, onu izlemek isterler. Bu anlamda, sadece askerî güç tehdidini ya da ekonomik yaptırımları kullanarak diğerlerini değiştirmeye zorlamak değil, dünya siyasetinde gündemi oluşturmak ve onları kendine çekmek de önemlidir. Bu yumuşak güç yani diğerlerinin bir kişinin istediği sonuçları istemelerini sağlamak, insanları zorlamak yerine kendi tarafına çeker.¹²

Otoriter ülkelerde liderler, zor kullanıp emirler verebilirken, demokrasilerdeki politikacılar, ikna etme ve rızaya dayalı olarak kendine çekme üzerinde daha fazla durmak zorundadırlar. Yumuşak güç, günümüzün demokratik politikalarının en önemli kısmını oluşturur. Tercihlerini kabul ettirme becerisi, çekici bir karakter, kültür, siyasi değerler ve kurumlar ve meşru görülen ya da ahlaki otoritesi olan politikalar gibi soyut değerlerle ilgilidir. Eğer bir lider diğerlerinin de izlemek istediği değerleri temsil ederse, liderlik etmek daha kolay olacaktır. Yumuşak güç ve nüfuz aynı şeyler değildir. Her şeyden önce, nüfuz tehditlerin ve paranın sert gücüne de dayanabilir. Yumuşak güç ise, ikna etmeden veya her ne kadar önemli bir kısmını oluştursa da, insanları sözlerle değiştirme becerisinden ibaret değildir. Aynı zamanda yumuşak güç kendine çekme becerisidir ve çekicilik razı etmek demektir. Davranışsal açıdan, yumuşak güç, çekici güçtür. Kaynaklar açısından, yumuşak güç kaynakları, böylesine bir cazibeyi oluşturan değerlerdir. Belirli bir değer bir yumuşak güç kaynağı olup olmadığı, anketler veya odak grupları yoluyla insanlara sorularak ölçülebilir. Bunun karşılığında çekiciliğin istenilen politik sonuçları verip vermediği de belirli şartlarda değerlendirilmelidir. Cazibe, başkalarının tercihlerini her zaman belirlemez; fakat kaynak olarak ölçülen güç ve davranışın sonucu olarak değerlendirilen güç arasındaki boşluk sadece yumuşak güce özgü değildir. Gücün bütün şekillerinde bu mevcuttur. Örneğin, 1940'ta Fransa'nın işgalinden önce, İngiltere ve Fransa'nın Almanya'dan daha fazla tankı vardı; fakat askerî güç kaynaklarındaki bu avantaj savaşın sonucunu önceden kesinleştirmede.¹³

---

¹² Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde.....*, s. 15.

¹³ Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde.....*, s. 15-16.

Yumuşak güç, işbirliğini sağlamak için baskı ya da para değil, farklı bir araç kullanır: ortak değerlere çekme ve bu değerlere ulaşmaya katkıda bulunmanın doğruluğu ve sorumluluğu bunun bir varyasyonudur. Eğer bir kişi herhangi bir açık tehdit veya değiş tokuş olmadan başkasının amaçlarını kabul etmeye ikna olmuşsa, yani kısacası, eğer o kişinin davranışı gözlenebilir; fakat soyut bir cazibeyle belirleniyorsa, yumuşak güç iş başında demektir. Adam Smith'in de dediği gibi, insanlar, serbest bir pazarda kararlarını verirken görünmez bir el tarafından yönetilirler ve düşünceler pazarındaki kararlarımız da çoğu zaman, yumuşak güç, yani herhangi bir açık tehdit ya da değiş tokuş olmadan bizi diğerlerin amaçlarını kabul etmeye ikna eden soyut cazibe tarafından şekillendirilir.¹⁴

Yumuşak güç ve sert güç birbirleriyle ilişkilidir; çünkü birinin başkalarının davranışlarını etkileyerek amaçlarına ulaşması becerisinin her iki kolunu oluştururlar. Aralarındaki fark, hem davranışın türünde hem de kaynakların somutluğundadır. Emir gücü (yani başkalarının yaptığı değiştirebilme), zorlama ve ikna etme yoluna dayanabilir. Kendi yanına çekme gücü ise (yani başkalarının isteklerini şekillendirebilme) o kişinin kültürünün ve değerlerinin çekiciliğine ya da siyasi tercihler gündemini kendi amacına göre kullanabilme, böylelikle de gerçek dışı göründükleri için başkalarının tercihlerini ifade edememelerini sağlama becerisine dayanabilir. Emir ve kendine çekme arasındaki davranış çeşitleri, zor kullanmadan, ekonomik baskıya, gündemi oluşturmaktan salt cazibeye kadar geniş bir spektrumda sıralanabilmektedir. Yumuşak güç kaynakları, davranış spektrumunun “kendine çekme” ucuyla birleşirken, sert güç kaynakları genellikle “emir” davranışıyla ilişkilidir. Fakat bu ilişki kusursuz değildir. Örneğin, ülkeler bazen yenilmezlik söylentilerinin etkisiyle emir gücüyle başka bir ülkeye yanaşabilir ve bazen emir gücü, ileride meşru görülecek kurumlar kurmak için kullanılabilir.¹⁵

Bir ülkenin yumuşak gücü, her şeyden önce üç kaynağa dayanır: kültürüne (başkalarına çekici geldiği yerlerde) siyasi değerlerine (yurt içi ve yurt dışında onlara göre yaşadığında) ve dış politikalarına (meşru ve ahlaki olarak otoriter görüldüğünde). Üç

¹⁴ Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde.....*, s. 16.

¹⁵ Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde.....*, s. 16-17.

kaynaktan biri olan kültür, bir toplum için anlamı olan değerlerin ve uygulamaların bütünüdür. Kültürün birçok gösterme biçimi vardır. Yaygın olarak, seçkinlere hitap eden edebiyat, sanat ve eğitim gibi üst kültür ve eğlenceye dayalı popüler kültür ikiye ayrılmaktadır. Yurt içi ve yurt dışındaki hükümet politikaları da diğer bir potansiyel yumuşak güç kaynağıdır. Örneğin, 1950'lerde ülkedeki ırk ayrımı, Amerika'nın Afrika'daki yumuşak gücünü azaltmıştır ve bugün de ölüm cezasının uygulanması ve silah kontrolü yasalarının yetersizliği Amerika'nın Avrupa'daki yumuşak gücünü azaltmaktadır. Aynı şekilde, dış politikalar da yumuşak gücü oldukça etkiler. Jimmy Carter'ın insan hakları politikaları, Reagan ve Clinton yönetimlerinde hükümetin demokrasiyi geliştirmek için çabalaması da buna örnektir. Arjantin'de, 1970'lerin askerî yönetimi tarafından reddedilen Amerikan insan hakları politikaları, yirmi yıl sonra, daha önce hapse atılan Peronistler sonradan iktidara gelince, ABD için önemli bir yumuşak güç oluşturmuştur. 1990'ların başında ABD'nin Arjantin'deki popülerliği, Carter'ın 1970'lerdeki politikalarının bir sonucudur ve Arjantin hükümetinin Birleşmiş Milletler (BM)'de ve Balkanlar'daki Amerikan politikalarını desteklemesini sağlamıştır. Bu örneklerin gösterdiği gibi, eğer bir ülkenin kültürü ve ideolojisi çekiciyse, diğerleri daha istekli bir biçimde onu izler. Eğer bir ülke, uluslararası kanunları, çıkarlarına ve değerlerine uygun biçimlendirirse, eylemlerinin, başkalarının gözünde meşru görünme olasılığı fazladır. Eğer kurumlarını kullanır ve diğer ülkelerin faaliyetlerini, kendi istediği yola yönlendirmelerine ya da sınırlandırmalarına teşvik eden kuralları takip ederse, havuçlara ya da sopalara ihtiyacı olmayacaktır.¹⁶

2. Diplomasi

Diplomasi bir devletin veya uluslararası hukuk süjesinin dış politikasına ilişkin spesifik eylemler ve yöntemler bütünü şeklinde tanımlanabilir.¹⁷ Diplomasi sözcüğünün kökenine bakacak olursak, bunun Eski Yunanca'daki "diploma" sözcüğünden doğmuş olduğunu görürüz. "Diploma" sözcüğü, Eski Yunan'da "ikiye katlamak" anlamına gelmekteydi. Eski Yunan'da ve Roma İmparatorluğu'nda devlete ait tüm resmi belgelere,

¹⁶ Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde.....*, s. 19-22.

¹⁷ Kamuran Reçber, *Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku*, Dora, Bursa 2011, s. 3-4.

bazı ayrıcalıklar dağıtan ve yabancı topluluklarla ilişkileri düzenleyen belgelere, bunların katlanış biçimlerinden dolayı “diploma” adı verilmekteydi. Zamanla bu belgeleri koruyacak, düzene sokacak ve deşifre edecek profesyonel katiplere gerek duyuldu ve işte böylelikle, “diplomasi” kavramı on sekizinci yüzyıla gelinceye dek, yukarıda anılan “belgeleri inceleme bilimi” anlamında kullanıla geldi. Başka bir ifadeyle, diplomasi bu tarihlerde arşivlerin korunması, devletler arasında yapılmış olan antlaşma ve sözleşmelerin değerlendirilmesi ve bunların tarihinin incelenmesi bilimi anlamına gelmekteydi.

“Diplomasi” kavramının arşivlerle uğraşma değil de, uluslararası ilişkilerin yürütülmesi süreci anlamında kullanılmaya başlanması oldukça yeni bir gelişmedir. Batı’da “diplomasi” kavramını ilk kez bu anlamıyla, 1796 yılında Edmund Burke adlı bir İngiliz devlet adamı ve yazarı kullanmıştır. Burke, bu tarihte “diplomasi” sözcüğünü, devletlerarası ilişkiler ve görüşmelerin yürütülmesinde uygulanan beceri ve taktik anlamında kullanmış ve aynı zamanda, “diplomatik kurul” deyimini de ortaya atmıştır.¹⁸ İşte, “diplomat” kavramı da, bundan böyle bu “kurul”u oluşturan kişileri tanımlamak üzere kullanılmaya başlanmıştır.

Sözcük olarak “diplomasi”nin doğusu yeni olmakla birlikte, kurum olarak “diplomasi”nin uygarlığın başlangıcından beri, hatta bundan çok daha önceleri bile var olduğu görülür. Tarih öncesi dönemlerde, vahşi kabileler, aralarındaki savaşa belli bir süre için son vermek ve bu arada yaralılarını toplamak ve ölülerini gömmek amacıyla görüşmelere girişirlerdi. Bu görüşmeler, tarafların birbirlerine gönderdikleri habercilerin haberlerini karşı tarafa iletmeye fırsat bulamadan, öteki kabile tarafından öldürülmesi durumunda, çok doğaldır ki gerçekleşmeyecekti. İşte bu nedendir ki, bu habercilere savaşçılara tanınmayan, bazı ayrıcalık ve dokunulmazlıkların tanınması kuralı kabul edilmiş ve bunlara “kutsal” ya da “dokunulmaz” olarak bakılmaya başlanmıştır.

İlkel kavimler, aralarındaki savaş durumuna son vermenin yanı sıra, diğer bazı ortak sorunlarını tartışmak ve çözebilmek amacıyla da birbirlerine günümüzde “elçi” diye nitelendirilebilecek, özel yetkilere sahip kişiler gönderirlerdi. Bu ortak sorunların

---

¹⁸ Hüner Tuncer, *Eski ve.....*, s. 13.

başlıcalarını kavimler arasında sınır sözleşmelerinin yapılması, karşılıklı av alanlarının sınırlarının saptanması, aile ve klan sorunlarının görüşülmesi ve kabileler-arası evliliklerin düzenlenmesi oluşturmaktaydı.

Başka bir ifadeyle tarihte uygulanan ilk diplomasi yöntemi *ad hoc* bir nitelik taşımaktaydı. *Ad hoc* diplomasi tek-yanlı ve geçici bir diplomasi yöntemidir, yani diplomasi temsilcileri, belirli bir amacı ya da görevi gerçekleştirmek için, geçici bir süreyle yurt dışına gönderilirler ve bu görevi yerine getirdikten sonra ülkelerine geri dönerler.¹⁹

Diplomasi, devletler arasındaki ilişkilerde kullanılan ve uluslararası düzenin oluşumuna ve istikrarına katkı sağlayan en eski yatay nitelikli kurumlardan biridir. G. R. Berridge'ye göre,²⁰ en bilinen tanımıyla diplomasi, devletler arasındaki ilişkilerin barışçıl yollarla ve resmi temsilciler aracılığıyla yürütülmesidir. Bu şekilde kurulan ve yürütülen ilişkiler de diplomatik ilişki olarak nitelendirilir. Diplomasinin tanımında üç unsur belirleyicidir. Birincisi devletler arasındaki ilişkilerdir. Siyasal, ekonomik, askeri, kültürel veya başka her türlü ilişki bu kapsamdadır. İkincisi barışçıl yollardır. Barışçıl yollardan kastedilen şeyler “görüşme, müzakere, anlaşmalar”dır. Şiddet ve zorlama unsurlarının olmadığı, konuşmanın ve görüşmenin esas olduğu bütün yöntemler barışçıl kapsamda ele alınmaktadır. Üçüncüsü ise resmi temsilcilerdir. Resmi temsilciler yetkili diplomatik ajanlar olarak da tanımlanmaktadır. Bunlar doğrudan devletin tüzel kişiliğini temsil eden, onun adına belirli sınırlar dahilinde konuşmaya ve hareket etmeye ehil insanlardır. Diplomatik temsilciler cumhurbaşkanı, başbakan, dışişleri bakanı, büyükelçiler ve diplomatlar olarak sıralanabilmektedir. Bunların dışında bazı özel durumlar ve geçici süreler için “elçi” veya “temsilci” sıfatlarıyla da bir kısım kişiler diplomatik ajan yapılabilir ve devlet adına hareket etmek üzere yetkilendirilebilir. Diplomasi, devletlerin birbirini tanıması, temsilcilerine dokunulmazlık sağlanması, profesyoneller eliyle yürütülmesi, kendine has bir kültür yaratması ve günümüzde kalıcı misyonlara sahip olması yönüyle uluslararası politikadaki en yerleşik kurumlardan biridir. Diplomasi uluslararası düzen içinde pek çok işlev üstlenmektedir. Zaten yerine getirdiği bu işlevler

¹⁹ Hüner Tuncer, *Eski ve.....*, s. 14.

²⁰ Davut Ateş, *Uluslararası Politika: Dünyayı Analamak ve Anlatmak*, Dora, Bursa 2013, s. 387

nedeniyle kurumsallaşmış ve devletler arası ilişkilerin vazgeçilmezlerinden biri olarak varlığını devam ettirmiştir.²¹

Diplomasi, sözlük anlamına göre uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü; yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı; bu işte çalışan kimsenin görevi ya da mesleği; ve bu görevlilerin oluşturduğu topluluk anlamlarına gelmektedir.²² Diplomasi, uluslararası politikanın resmi yollarla uygulamaya aktarılması anlaşılmaktadır. Bu bağlamda diplomasi, bir hükümetin belli konulardaki kanı ve görüşlerinin doğrudan doğruya öteki devletlerin karar vericilerine iletilmesi sürecidir. Bu sürece devleti temsil eden kişiler katılmaktadır. Başta devlet başkanı ve başbakan olmak üzere dışişleri bakanı ve diğer bakanlar bu süreçte yer alabilir. Burada her türlü siyasal etkileme yöntem ve teknikleri kullanılabilir. “Diplomaside gelişmeler”, “’ikili ve çok taraflı diplomasi”, “diplomatik müzakereler” veya “diplomatik müzakerelerde izlenen yöntemler” gibi kavramlar bu anlama ilişkin kavramlaştırmaktadır.²³

Diplomasinin uluslararası politikadaki başlıca işlevlerini beş ana başlık halinde şöyle özetlemek mümkündür.²⁴ Birincisi düzenli ve sürekli iletişimdir. Diplomasi devletler arasındaki ilişkileri düzenlemeye yardımcı olur, kolaylaştırır ve sürekli kılar. İlişkilerin altyapısını istikrarlı hale getirir. Örneğin diplomatik misyonlar yoluyla ülke liderlerinin bir araya daha kolay gelmeleri sağlanmaktadır. Karşılıklı olarak başkentlerde bulunan diplomatik temsilcilikler en kısa süre içerisinde devlet başkalarının arasında bile iletişim kurulmasını sağlamaktadır. Böylece gittikçe karmaşıklaşan uluslararası düzenin korunmasında önemli bir rol almaktadır. İkincisi müzakere kültürünün geliştirilmesidir. Diplomasi devletler arası ilişkilerde müzakere kültürünün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Sürekli misyonların varlığıyla, ayrıca gerektiğinde özel temsilcilerin devreye sokulmasıyla uluslararası düzeni tehlikeye atabilecek gelişmelerin kısa süre içerisinde değerlendirilmesi sağlanmaktadır. Sorunun çözümü amacıyla alınabilecek önlemler konusunda görüşme,

²¹ Davut Ateş, *Uluslararası Politika.....*, s. 387-388.

²² Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük 1 A-J*, Yeni Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988.

²³ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Genişletilmiş 4. Baskı, Alfa, İstanbul 2001, s. 262.

²⁴ Davut Ateş, *Uluslararası Politika.....*, s. 388-389.

müzakere, işbirliği, anlaşma gibi mekanizmalar yoluyla düzenin mümkün olduğunca korunmasına çalışılır. Bütün bu girişimler profesyoneller eliyle müzakere kültürünün uluslararası politikaya yaygınlaştırılmasına yardımcı olur. Üçüncüsü sağlıklı bilgi temin edilmesidir. Diplomasi bir ülkenin diğer ülkeler hakkında sağlıklı bilgi birikimine sahip olmasına yardımcı olur. Resmi ve gayri resmi yollar kullanılarak açık veya gizli bilgiler (istihbarat) temin edilerek ülkeler birbirleri hakkında daha doğru bilgi edinme imkanına kavuşmaktadır. Böylece uluslararası politikanın yanlış bilgilerle yürütülmesi ve yönlendirilmesi kısmen de olsa engellenmiş olur. Doğru bilgi ülkelerin daha rasyonel ve gerçekçi politika belirlemelerinde esastır. Ülkeler arasındaki yoğun diplomatik ilişkiler karşılıklı bilgilenme sürecine yadsınamayacak katkılar sunmaktadır. Dördüncüsü sürtüşmelerin yumuşatılmasıdır. Diplomasi devletler arasındaki sorunların ve sürtüşmelerin yumuşatılmasına yardımcı olmaktadır. Hem kalıcı misyonda yer alan diplomatların diğer ülke yetkileriyle sürekli iletişimde olması hem de yaygınlaşan müzakere kültürü sayesinde sorunların çatışmaya dönüşmeden engellenmesi imkanı elde edilmektedir. Elbette diplomasi uluslararası çatışma ihtimalini tamamen yok etmesi söz konusu değildir. Bununla birlikte sürtüşmelerin yumuşatılması doğal olarak çatışma ihtimalini azaltıcı bir etkiye sahiptir. Beşincisi temsildir. Diplomasi uluslararası toplum içinde devletlerin birer üye olarak var olduğunun gösterilmesini sağlamaktadır. Belki de temsil diplomasi bugün üstlendiği en yaygın işlevlerden biridir. Küreselleşmenin hız kazandığı, dünyanın tek bir mekan haline gelmeye başladığı bir ortamda milletleri temsil eden devletlerin somutluğu ve kimliği diplomasi yoluyla güçlü biçimde diğerlerine gösterilmiş olur. Böylece uluslararası düzenin kimler tarafından oluşturulduğu, üyelerinin hangi devletler olduğu, bunlar arasındaki ilişkilerin nasıl düzenlendiği gibi konular temsil aracılığı ile fazla söze gerek bırakmadan ortanya konmaktadır.²⁵

Diplomatik ilişkiler en genel haliyle uluslararası düzenin istikrarlı işlemesine yardımcı olmaktadır. Diplomasi daha fazla uzlaşmacı tarafta ele alınmasının nedeni, onun görüşme ve müzakerelere daha fazla fırsat veriyor olmasıdır. Devletler arasında müzakere kanalları açık olduğu sürece uluslararası düzende çatışma ve kargasa çıkması ihtimali azaltılmış olur. Genel olarak uzlaşmacı bir kurum olarak kabul edilse de,

²⁵ Davut Ateş, *Uluslararası Politika.....*, s. 388-389.

diplomasinin ‘‘zorlayıcı’’ uygulamasının çatışmacı kurumlar arasında değerlendirilmesi gerekir. Zorlayıcı diplomasi, görüşme ve müzakere sırasında tehdit ve güç gösterisi gibi karşı tarafı sindirici ve caydırıcı yöntemlere başvurulmasıdır. Bu durumda diplomasi uluslararası düzene katkı sağlayan değil, tam tersine düzeni tehdit eden bir niteliğe bürünmektedir. Çünkü düzen içindeki bazı devletlerin diplomasi kurumunu kötüye kullanarak, görüşme ve müzakere sürecini propaganda veya tehdide başvurma gibi barışçıl olmayan amaçlarla istismar etmesi her zaman mümkündür. Ancak bu durum diplomasinin uluslararası düzen içinde önemli bir kurum olduğu gerçeğini değiştirmez.²⁶

3. Kültür

Kültür sözcüğü Latince, toprağı işleme-ekme-biçme demek olan ‘cultura’ sözünden gelmektedir. Günümüzde bu nedenle ekin sözcüğü bu anlamda kullanılmaktadır. Kültür, çeşitli anlamları arasında yüksek genel bilgiyi anlatır anlamına gelmektedir.²⁷ Türk Dil Kurumu’nun Türkçe Sözlüğü’ne göre kültür, tarihi, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin; bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü; muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi anlamlarına gelmektedir.²⁸

Kültür tanımlarının içerisinde iki kilit unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki birey, ikinci ise toplumdur. Çünkü tekil bir bireyin yalıtılmış bir ortamda kültür yaratması olanaksızdır. Kültürün oluşabilmesi için, bir topluluğa ya da toplumsal ortama ihtiyaç vardır. Çünkü birey açısından, belli bir topluluk ya da toplum, yaşamsal temel gereksinimlerin giderilebilmesi için, birliktelik, eşgüdüm ve iş bölümü ortamıdır.²⁹ Bir

²⁶ Davut Ateş, *Uluslararası Politika.....*, s. 389-390.

²⁷ Fuat Bayramoğlu, *Diplomasi ve Kültür*, <<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusiyasal/article/view/1023011468/1023010729>> (e.t. 16.03.2015)

²⁸ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük 2 K-Z*, Yeni Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988.

²⁹ Bkz. Erhan Akdemir. *Avrupa Birliği’nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye*, Ekin, Bursa 2013, s. 23.

birey tek başına bütün gereksinimlerini üretemeyeceğinden, üretim sürecinde diğer insanlarla iş bölümüne girer. Bu süreç zarfında kültür yaratımının ortamı ve temeli olan toplumsallık oluşur.

Benzer bir biçimde Keyman'ın da vurguladığı gibi, kültür, anlamların ve değerlerin verili bir mekân ve süreç dahilinde inşa edilip değiş tokuş edildikleri ideolojik/ söylemsel bir pratiğe tekabül eder. Güvenç ise kültürü “bir toplumun ya da toplumların birikimli uygarlığı” olarak nitelendirmektedir.³⁰ Bu nitelendirmeye göre kültür, geçmişi vardır, tarihidir; geleceği vardır, sürekli ve değişkendir; toplum içinde kazanılır, toplumsaldır. Bu bakımdan bir toplumun kültürü kendisine eklemlenen ya da karşıtıyla olan ilişkisinden etkilenen bir yapıdadır.³¹

Brague da bir kültürün halklara ve ‘ötekiler’ olarak düşünülen fenomenlere göre belirlendiğini savunmaktadır. Örneğin Brague'ya göre Avrupa, Batı niteliği ile Doğu'nun, Hıristiyan niteliği ile de Müslüman dünyanın ‘başka’sıdır demektedir. Jan Assman'a göre ise kültür kavramı, tarihsel süreç bağlamında ortaya çıkan kolektif bir toplumsal bilinci yansıtmaktadır. Buna göre kültürel kimlik, bir kültüre katılımın bilince çıkarılması ya da o kültüre ait olduğunun ilan edilmesidir. Avrupa örneğinde bu kolektif bilinç ve belli ortak bir benlik anlayışı ise Kundera tarafından şu şekilde vurgulanmaktadır:³² “Ortaçağ'da Avrupa Birliği, ortak dine dayanıyordu. Modern çağlarda yerini Avrupalıların kendilerini tanıdığı, tanımladığı ve kimlikleştirdiği üstün değerlerin gerçekleştirilmesi olan kültüre (kültürel yaratma) bıraktı”.

Bu açıdan belirtmek gerekir ki, belli ortak bir benlik anlayışı kapsamında bir toplumda kültür ve kültürel bilinç bir arada var olur. Bunun da temel nedeni, bir toplumun kültürünün varlığını devam ettiren o toplumun kültürel bilinci ve bu bilincin sürekliliğidir. Kültürel bilinç ve bu bilincin sürekliliği ise o kültürü meydana getiren yaşam biçiminin çeşitli katmanlarıyla (dil, din, bilim, sanat, yaşam tarzı, duygular ve fikirler) bağlantıda

³⁰ Erhan Akdemir. *Avrupa Birliği'nde.....*, s. 23.

³¹ Erhan Akdemir. *Avrupa Birliği'nde.....*, s. 23.

³² Erhan Akdemir. *Avrupa Birliği'nde.....*, s. 24-25.

olmasıyla sağlanır. Örneğin, Ortaçağ döneminde Türk tehdidi uzun yıllar boyunca Hıristitan dinine mensup Avrupalılar için korku ve huzursuzluk kaynağı olarak görülmüştür. Avrupalıları var olan bu tehdide ve korkuya karşı birlikte mücadelede bir araya getiren faktör ise Hıristiyan dini olmuştur. Bu bakımdan söz konusu dönemde Avrupa'nın kültürel kimliği konusunda yaşanan tartışmanın doğrudan din faktörü ile ilgili olması ve bunun da Avrupalılar için belli ortak bir benlik anlayışını ifade etmesiyle Hıristiyanlık Avrupa kültürü içinde geniş ölçüde yer etmiş ve bu şekliyle de Avrupa kültürünün bir bölümünü oluşturmuştur.

Bir başka örnek üzerinden de gidersek, bir Fransız kültüründen bahsederken bu kültürün merkezinde Fransızlar yer alır. Fransızların günlük yaşam biçimleri ya da Fransa'nın edebiyat, sanat, siyaset alanındaki klasik eserleri ise bu kültürün devamını sağlayan faktörlerdir. Bu faktörler aynı zamanda Fransızlar için belli ortak bir benlik anlayışını da ifade etmektedir. Aynı noktada Avrupa kültüründen bahsederken de bu kültürün merkezinde “Avrupalılar” yer alır; ancak Fransız kültüründen ve Fransızlardan bahsederken zihnimizde canlanan somut göstergeler, Avrupa kültürü ya da Avrupalılardan çok somut bir şekle bürünmez.³³

4. Kültürel Diplomasi

Kültürel Diplomasi Enstitüsü'nün çıkardığı Kültürel Diplomasi Sözlüğü'ne göre, 'kültürel diplomasi' ülkelerin bütün dünyaya kendi kültür ve politik değerlerini yükseltme aracıdır.³⁴ Bunun ana fikri, diyalog ve mutabakat oluşturmak için farklı bakış açıları ve kültürlere insanların geçişe sahip olmasını sağlamaktır. Eski Romanya Cumhurbaşkanı (1996-2000) ve aynı zamanda Kültür Diplomasisi Enstitüsünde, Kültür Diplomasisi Akademisi Başkanı olan Dr. Emil Constantinescu, kültürel diplomasiyi, ilişkileri güçlendirmek, sosyo-kültürel işbirliğini geliştirmek ya da ulusal çıkarlarını yükseltmek için fikirler, değerler, gelenek ve kültürün veya kimliğin diğer yönlerini değişimine dayalı

³³ Erhan Akdemir. *Avrupa Birliği'nde.....*, s. 25-26.

³⁴ Cultural Diplomacy Dictionary. Kültürel Diplomasi Enstitüsü'nden alındı. Bkz. <http://www.cd-n.org/content/pdf/Cultural_Diplomacy_Dictionary.pdf> (31.05.2015)

olan ve bunları kullanan eylemlerin planı olarak betimliyor.³⁵ Kültürel diplomasi, kamu sektörü, özel sektör veya sivil toplum kuruluşu tarafından icra edilebilir. Bu açıklamaya göre kavranması gereken kültürel diplomasinin amaçları arasında ilişkileri güçlendirmek, sosyo-kültürel işbirliğini geliştirmek ya da ulusal çıkarlarını yükseltmek mevcuttur.

Simon Mark'ın, 'Kanada, Yeni Zelanda ve Hindistan'nın Kültürel Diplomasisi: Bir Karşılaştırmalı Çalışma' başlıklı doktora tezinde ve 'Clingendael' Hollanda Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün diplomasi üzerinde tartışma makalesinde 'Kültürel Diplomasinin Daha Büyük Rolü'³⁶ başlıklı yazısında diğer akademisyenlerin kültürel diplomasi kavramı üzerine yaptığı araştırma sonucu olarak, kültürel diplomasiyi belli bir mantıkla anlatmakta ve temellendirmektedir.

Constantinescu'nun tanımladığı kavram ile aynı tarzda, Mark'ın yaptığı atıf üzere Yeni Zelanda Kültür ve Miras Bakanlığı, kültürel diplomasi amacının ulusal çıkarlarını yükseltmek olduğunu vurgularken, Robert Fox gibi akademisyen ise mutabakatın kültürel diplomasi amacı olduğunu söylemektedir. Diğer bir akademisyen J. M. Mitchell³⁷ gibi, kültürel diplomasiyi yürüten kurumlara daha çok dikkat çekmektedir: bağımsız ajanslar uluslararası kültürel ilişkisini yürütmekte, hükümet ise kültürel diplomasiyi yürütmektedir. Mark, akademisyenlerin ifade ettiği siyasi ve idari kurumları örneğin; bakanlıklar, devlet kurumları, bağımsız ajanslar ve devlet ya da özel vakıflar kültürel diplomasiyi yürüttüğünü vurgulamış, ama devlet dışındaki kurumların bir ülkenin diplomasisine nasıl katkıda bulunabildiğini açıklamamıştır. Kültürün yumuşak gücün kaynaklardan biri olduğunu söyleyen Joseph Nye, bir toplum için anlam yaratan değerler ve pratiklerin bütünü olarak kültürü kavramlamaktadır. Kültürün çok göstergesi vardır. 'Kültürel' ve 'kültür' kavramı

³⁵ Cultural Diplomacy Dictionary. Bkz. <http://www.cd-n.org/content/pdf/Cultural_Diplomacy_Dictionary.pdf> (31.05.2015)

³⁶ Simon Mark, *A Comparative Study of the Cultural Diplomacy of Canada, New Zealand and India*, (yayınlanmamış tez/Unpublished Dissertation), Auckland University, Auckland 2008, ve Simon Mark, "'A Greater Role for Cultural Diplomacy'", Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', Clingendael, 2009. Simon Mark, Yeni Zelanda Ticaret ve Teşebbüsü, Yeni Zelanda'nın İktisadi Kalkınma Ajansı'nda çalışıyor. Simon Mark'ın Fiji'de Yeni Zelanda'nın Ticaret Müdürü olarak yaptığı görev, Yeni Zelanda Kültür ve Miras Bakanlığı'nda ve Londra'da Yeni Zelanda Yüksek Komitesi ile kültürel diplomasi programında katkıda bulunduğu, ve İngiltere, Vanuatu ve Hindistan'da diplomat görevini yürüten eşine eşlik ettiği, kültürel diplomasiyi irdelemek için Simon Mark'a güzel ve geniş bir fırsatı sağlamış.

³⁷ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 5.

üzerinde bir anlaşma olmamasına rağmen genellikle kültür, elite başvuran literatür, sanat, ve eğitim gibi bir yüksek kültüre ve kitle eğlencesine odaklanan popüler kültüre bölünmektedir.³⁸ Kültürel diplomasi, kültür faaliyetine göre de tanımlanabilmektedir: eğitim, mübadele programı kapsayan eğitim diplomasisi, sanatı kapsayan sanat diplomasisi ve sporu kapsayan spor diplomasisi, fakat yine de birbirinden sınırı nerede olduğu belli olmayan bir durumda söyleyebilmek mümkündür.

Kültürel diplomasi kendi hedeflerinin zaman dilimine göre, diğer uygulamadan ayrılabilir. Mark Leonard'ın altını çizdiği gibi kültürel diplomasi uzun süreli ilişki inşa etmek ile ilgili olan kamu diplomasisinin parçasıdır. Diğer bir düşünce ise kültürel diplomasi uygulamasının karakterinden kültürel diplomasiyi simgelemektedir, örneğin Yeni Zelanda Kültür ve Miras Bakanlığı yaptığı tanıma göre kültürel diplomasi, bir ülkenin kendi kültür hayatına ait anlayışları arttırmak ve gelişen ticari ve diplomatik ilişkiyi sürdürecektir olumlu bir imaj yaratmak için kültürel faaliyetleri üzerinde yaptığı uluslararası sunumdur.³⁹

Mark, Milton Cummings'in daha kapsamlı yorumundan da atıf yapmaktadır:

“iki taraflı mutabakat geliştirmek için uluslar ve halkları arasında yapılan fikirler; bilgi, sanat ve diğer kültürün yönünün alışverişidir. Bu alışveriş, bir ülke ulusal dili yükseltmeye, politikalarını anlatmaya ya da dünyaya ‘kendi hikayesini söylemeye’ odaklanırken iki yönlü bir alışverişten daha tek yönlü bir alışveriş olabilmektedir.”⁴⁰

Bu tanım daha kapsamlı olmasına rağmen Mark'a göre ortada kavram karmaşıklığı hâlâ bulunabilmektedir, örnek olarak kamu diplomasisi ile kültürel diplomasi sınırı hâlâ belirgin bir şekilde çizilememiştir, tanımdan anlaşıldığı gibi ‘kültürün diğer yönleri’ ve iki taraflı mutabakat kelimesi ne anlama geliyor (çift taraflılık ve/veya diplomasi başka bir şeyimi kapsıyor?)⁴¹

³⁸ Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power; The Means.....*, s. 11.

³⁹ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 6.

⁴⁰ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 6.

⁴¹ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 7.

4.1. Kültürel Diplomasinin Unsurları⁴²

4.1.1. Aktörler ve Hükümetin Katılımı

Kültürel diplomasi, bir hükümetin diplomatik uygulamasıdır. Genellikle kültürel diplomasi tek hükümet tarafından uygulanır. Fakat çok taraflı birkaç hükümet grubu, örneğin Avrupa Birliği ya da Kanada'da Quebec eliyeti uygulamaları örnekleri de vardır. Kültürel diplomasi, bir ülkenin dış politika hedeflerine, kendi diplomasine ya da ikisine destek vermektedir. Yeni Zelanda örneğinde örneğin kültürel diplomasi işlemleri Yeni Zelanda'nın kültürel bakanlığı tarafından yapılmasına rağmen Dışişleri Bakanlığı da Yeni Zelanda'nın dış politika hedeflerine yönelik kültürel diplomasinin kararlarını belirlemeye ve bu kararlardan oluşan faaliyetleri uygulamaya katılmaktadır.

4.1.2. Amaç

Endonezya İstanbul Başkonsolosu, Sayın Anang Kusumaningprang'a göre kültürel diplomasi iki ülke arasındaki (bölgesel ve çok taraflı) güvenlik, ekonomik, sosyal ve kültürel istikrarı sağlayacak ilişkiyi arttırmak,⁴³ başka ülkelerin çıkarını ilerletmek, hem işlevsel hem de ideal amaçlara ulaşmak için yürütülmektedir. İdeal amaçlar örneğin mutabakata varmak, etno merkezci ve stereo tipe (önyargı) karşı olmak ve çatışmayı önlemektir. İşlevsel amaçlar ise; ticari, politik, iktisadi ve diplomatik çıkarları ilerletmek, sınır ötesi ikili ilişkileri arttırmak, iktisadi, ticari, politik, kültürel ve diplomatik unsurlara dahil, kültürel diplomasi uygulamasına yurtdışındaki önemli olan gruplarla (örneğin diaspora) bağlantı kurmak, gergin zamanlarda ikili ilişki kurmaya yardım etmektir. Kültürel diplomasi ilginç bir karaktere sahiptir. Kültürel diplomasi sadece onu yürüten ülkenin çıkarlarını değil, fakat başka ülkenin çıkarlarını da ilerletmektedir. Örneğin, Türkiye'nin kültürel diplomasi kapsamında burs vermesi, sadece Türkiye çıkarları değil,

⁴² Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 7-11.

⁴³ Endonezya İstanbul Başkonsolosu sayın Anang Kusumaningprang'ın 8 Temmuz 2014'te yapılan mülakatta verdiği cevaptan alınmıştır.

aynı zamanda burs verildiği ülkenin ve bursu kazanan kişinin çıkarlarını da ilerletilmektedir.

4.1.3. Faaliyet

Kültürel diplomasi faaliyet alanı içinde düşünüldüğünde, sadece kültürel katılımcının örnek olarak artist, şarkıcı vb. yaptığı ya da katıldığı faaliyetleri kapsamamaktadır, bilakis aynı zamanda; bu insanların yaptığı sanatsal göstergeleri (örneğin film, tiyatro), bir ülkenin kültür yönlerinin teşviki (örnek lisan), ve insan değişimini de, (akademisyen ve öğrenci) kapsamaktadır. Bu faaliyetler, temsil ettiği hükümetin kültür yönünü göstermektedir. Kültürel faaliyet sadece elit kesimin yaptığı ve eğlendiği ‘yüksek kültür’ olan faaliyetlerle artık sınıflandırılmamaktadır, aynı zamanda da kitle halk hedefli olan kültür faaliyetlerini de içermektedir. Örneğin eğitim bursları, öğrenci, akademisyen ve hem yerel hem de uluslararası sanat ve sanatçı seyahatları ve gösterilerini, kültürel grupların performanslarını, fuarlar, seminerler ve konferanslar, kütüphaneler, yurtdışında festivaller ve yurtiçinde festivallere verilen destekler, yurtdışındaki üniversitelerde misafir öğretim üyeliği yapmak ve sürdürmek, yurtdışındaki diplomatik temsilciliklerde tanıtım büroşürleri ya da müzik etkinlikleri , yazma yarışması, yıllık ders verme programı ve spordur.

4.1.4. Kitle (İzleyici)

Kültürel diplomasi içindeki kitle hem kültürel diplomasisin gönderici ülkesi hem de alıcı ülkesidir. Yeni Zelanda'nın yaptığı kültür diplomasisi faaliyeti örneğinden kolayca anlaşılabilir. Yeni Zelanda, Çin’li kültürel grubun, Yeni Zelanda’daki yaptığı etkinliklere destek vermiş, bu işbirliği Yeni Zelanda'nın kültürü ile ilgili hiç bir şeyi içermemesine rağmen, ikili ilişkileri arttırmakta etkili olmuştur. Bu iki taraf dışında, kültürel diplomasinin diğer kitlesi diasporanın üyeleridir.

5. Kamu Diplomasisi⁴⁴

Kamu Diplomasisi kavramı ilk kez 1965 yılında Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasisi Okulu Dekanı Edmund Gullion tarafından kullanılmıştır. Üniversitenin Edward Murrow Kamu Diplomasisi Merkezi'nin ilk zamanlarından bir broşürde kamu diplomasisi bilgi ve fikirlerin uluslar ötesi akışı olarak değerlendirerek şöyle tanımlanmıştır:⁴⁵

“Kamu diplomasisi, dış politikaların düzenlenmesi ve yürütülmesi üzerindeki kamu tutumlarının etkilenmesi ele almaktadır. Geleneksel diplomasinin ötesindeki uluslararası ilişkiler boyutlarını, hükümetlerin diğer devletlerdeki kamuoyunu oluşturmalarını, özel grupların etkileşimini ve bir devletin ve bunların birbiriyle olan ilgi alanlarını, Dışişleri raporlarını ve bunların politikaya etkisini, işi iletişim olanlarla diplomatlarla ve dış temsilciler arasındaki iletişimi ve de kültürlerarası iletişim sürecini kapsamaktadır.”

Bu tanımdan yola çıkarak, kamu diplomasisi ile kültürel diplomasisi tanımı arasındaki ilişki ve farklılık ne olup olmadığından bahsedilmektedir. Kültürel diplomasisi kamu diplomasisinin bir parçası olduğunu savunan yorumlar vardır. Mark Leonard'a göre⁴⁶ kamu diplomasisi ilişkinin zaman dilimine göre üç boyuta bölünmektedir ve kültürel diplomasisi kamu diplomasisinin üçüncü boyutudur. Birinci boyut, saatler ve günler süren reaktif haberleri yönetme, ikincisi aylar süren stratejik iletişim ve üçüncüsü ise ilişki ilerletme hakkında olan ve yıllar süren kültürel diplomasidir. Leonard'a göre kamu diplomasisi, daha gelişmiş demokrasilerde, yeni iletişim teknolojileri, küresel medya ve uluslararası ağlar ile dolu yeni küresel çevrede ulusal çıkarları ilerletme yoludur.

Sancar'ın Hans Tuch'tan yaptığı atıfa göre kamu diplomasisi, bir hükümetin ulusal amaçlarının ve güncel politikalarının olduğu kadar ulusunun fikir ve ideallerinin, kuruluşlarının ve kültürünün yabancı toplumlarca anlaşılması amacıyla gerçekleştirilen

⁴⁴ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 11-22.

⁴⁵ Gaye Aslı Sancar, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, Beta, İstanbul 2012, s. 79.

⁴⁶ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 13.

iletişim sürecidir.⁴⁷ Tuch'un düşüncesinde Mark'ın tanımından farklı olarak⁴⁸ kamu diplomasisi ile kültürel diplomasinin farkı olduğu görülmektedir. Kamu diplomasisi uygulaması yabancı ülke ile hükümet arasında bir iletişimdir ve bu nedenle imalı olarak başka hükümetin yetkilileri ile temasa geçmemektedir. O yüzden söylenebilir ki kamu diplomasisinin kitlesi yabancı ülkedir.

Aslında kamu diplomasisi tanımında kitle kapsamı farklılığı hâlâ gözükmektedir. Birkaç tanım kamu diplomasisinin kitlesinin yabancı ülke ve başka ülkenin hükümeti (hükümet kamu diplomasisinin geleneksel kitlesi olduğunu düşünmekle) olduğunu savunmaktadır. Birkaçı ise, yukarıdaki Hans Tuch'un tanımına göre, kamu diplomasisinin kitlesinin sadece yabancı ülke olduğunu savunmaktadır. Kültürel diplomasi tanımındaki kitle kapsamında farklılıklar hâlâ gözükmekte ise de, kültürel diplomasi tanımında farklılık mevcuttur. Kültürel diplomasi önemli hedef kitlesi olarak hükümet yetkililerini içermektedir. Onlar hâlâ kültürel diplomasinin ana odağı olmaya devam etmekte, çünkü kültür diplomatları arasındaki kişisel ilişki ya da bağlantı arttıracak etkili bir yoldur.⁴⁹

Kitlesinden farklı olarak yürütülen kamu diplomasisi ile kültürel diplomasinin farklı olduğunu görmek mümkündür. Kamu diplomasisini yürüten varlıklar diplomasi ve dış politika hedefleri ile bağlantısı olmayabilir, kamu diplomasisi her kimsenin (her örgüt, özel şirketlere dahil) tarafından yapılabilmektedir. Kültürel diplomaside ise yürüten varlıklar diplomasi ve dış politika hedefleri ile bağlantısı vardır. Faaliyetler kapsamı da iki kavramı simgeleyebilmektedir. Kültürel diplomasideki faaliyetler her zaman bir ülkenin kültürünü içermekteyken kamu diplomasisinde ise, bir ülkenin kültürünü içermeyebilir. Örneğin yabancı muhabirler bilgilendirme toplantısı ve hükümet yetkililerine ulaşabilmek için bu muhabirlere verilen ayrıcalıklar gibi. Bundan dolayı kültürel diplomasi kamu diplomasisinin alt disiplini olduğu ve kavranması mümkün değildir, bu bağlamda kültürel diplomasi eşittir kamu diplomasi demek de pek doğru değildir.⁵⁰

---

⁴⁷ Gaye Aslı Sancar, *Kamu Diplomasisi.....*, s. 79.

⁴⁸ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 14.

⁴⁹ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 14.

⁵⁰ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 11-16.

6. Uluslararası Kültürel İlişkiler

Kültürel diplomasi ile aynı olduğu çok ifade edilen kavram uluslararası kültürel ilişkiler kavramıdır. Genellikle her kültürel ilişki uluslararası yapıyorsa kültürel diplomasi anlamına geldiği kabul edilmektedir. Fakat bu yanlış bir anlayıştır. Yukarıda vurgulandığı gibi kültürel diplomasi her zaman hükümeti içermektedir ve kültürel diplomasi, diplomasi ya da dış politika hedeflerine katkıda bulunmaktadır. Uluslararası kültürel ilişki kavramındaki faaliyetler, bazen hükümeti içermeyebilir ve bu faaliyetler diplomasi ya da dış politika hedeflerine katkıda bulunmayabilir, örneğin yurtdışına yapılan okul korusu turu ya da uluslararası ticari sanat fuarları gibi.⁵¹ Yurtdışında yarışmaya katılan koro grubu kesinlikle katıldığı yarışmadan ulaşmak istediği kendi hedefleri vardır ve bu hedefler kendi ülkesinin diplomasi ya da dış politika hedeflerine katkıda bulunmamış olabilir. Bu mantık da kişisel ya da grupsal amaçlı yapılan sanatsal fuarlar ya da gösterilere de geçerlidir.

7. Propaganda

Uluslararası İlişkiler ‘Kavram ve Olaylar Sözlüğü’ne göre,⁵² propaganda, bir psikolojik harekatta, belirli bir grubun fikir, tutum ve davranışlarını etkilemek amacıyla milli, ulusal hedeflere uygun olarak hazırlanmış, bütün bilgi, fikir ve doktrinler veya özel çağrılardır. Propaganda, radyo, TV, basın, diğer basılı ve yazılı haberleşme araçları ile değişik haberleşme şekilleriyle yapılır. Propaganda, uluslararası ilişkilerde rakip ülkenin kamuoyunu etkilemeye yönelik olarak psikolojik savaşın bir uzantısı olarak da kullanılabilir. Propagandanın amaçları dost devletlerin desteğini kazanmak veya kuvvetlendirmek; olaylar veya fikirlere karşı tutum oluşturmak veya tutumu değiştirmek; düşman devletlerin program ve politikalarını zayıflatmak, etkisizleştirmek; düşman diğer grupların programlarını önlemek ve karşılık vermektir.

⁵¹ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 17.

⁵² Hamit Erdal, *Uluslararası İlişkiler Kavram ve Olaylar Sözlüğü*, Barış Kitabevi, Ankara 2012, s. 401.

Sadece başka ülkenin kamuoyunu etkilemek açısından bakıldığında propaganda ile kültürel diplomasi arasında bir benzerlik bulunmaktadır.⁵³ Fakat ikisinin amacı, anlatım yöntemi ve anlatımın içerikleri açısından bakıldığında iki kavram birbirinden çok farklı gözükmemektedir. Propagandada amaç başkasının programları ve politikalarını zayıflatmak, etkisizleştirmek olduğu görülmekte önceden vurgulandığı gibi kültürel diplomasi'nin amaçlarından biri ise başka ülkenin çıkarlarını ilerletmektir. Propaganda tek yönlü yapılmakta, kültürel diplomasi ise iki yönlü yapılmaktadır. Propaganda insanların düşüncelerini yönlendirmek ve daraltmakta,⁵⁴ kültürel diplomasi ise nadiren bunu yapmakta ve hatta kültürel diplomasi bunu yapıyorsa, eğer içindeki doğal dürüstlük yönlendirme ve daraltmanın gerçekleşmesine engel olacaktır.⁵⁵ Propagandanın konuları nispeten etkilemek ve manipülasyon için şüpheli gerçek olan konulardır.⁵⁶ Kültürel diplomasi'ninkiler ise böyle değildir.

8. Kültürel Diplomasi'nin Uygulanması ve Potansiyeli

Kültürel diplomasi içinde ulusal imaj önemli bir faktördür. Ulusal imaj bir kişinin o ülke ve ülke ulusunun ve vatandaşları hakkındaki neyin doğru olduğuna inandığı bilişsel temsili olarak tanımlanabilmektedir. Uluslararası sistemlerde önemli olan imajlar bir ulusun kendinde var olan imajı ve de uluslararası çevreyi oluşturan sistemde bulunan diğerlerindeki imajıdır.⁵⁷ Potter ise ulusal imajın; sizin ne söylediğiniz değil, diğerlerinin ne söylediği olduğunu söylemektedir. Bu nedenle doğal olarak birçok ülkenin imajının hatalı ulusal potreler olarak önyargılar olduğunu eklemektedir. Ancak bütün ülkeler bununla yaşamalı ya da en azından hatalı ulusal imajı yönetmelidirler.⁵⁸ Bu anlayıştan yola çıkarak kültürel diplomasiye bir ülkenin hem kimliği hem imajını yükseltme aleti söylemek yanlış değildir.

⁵³ Simon Mark, *A Greater Role*....., s. 20-21.

⁵⁴ Simon Mark, *A Greater Role*....., s. 21.

⁵⁵ Simon Mark, *A Greater Role*....., s. 21-22.

⁵⁶ Simon Mark, *A Greater Role*....., s. 22.

⁵⁷ Gaye Aslı Sancar, *Kamu Diplomasisi*....., s. 62.

⁵⁸ Gaye Aslı Sancar, *Kamu Diplomasisi*....., s. 63.

Mark'a göre kültürel diplomaside ulusal imaj sadece kültürün içeriklerine değil, aynı zamanda ekonomi ve teknolojinin kazanımlarına odaklanmaktadır. Örneğin Avustralya, çeşitli bir kültüre sahip olmakla birlikte gelişmiş bir teknolojiye sahip olan ve ilerlemiş, çağdaş ve müreffeh olan bir ülke olduğunu yansıtmaya çalışmaktadır, aynı zamanda kendi yerlilerin imajını da yükseltmektedir. Kanada ise çok kültürlü , çağdaş, yaratıcı, yenilikçi, teknolojisi gelişmiş ve aynı zamanda orman ve göl bakımından zengin bir ülke olarak kendini tanıtmaya çalışmaktadır. Ülkeler kendi iktisadi çıkarlarını ilerletmek ve daha cazibe merkezi olmak için kendi çağdaş imajını sunmaya çalışmaktadır. Kültürel diplomasinin ulusal imaja özellikle bir ülkenin çağdaş iktisadi yüzünü gösteren imaja daha ilgi gösterdiği ülkelerin uluslararası birbirene bağlanmasını sağlayan küreselleşmenin etkisini göstermektedir. Ülkeler, yabancı yatırımları, uzmanları, önemli insanları, turistleri ve öğrencileri çekmek için rekabete geçmesi lazımdır.⁵⁹

Kültürel diplomasi bir ülkeyi kendi iç hedeflerine ulaştırmaktadır. Emekli Kanada büyükelçisi Robin Higham, Kanada'nın tecrübelerine bakarak iç hedeflere ulaşmak için kültürel diplomasinin ulusal projelerinin kapasitesine büyük bir umutta bulunmaktadır. Bu iç hedefler Kanada'da kimlik üzerine farkındalık kurmayı dahil etmektedir. Bu farkındalık Kanada'nın sosyal birleşmesi, küresel homojenleştirmenin baskısına karşı olması ve Kanada'nın başkalarını çekici karakterlerini bularak Kanadalılar için Kanada'yı cazibe haline gelmesine katkıda bulunan bir farkındalık yaratmaktadır.⁶⁰ Simon Mark, Yeni Zelanda'nın yaptığı Te Maori gösterisi ve Kültürel Değişim Programı'nın sosyal birleşmesini pekiştirdiğine katkıda bulunduğundan bahsetmektedir. Kültürel diplomasinin "iyi hissettirme etkisi" vardır. *The Lord of The Rings* filminin başarılı olduğu Yeni Zelandalıları birbirine yakınlaştırmış oldu ve birbirine (birbirine kardeş olduğunu hissediyor) daha bağlanmasını sağlamış oldu. Kültürel diplomasiden çıkan "iyi hissettirme etkisi" özgüveni yaratmaktadır ve özgüven, ulusal gündem ve ulus inşasının önemli unsurudur.⁶¹

⁵⁹ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 23.

⁶⁰ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 28-29.

⁶¹ Simon Mark, *A Greater Role.....*, s. 29-32.

Kültürel diplomasi, hükümet ve devlete çok çeşitli faydalar sağlayabilmektedir. Kültürel diplomasi, bir ülkenin profilinin artması, ulus inşasına yararın gelmesi, çıkarların ilerlemesi, elitler, kitle ve diaspora kitlesi ile bağlantı kurması, azınlık grubu, dini grup ve dil grubunun kendi kültürünü göstermesine fırsat vermesi, öğrenciler ve diğer kişilerin yurtdışında eğitim almasından yararlanmasını sağlamaktadır. Eğer kültürel içerik üzerinden politik kontrol çıkarılıyorsa, ulus inşasında kültürel diplomasının etkisi genişletiliyorsa, kültürel diplomasının iç hedefleri, özellikle ulusal sosyal birleşme ile ilgili olan hedefler, elde edebilecek bir alet olduğu kavranıyorsa, kültürel diplomasi azami potansiyeline çıkabilmektedir.

Bir sonraki bölümde Endonezya'nın kültürel diplomasisini analizi yer almaktadır ve bunun ardından Türkiye'nin kültürel diplomasisini sunan bölüm gelmektedir. Bu iki bölümdeki verilen kültürel diplomasisinin faaliyetleri, birinci bölümdeki kültürel diplomasının içerdiği faaliyetler dışında spor kültürel diplomasının bir faaliyeti olarak bu çalışma dışında tutulmuştur.

BÖLÜM II

ENDONEZYA'NIN KÜLTÜREL DİPLOMASİSİ

1. Endonezya'nın Profili

Endonezya, iki kıta ve iki okyanus arasında Güneydoğu Asya'da yer alan dünyanın en büyük takımada ülkesidir. Endonezya, Asya ve Avustralya ve Hint Okyanusu ve Pasifik Okyanusu arasında bulunmaktadır. Endonezya'nın en batı ilinden en doğu iline uzunluğu 5271 km²'dir,⁶² bir başka ifadeyle Londra'dan Tahran'a kadar bir mesafededir, hatta daha uzundur. Endonezya 1.922.570 km²'lik yüzölçümüne ve 3.257.483 km²'lik deniz havzasına sahip olmakla birlikte 13.466⁶³ adası vardır. Bunlardan en büyük beş tanesi: Kalimantan, Sumatra, Papua, Sulawesi ve Java adasıdır.

Tarihine bakıldığında 1945'te bağımsızlığını ilan etmeden önce Endonezya yaklaşık 350 yıl boyunca Hollanda'nın sömürgesi altında kalmıştır. Başlangıçta Hollanda özellikle baharat sektöründe ticari misyonuyla Endonezya'ya girmiştir. 1942 yılında Japonya'nın Endonezya'ya girmesiyle Hollanda'nın yönetimi sona ermiştir ve bundan dolayı Endonezya Japonya'nın kontrolü altına geçmiştir. 1945 yılında Hiroshima ve Nagasaki'nin bombalanması sonrasında Japonya gücünü kaybetmiş ve bu durumdan yararlanarak Endonezya halkı Soekarno ve Mohammad Hatta'nın liderliğiyle kendi bağımsızlığını ilan etmiştir. Uluslararası arenada Mısır, Endonezya'nın bağımsız bir ulus-devlet olduğunu ilk kabul eden ülke olmuştur.

⁶² <<http://politik.kompasiana.com/2013/08/07/indonesia-582878.html>> (e.t. 20.05.2015)

⁶³ <<http://www.bakosurtanal.go.id/berita-surta/show/big-serahkan-peta-nkri-kepada-kemenkokesra>> (e.t. 20.05.2015)

Yaklaşık 240 milyon nüfuslu olan Endonezya, yaklaşık 1.300 etnik gruba ve yaklaşık 2.500 dile⁶⁴ sahip olan çok kültürlü bir ulus-devlettir. Toplam nüfusun yaklaşık % 57'si Java adasında yaşamaktadır. Java etnik grubu Endonezya'da en büyük etnik gruptur ve yaklaşık % 40 Endonezya nüfusu Javaca konuşmaktadır.⁶⁵ Endonezya'yı birleştiren Endonezce lisanı, Endonezya bağımsızlığının çok öncesinden "Gençler Andı"⁶⁶ aracılığıyla milli dil olarak kabul edilmiştir. Gençler Andı, tarihine göre 1928'de Endonezya'nın dört bir yanından farklı etnik kökenlerden gelen gençlerin yaptığı anttır. Ant içinde gençler, Endonezya'nın bir millet, bir vatan ve bir dil olduğunu söylemiştir. Endonezya hükümeti de resmen altı dini, yani İslam, Hıristiyanlık, Katoliklik, Hinduizm, Budizm ve Konfüçyanizm tanımıştır. Oran olarak toplam nüfustan yaklaşık % 87,18'i müslüman ve ardından nüfusa oranlarına göre hıristiyan (% 6,96), katolik (%2,91), hindu (% 1,69), budist (% 0,72) ve konfüçyan (% 0,05) yer almaktadır.⁶⁷

Dünyada hiç bir ülke böyle karışık bir karaktere sahip değildir. Bu nedenle Endonezya'nın çok kültürlü olduğunu kavrayarak devlet kurucuları ülkenin temellerini belirlemişlerdir. Endonezya Cumhuriyeti, "Bhinneka Tunggal Ika" sloganlı "Pancasila" ideolojik temeli üzerinde kurulmuştur. "Pancasila" kelimesi Sanskrit dilinden gelmektedir, panca beş, sila ilke anlamına gelmektedir. "Pancasila", 5 ilkeden oluşmaktadır. Biricik Tanrılık, Adil ve edepli insanlık, Endonezya birliği, Hikmetin

---

⁶⁴ 2010'da İstatistik Merkez Kurumu'nun Endonezya'nın 33 ilinde 497 belediyesinde yapılan nüfus sayımı verilerine göre kesin sonuçlar. Bkz. Badan Pusat Statistik, *Kewarganegaraan, Suku Bangsa, Agama dan Bahasa Sehari-hari Penduduk Indonesia: Hasil Sensus Penduduk 2010*, <<http://sp2010.bps.go.id/files/ebook/kewarganegaraan%20penduduk%20indonesia/index.html>> (e.t. 22.05.2015) ve bBkz. Aris Ananta ve arkadaşları, "A New Classification of Indonesia's Ethnic Groups (Based on the 2010 Population Census)", ISEAS Working Paper No. # 1, 2014, <http://www.iseas.edu.sg/documents/publication/ISEAS_Working_Paper_%20No%201.pdf> (e.t. 22.05.2015). 2012 yılında Endonezya'nın ili sayısı 34'e yükseldi çünkü Kalimantan Timur isimli il ikiye ayrılmıştır. Bunlardan birisi aynı Kalimantan Timur ismini, diğeri ise Kalimantan Utara ismini aldı. Detayları için bkz. Kalimantan Utara'nın resmi internet sitesi <<http://www.kaltaraprov.go.id/sekilas-tentang-kaltara>> (e.t. 22.05.2015)

⁶⁵ Bkz. Badan Pusat Statistik, *Statistik Indonesia 2014: Statistical Yearbook of Indonesia 2014*, Badan Pusat Statistik, Jakarta, 2014, s. 78-79. <<http://www.bps.go.id/index.php/publikasi/326>> (e.t. 06.09.2015) ve bkz. Badan Pusat Statistik, *Kewarganegaraan, Suku Bangsa, Agama dan Bahasa Sehari-hari Penduduk Indonesia: Hasil Sensus Penduduk 2010*, <<http://sp2010.bps.go.id/files/ebook/kewarganegaraan%20penduduk%20indonesia/index.html>> (e.t. 06.09.2015)

⁶⁶ <<http://sumpahpemuda.org/>> (e.t. 05.09.2015)

⁶⁷ %0,51'i diğeri inançlar ve dinsizler. Bkz. Badan Pusat Statistik, *Kewarganegaraan, Suku Bangsa, Agama dan Bahasa Sehari-hari Penduduk Indonesia: Hasil Sensus Penduduk 2010*, <<http://sp2010.bps.go.id/files/ebook/kewarganegaraan%20penduduk%20indonesia/index.html>> (e.t. 06.09.2015)

temsilcilerin müzakeresinde liderlik yaptığı demokrasi, bütün Endonezyalı için sosyal adalet ilkeleridir. “*Bhinneka Tunggal Ika*” ise çeşitlilik içinde bütünlük anlamına gelen antik Java dili kökenli kelimelerdir.⁶⁸ Endonezya halkı Cumhuriyetin bağımsızlığından beri bu değerleri yürütmektedir. “*Pancasila*” ve “*Bhinneka Tunggal Ika*” içindeki misafirperverlik, hoşgörülük, seferber olup birbirine yardım etmek (*gotong royong*) ve muvafakat hedefli görüşme (*musyawarah mufakat*) değerleri, Endonezya’nın dört bir yanında erkence çocuklar eğilmektedir. Bu değerler, sosyal kültürel olarak misafirperverlik, hoşgörülülük, *gotong royong*, *musyawarah mufakat* ön plana çıkararak bir Endonezya halkını oluşturmaktadır. Cumhuriyet kuruluşundan günümüze kadar bu değerler milleti birleştirici güç olarak 34 eyaletten⁶⁹ oluşan Endonezya’da yürütülmeye devam etmektedir.

Politik olarak 1998 yılı, Endonezya kimliği ve imajını değiştirdiği yıldır. O yıl, Endonezya’nın hem iç hem dış politikasına değişiklikler getirmiştir. Öğrencilerin önderlik yaptığı reformlar Cumhurbaşkanı Soeharto’nun 32 yıllık süren otoriter ve yolsuzlukla anılan iktidarını sonlandırmıştır. Endonezya, demokratik bir ülke olmayı hedeflemiştir. 32 yıl boyunca sadece 3 parti katılımıyla süren ve her zaman hükümet partisi (İşlevsel Grup Partisi) galip olarak sonuçlanan seçim, 1992 yılından daha “özgür” bir şekilde yapılmıştır. 1999 yılındaki seçim çok çeşitli arka planlı, dini söylemli olan partiler dahil, katılımıyla gerçekleşmiştir.

2004 yılında bir sonraki seçim, Endonezya’nın demokrasiye doğru daha ilerlediğini göstermiştir. 2004 seçiminde Endonezya direkt (dolaysız) Cumhurbaşkanı seçmiş ve Susilo Bambang Yudhoyono (SBY) halk tarafından direkt ilk seçilen Cumhurbaşkanı olmuştur. Bu sistem hâlâ devam etmektedir. Dünya’nın en büyük demokrasisi olarak gösterilen ülkelerden farklı olarak (ABD, İngiltere, Fransa) Endonezya, çok kültürlü

⁶⁸ <http://www.indonesianembassy.org.uk/indonesia_facts.html> (e.t. 22.05.2015) *Pancasila* resmi beş sembolden oluşmaktadır: yıldız; zincir; banyan ağacı/*ficus benjamina* Latince; boğa başı; ve pirinç ve pamuk. Bu semboller Endonezya’nın ablemi *Garuda* göğsündeki kalkan üzerinde ve *Bhinneka Tunggal Ika* sloganı ise *Garuda* ayağının tutuşunda görülebilmektedir.

⁶⁹ Önceden 27 eyaletten meydana gelen Endonezya, 1999 yılında referandum yapıldıktan sonra, referandum sonucuyla 27. eyaleti Doğu Timor Endonezya’dan ayrılıp bağımsız bir ülke olmuştur. Endonezya eyaletleri reform sonrası bölgesel özerklik politikası nedeniyle 26’dan 34 eyalet sayısına yükselmiştir.

olmasına rağmen; nispeten kargaşasız, tertipli, düzenli, adil ve çatışmasız seçimler (1998'den sonra) yapmakla kendi demokrasinin başarılı olduğunu göstermeyi becermiştir. Sadece nüfus sayısının yüksek olması değil, dünya'nın en büyük müslüman nüfusu olması da Endonezya demokrasinin dikkat çekici başarısını, göstermektedir. Endonezya, dünyaya İslam ile demokrasinin birarada işlediğini göstermiştir.

Endonezya'daki İslam, ılımlı İslam olarak tanınmaktadır. İlimlilik genel olarak çok kültürlü toplumda hoşgörülü olan bir İslami davranış olarak tanımlanmaktadır.⁷⁰ Yukarıda vurgulandığı gibi 1998 sonrasında yapılan seçimlerinde din akımlı partilerin sayısı, özellikle İslam'a bağlı (hatta aşırı İslami parti de mevcuttur), artmasına rağmen "*Pancasila*" ve "*Bhinneka Tunggal Ika*" ilkesine dayanan hoşgörülü davranış sayesinde Endonezya'nın birliği sağlam temellere dayalıdır. Hatta dine bağlı olan partiler yavaş yavaş popüler olmamaya ve destekçilerini kaybetmeye başlamıştır. Tersine demokrasi ve milliyetçilik temeli üzerinde kurulan partiler halkın dikkatini büyük bir oranda kazanmaktadır. Endonezya'nın çehresi değişmesine rağmen dış politikası bağımsız-aktif (*bebas-aktif*) ilkesi üzerinde durmaya devam etmektedir.

2. Endonezya Dış Politikasının İlkeleri

1945 yılından bu yana kadar Endonezya'nın dış politikası bağımsızlık-aktiflik ilkesine dayanarak yürütülmektedir. Bağımsız-aktif ruhuyla; bağımsızlığını kazandıktan 10 yıl sonra Endonezya Bandung'da Asya-Afrika Konferansı yaparak, Bağlantısızlar Hareketi girişiminde bulunmuştur. Bu konferans Asya ve Afrika'daki sömürge altında bulunan ülkelerin bağımsızlığını ilan etmelerine teşvik edici olmuştur. Bu yılın Nisan ayında, Asya-Afrika Konferansı'nın 60. Yıl Dönümü Bandung'da kutlanmıştır.

Endonezya'nın ilk Cumhurbaşkanı Soekarno döneminde, Endonezya çıkarlarını ilerletmeye yönelik siyaset yelpazesi biraz sola kaymıştır. Bu konum Soekarno

⁷⁰ Darmansjah Djumala, "*Soft Power* dalam Penyelesaian Konflik: Dimensi Politik Luar Negeri Konflik Aceh", Kementerian Luar Negeri, "Refleksi Politik Luar Negeri Republik Indonesia", *Jurnal Diplomasi Vol. 4 No. 1, Maret 2012*, Kementerian Luar Negeri, Jakarta 2012, s. 85-86. Bkz. <<http://www.kemlu.go.id/Tabloids/Jurnal%20Diplomasi%20Maret%202012.pdf>> (e.t. 07.06.2015)

dönemindeki Cakarta-Pyongyang-Pekin Ekseni işbirliğinin kurulmasıyla netleştirilmiştir. Cumhurbaşkanı Soekarno 1945'ten 1966 yılına kadar görevini yürütmüştür. 1966 yılında Soeharto iktidara gelip ve Endonezya'nın konumunu değiştirmiştir. Yaklaşık 32 yıl süresinde Soeharto iktidarda kalmıştır ve 1998 yılında halk eylemi olduğunda görevini bırakmak zorunda kalmıştır. Soeharto döneminde ise Endonezya dış politikası biraz sağ eksene kaymıştır. Soekarno döneminde Endonezya dış politikasında en fazla ağırlık verilen nokta Asya-Afrika Konferansı iken, Soeharto döneminde ise Endonezya'nın 8 Ağustos 1967 tarihinde Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği (Association of South East Asian Nations/ ASEAN) örgütünü kurup, onun üyesi olmasıdır. Kurulduğundan günümüze kadar ASEAN Endonezya dış politikasında hep ön planda durmaktadır.

1999 yılındaki dış politikaya ilişkin 37 sayılı Endonezya kanununa göre Endonezya dış politika bağımsız-aktif (*bebas-aktif*) temeli üzerinde inşa edilmiş ve kendini ulusal çıkarlarına adanmıştır.⁷¹ Kanunun açıklama bölümünde belirtildiği gibi bağımsız-aktif hakikaten *netral* (boşta olmak) politikası olmayan bir dış politika esası hakimdir. Bağımsız-aktif dış politika, uluslararası sorunlara karar vermeye ve seçimi belirlemeyi bağımsız bir şekilde yapan ve önsel olarak dünyanın bir gücüne bağlı olmayan ve aktif bir şekilde, bağımsızlık, ebedi barış ve sosyal adalet üzerinde bir dünya tertibi olması için hem fikir verme hem de çatışma, çekişme ve diğer dünyanın sorunlarını halletme konusunda, katılım yapan bir dış politika anlamına gelmektedir. "Ulusal çıkarlarına adanıyor" demek ise 1945 Anayasanın Başlangıcında belirlenen sosyal hedeflere ulaşmaya katkıda bulunmak için yapılan bir dış politika demektir.⁷²

Bağımsız-aktif dış politika fikri, ilk defa 2 Eylül 1948 tarihinde parlamento önünde Başkan Yardımcısı Mohammad Hatta tarafından söylenmiştir. Bu konuşma diğer iki Mohammad Hatta'nın konuşmaları ile sonradan derlenip ve İletişim Bakanlığı tarafından İki Kaya Arasında Kürek Çekmek (*Mendayung Antara Dua Karang*) adı verilerek kitap haline gelmiştir. Mohammad Hatta, Endonezya'nın iki çatışan bloku tarafını belirlememe

⁷¹ Bkz. *Himpunan Perundang-undangan tentang Hubungan Luar Negeri Republik Indonesia*, Direktorat Jenderal Protokol dan Konsuler (Direktorat Fasilitas Diplomatik), s. 64.

⁷² *Himpunan Perundang-undangan.....*, s. 72.

ve tüm Endonezya'nın bağımsızlığı hedefine odaklanma fikriyle ortaya çıkmıştır. Bu fikir, konuşmasında net bir şekilde gözükmemektedir:⁷³

Fakat biz ulus ve devletimizin bağımsızlığına uğraşan Endonezya olarak sadece Rusya tarafı ya da Amerika tarafı seçimini yapmak mı zorundayız? Kendi hedefimize kavuşmak için başka bir seçenek yok mu? Hükümete göre uluslararası politika kavgasında yapmamız gereken seçenek, kavganın nesnesi olmak değil, kendi seçimini yapabilen, tüm Endonezya bağımsızlığı hedefine kavuşturabilen bir özne olmaktır.

Bilindiği gibi, o dönemlerde uluslararası ilişkiler, Batı ve Doğu bloku arasındaki güç kazanma kavgası ile renklendirilmiştir. Her blok, kendi ittifakına etkileyerek diğer ülkeleri çekme çabasıyla kendi gücünü arttırmaya çalışmıştır. Fakat Mohammad Hatta, tüm Endonezya'nın bağımsızlığı hedefine odaklanmaya Endonezya'daki karar verme yetkililerin dikkatini çekmeye çalışmıştır (o zamanda Hollanda'nın kontrolü altında kalan birkaç Endonezya toprakları vardı). Bu durum Endonezya'nın iki kaya arasında kürek çekildiğine benzetilmiştir. Bir kayaya yönelmeyi seçmek yerine Endonezya kendi hattında durmayı tercih etmiştir. Mohammad Hatta'nın fikri sonraki gelen Asia Afrika Konferansı temeli ve gelen Bağlantısızlar Hareketi ve gelişmekte olan ülkelerin tarafsız davranışla ilgili yukarıda ifade edildiği üzere diğer forumların kuruluşunun motoru olmuştur.⁷⁴ Bu fikir başlangıçtan günümüze Endonezya'nın dış politikasının temeli olmaya devam etmektedir.

---

⁷³ Mohammad Hatta'nın konuşmalarındandır. Bkz. Theophilus Fremaronomo Waluyo; Shohib Masykur, "Mendajung antara Dua Karang: Pondasi Politik Luar Negeri Indonesia", Kementerian Luar Negeri, "Refleksi Politik Luar Negeri Republik Indonesia", *Jurnal Diplomasi Vol. 4 No. 1, Maret 2012*, Kementerian Luar Negeri, Jakarta 2012, s. 140. Bkz. <<http://www.kemlu.go.id/Tabloids/Jurnal%20Diplomasi%20Maret%202012.pdf>> (e.t. 07.06.2015). Mohammad Hatta'nın tüm üç konuşmasının metnine bkz. <<https://serbasejarah.files.wordpress.com/2012/05/mendajung-antara-dua-karang.pdf>> (e.t. 24.05.2015)

⁷⁴ Marty Natalegawa'nın konuşmalarından (Endonezya eski Dışişleri Bakanı). "Berjasa Dalam Diplomasi, Mohammad Hatta Mendapatkan Anugerah Pahlawan Nasional Diplomasi", <http://www.kemlu.go.id/_layouts/mobile/PortalDetail-NewsLike.aspx?l=id&ItemID=31862622-4805-4da8-8b1e-e8f2f63c7f0f> (e.t. 24.05.2015)

3. Susilo Bambang Yudhoyono (SBY) Döneminde Endonezya Dış Politikası

Yukarıda vurgulandığı gibi 2004 yılı Endonezya tarihinde önemli bir yıl olmuştur. Bu yılda ilk defa Endonezya halkı direkt bir seçimde Cumhurbaşkanı seçmiştir. Jusuf Kalla ile eşlik edilen Susilo Bambang Yudhoyono (SBY) Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçiminde 5 adayı geride bırakarak seçimi kazanmıştır.⁷⁵ Demokrat Partisi'nden gelen SBY, 2009 yılında ikinci dönemi için seçimi tekrar kazanmıştır. Birinci iktidar dönemi boyunca Yudhoyono'nun dış politikada ana hedefi uluslararası politikada Endonezya'nın imajını iyiye çevirmektir. Dışişleri Bakanı Hasan Wirajuda liderliğinde bu hedef elde edilebilmiştir.⁷⁶ 1998 yılındaki reformlardan sonra iç politika açısından Endonezya aslında ulus devlet hayatında demokrasiyi yürütmeyi yeni öğrenen bir ülkedir. Bu durum 32 yıllık otoriter yönetimden yeni çıkmış olan Endonezya için son derece önemlidir. 1998-2004 yılları arasında 4 kez lider değişimi gerçekleşmiştir. Sırasıyla bir istifa (1998), bir itham (2001) ve 2 tane seçim (1999 ve 2004) gerçekleşmiştir. Diğer yandan Endonezya'daki en meşhur turistik yer olan Bali'de teröristler tarafından 2002 yılı ve 2005 yılında yapılan bombalı saldırılardan sonra Endonezya tekrar yaralarını sarmaya çalışmıştır. Bu durum uluslararası arenada Endonezya'nın imajını kötüleştiren ve düşüren bir sonuca götürmüştür.

Akabinde Endonezya imajı yavaş ama emin adımlarla iyiye dönmeye başlamıştır. 2009 yılında ikinci dönem için seçildikten sonra Yudhoyono'nun dış politikası, Dışişleri Bakanı Marty Natalegawa ile, uluslararası arenada Endonezya imajı kapsamında birinci dönemin elde ettiklerini devam ettirmeye çalışmıştır. Yudhoyono hükümetünün yürüttüğü dış politika bağımsız-aktif ilkesi üzerinde durmaya devam etmiştir. Yudhoyono, iki kaya arasında kürek çekmek değil, çalkantılı/ türbülans okyanusta gemi yolculuğu yapmak (*navigating in turbulence ocean*) anlamına gelen Endonezya'nın uluslararası arenada

⁷⁵ Cumhurbaşkanı seçimine göre, eğer birinci turda hiç bir aday yüzde 50 artı bir oy oranına ulaşamaz ise ikinci tura geçmektedir.(çift aday sayısı iki fazlası şartıyla). İkinci turda en yüksek oyu kazanan her kimse Cumhurbaşkanı olarak atanır. 2004 yılında SBY yüzde 33 oy oranıyla ikinci turda yüzde 26 oyu oranıyla olan Megawati ile yarışmıştır. SBY Megawati'nin kazandığı oy toplamından yüzde 10 fazlasıyla seçim galibiyetini ilan etmiştir. <<http://politik.kompasiana.com/2012/07/22/misteri-kemenangan-demokrat-dan-sby-479017.html>> (e.t. 24.05.2015)

⁷⁶ Irfi Puspitasari, "Indonesia's Foreign Policy-'Thousand Friends-Zero Enemy'", *IDSA Issue Brief, August 23, 2010*, <www.idsa.in/system/files/IB_IndonesiaForeignPolicy.pdf> (e.t. 24.05.2015)

varoluşunu ortaya koymuştur. Yudhoyono'ya göre dünya iki blokun güç kazanma kavgası ile artık renklendirilmemiş fakat dünya, SSCB çöktükten sonra uluslararası arenaya çıkan yeni aktörler, yeni konular ve yeni sorunlar ile dolu çalkantılı bir okyanusa dönmüştür. Böyle bir dünyanın varlığında Endonezya kendi ulusal çıkarlarına ulaşmak için kendisini 'gemi yolculuğu yapabilmesi' (*navigating*) ve yoluna devam etmesi gerekmektedir.

2005 yılında Cumhurbaşkanı Yudhoyon, binlerce dost sıfır düşman (*Thousands Friends Zero Enemy*) fikrini ortaya koymuştur. Bu fikir bu zamanlarda Endonezya'nın düşman saydığı hiç bir ülke yoktur ve Endonezya'yı düşman sayan hiç bir ülke yok gerçeğine dayanmaktadır. Bundan yararlanarak Yudhoyono çok yönlü dış politika (*all directions foreign policy*) stratejisini kullanmakla birlikte aktif bir dış politika yürütmeye başlamıştır. Çok yönlü stratejisi, kendi çıkarlarına ulaşmak ve kendi küresel sorumluluklarını yürütmek için Endonezya etkili bir şekilde her tarafla (batı ve doğu, kuzey ve güney) bağlantı kurması gerekiyor anlamına gelmektedir.⁷⁷ Demokrasisi istikrarlı olduğu için, özellikle 2004 yılından beri, Endonezya, bölgesel ve uluslararası arenada aktif olmaya tekrardan hız kazanmıştır: 50. Yıl Asya-Afrika Konferansı ev sahipliği, 2007'de Birleşmiş Milletler (BM) İklim Ana Konferansı evsahipliği, Davos'taki Dünya Ekonomi Forumu'na katılımı, 2011 yılında ASEAN başkanlığı ve 2013 yılında APEC başkanlığı üstlenerek, Endonezya başta Avustralya, Japonya, Çin, Hindistan, Pakistan, Güney Afrika, ABD, Rusya, Brezilya, Güney Kore ve Türkiye olmak üzere ve çok ülkelerle stratejik ve kapsamlı ortaklık yaparak kendi ağını genişletmektedir.⁷⁸ Çok yönlü dış politika stratejisi sadece 2010 yılında 11 yeni Endonezya temsilciliğinin kuruluşundan net bir şekilde tekrar görülebilmektedir.⁷⁹

Dış politikadaki bu kazanımlar yanı sıra Yudhoyono hükümetin ekonomi alanında kazanımları ifade etmek de mümkündür. Ekonomi alanındaki kazanımlar Endonezya

⁷⁷ Dino Patti Djalal (Eski Endonezya Washington Büyükelçisi), "An Independent Active and Creative Foreign Policy for Indonesia", <<http://www.ditchley.co.uk/search/ZGlubyBwYXR0aSBkamFsYWw=>> (e.t. 26.05.2015)

⁷⁸ Dino Patti Djalal, "An Independent Active.....", s. 8.

⁷⁹ Marty Natalegawa'ya göre (Endonezya 2009-2014 dönemi Dış İşleri Bakanı) bir röportajda. Bkz. <<http://analisis.news.viva.co.id/news/read/160062-indonesia-hindari-diplomasi-marah-marah>> (e.t. 27.05.2015)

profilinin yükseltmesine katkıda bulunmuş ve Endonezya'nın imajı kötüden demokratik, istikrarlı, orta güç (*middle power*) bir Endonezya'ya dönmüştür. Mantıksal olarak bir ülkenin ekonomi kapasitesinin yükselmesi, ulusal çıkarlarına ulaşmak için bir ülkenin çok faaliyetlerde, kültürel diplomasi faaliyeti dahil, bulunabilmesi fırsatlarını sağlamaktadır. Kültürel diplomasi yürütmek için yeterli finansal destekler olması gerekiyor ve kültürel diplomasi imaj ile ilgili olduğu için bir ülkenin ekonomisinin başarısından ortaya çıkan güzel imaj, kültürel diplomasi yürütmeyi kolaylaştırır.

4. SBY Döneminde Endonezya'nın Ekonomisi

1945 yılında bağımsızlığını ilan ettikten sonra Soekarno döneminde Endonezya ekonomisi henüz iyi bir durumda değildi, çünkü yeni kurulan bir ülke olarak Endonezya kendi ayakları üstünde durma çabasına sahiptir. Soeharto döneminde Endonezya ekonomisinin temelleri yavaş ama emin adımlarla oturmaya başlamıştır. Soeharto başta tarım sektöründe olmak üzere birçok sektörde kalkınma hamleleri başlatıp Endonezya'yı daha refah bir ülke haline getirmiştir. 1998'de ekonomi krizi derin bir şekilde Endonezya'yı etkilemiştir ve sonraki yıllarda Endonezya tekrar ekonomi yapısını düzeltmeye çalışmıştır.

2004'te görevine başlayan ve 10 yıl süreyle iktidarda kalan Cumhurbaşkanı Susilo Bambang Yudhoyono, dünyanın en büyük 20 ekonomi grubuna (G20) Endonezya'yı getirmekle ekonomi alanında çok büyük bir başarı sağlamıştır. Ayrıca Dünya Bankası satın alma gücü paritesine göre Endonezya'yı dünyanın 10 büyük ekonomisine yükseltmiştir. 10 yıl boyunca ekonominin büyümesi istikrarlı olduğu ve gayrisafi milli hasılanın yüksek olduğu Endonezya'nın bu gruba katılabilmesine neden olmuştur. Cumhurbaşkanı Yudhoyono, 2009-2013 döneminde Endonezya'nın ekonomisinin büyümesi 5,9 ortalamasında olduğunu iddia etmiştir, G20 grubunda sadece Çin ve Hindistan'ın arkasındadır. 2010 yılında Endonezya ekonomisi yüzde 6,1, 2011 yılında yüzde 6,5, 2012 yılında 6,23 ve 2013 yılında 5,78 büyümektedir. Endonezya'nın İstatistik Merkez Kurumu'na göre 2013 yılında Endonezya'nın yıllık kişi başı geliri 36,5 million rupiah'a

çıkmıştır. Endonezya da 1998 yılında IMF'den 9,1 milyar dolar aldığı borcunu 2006 yılında geri ödeyebilmiştir.

Cumhurbaşkanı Yudhoyono liderliğinde Endonezya ekonomisinin istikrarının iki ana nedeni vardır: politik ve güvenlik istikrarı ile büyümeye yönelik ekonomik kararlardır. Cumhurbaşkanı Yudhoyono'nun askeri özgeçmişini TNI (Tentara Nasional Indonesia/ Endonezya Milli Askeri) ve Polri'nin (Kepolisian Negara Republik Indonesia/ Endonezya Cumhuriyeti Emniyeti) sonradan yürütmesi gereken milli güvenlik kararlarını, terörizme karşı kararlar dahil alabilmesine katkıda bulunmuştur. Nisan 2011 yılından itibaren Cumhurbaşkanı Yudhoyono, bakanlar, TNI, Polri ve bölgeler başkanlarının sinerji yaratıp terörizm ve diğer şiddetler meselesini halletmesi talimatı vermiştir. Yudhoyono hükümeti de terörizme finansal destek vermeyi önleme ve yok etme hakkında 9 sayılı kanunu çıkartmakla terörizm sorununu halletme çabasında bulunmuştur. Bu güvenlikçi tedbirlerin amacı güvenli bir Endonezya imajı yaratmaktır.

Cumhurbaşkanı Yudhoyono'nun en son başarısı ise 2014 Cumhurbaşkanı seçiminde milli güvenliğinin istikrarı olmasını sağlamasıdır. Halbuki seçim gününde çatışmanın çıkacağı endişesi hissedilmiş ve bu endişe dolara karşı 12 bin sayısına rupiah'ı düşürmüştür. Cumhurbaşkanı Yudhoyono, iki adayın kendi destekçilerinin milli güvenliğe zarar getirebileceği ihtimalini önleme sorumluluğunu tutması talebinde bulunmuştur. TNI ve Polri, ekonomiye zarar getirebilecek bir kargaşayı önlemek için sevk edilmiş, çünkü eğer piyasa güveni kayboluyorsa ekonomiye çok büyük bir zarar vereektir.

Yudhoyono hükümetinin 10 yıl boyunca zor bir durum olmasına rağmen güvenlik ve ekonomiyi yönetmede başarılı olduğu uluslararası çevreler tarafından da kabul edilmektedir. Bu tanınma ve itibar Endonezya'yı yatırım yapılabilir derecesine getirmiştir. Bu pozitif bakış, Yudhoyono ve bakanlarının uluslararası iletişim yönetme yeneğinden kaynaklanmaktadır ve Yudhoyono'nun liderlik yaptığı dönemde Endonezya'nın siyasi hiç bir düşmanı olmayışına bağlıdır.

Ekonomik kalkınmalarda Yudhoyono, ekonomi büyümesine destek verme (*pro-growth*), istihdam yaratma (*pro-job*), yoksulluğu sıfırlama (*pro-poor*) ve çevre koruma (*pro-environment*) politikasına yönelerek kalkınmanın 4 sütununu dikmeye çalışmıştır. Bu 4 sütun küresel ekonominin inişli çıkışlılığını önleyebilmektedir. Endonezya Bilimsel Araştırma Kurumu'nda (Lembaga Ilmu Pengetahuan Indonesia/ LIPI) ekonomist olan Latif Adam'a göre, küresel krizden Endonezya'nın kurtulabildiği sebeplerinden biri Endonezya Merkez Bankası ile hükümetin finans sektörünün istikrarı korumak için yaptığı uyumlaştırma politikasıdır. Latif Adam, enflasyon düzeyinin nispeten istikrarlı olduğunu ve Eylül 2014 Endonezya'nın döviz rezervi seviyesinin 111,2 milyar dolara arttığını söylemiştir. Latif'e göre, Yudhoyono hükümeti, para politikası kararlarıyla, maliye kararlarını sinerji yapmada ve uyumlaştırmada başarılı olmuştur.

İç tüketim rakamının yüksek olduğu ve buna ilaveten teşvik olarak nüfus sayısının yüksek olduğu Yudhoyono hükümeti dönemindeki ekonomi büyümesi pozitif bir düzeyde durup kalabilmesine neden olmuştur. Yüzde 5,28 katkısıyla halk tüketimi ekonomi büyümesinin ana motoru olmuştur. Bunun ardından yüzde 4,8 hükümet tüketimi, yüzde 4,71 yatırım, yüzde 5,3 ihracat, ve yüzde 1,21 ithalat sayısı sıralarda yer almaktadır. Bu satın alma gücü paritesi sayesinde Dünya Bankası Endonezya'yı dünyanın en büyük 10. ülkesi sırasına koymaktadır. Birinci sırada ABD yer almakta ve bunun ardından Çin, Hindistan, Japonya, Almanya, Rusya, Brezilya, Fransa, ve İngiltere gelmektedir.

Cumhurbaşkanı Yudhoyono, mikro seviyesinde ekonomiyi korumak ve işsizlik oranının çıkmasını önlemek için teşvik edici kararlar ortaya koymuştur. Bu kararlar milli ekonomi artırmak için yüzde 60'a çıkan üretim yaşındaki nüfus teşviki arasında girişimcilik çevresi yaratmıştır. Örneğin bankaların verdiği krediler, kobileri yaratmaktadır ve istihdam sağlamaktadır.⁸⁰

---

⁸⁰ Karina Armandani, "Kebijakan Ekonomi Pro Pertumbuhan SBY" <<http://www.cnnindonesia.com/ekonomi/20141020082925-99-6870/kebijakan-ekonomi-pro-pertumbuhan-sby/>> (e.t. 25.05.2015) ve Lily Rusna Fajriah, "Ini Penjelasan BI Soal Utang RI ke IMF", <<http://ekbis.sindonews.com/read/994988/33/ini-penjelasan-bi-soal-utang-ri-ke-imf-1430225454>> (e.t. 25.05.2015)

Yukarıda ifade edildiği gibi bir ülkenin ekonomi kapasitesinin yükselmesi, ulusal çıkarlarına ulaşmak için bir ülkenin birden çok faaliyetlerde, kültürel diplomasi faaliyeti dahil, bulunabilmesi fırsatlarını sağlamaktadır. Bir ülkenin ekonomi kapasitesinin yükselmesi, kültürel diplomasi yürütmesine finansal destekler olmaktadır ve kültürel diplomasi imaj ile ilgili olduğu için bir ülkenin ekonomisinin başarılı olduğundan çıkan iyi imaj, kültürel diplomasi yürütmeyi kolaylaştırır.

5. Endonezya'nın Kültürel Diplomasisi'nin Aktörleri, Uygulamaları ve Faaliyetleri

Kültürel diplomasi, hükümet katılımına ve ulaşmak istediği milli hedeflere bağlı olduğu için kültürel diplomasi faaliyetlerindeki ana aktörler kamu/ devlet kuruluşları ya da kurumlarıdır. Endonezya kültürel diplomasisinde kültürel diplomasi Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir ve kültürel diplomasi işlemleri çoğunlukla Eğitim ve Kültür Bakanlığı ile işbirliği yapılarak gerçekleştirilmektedir. Endonezya, kamu diplomasisinin bir parçası olarak kültürel diplomasiyi yürütmektedir. 2002 yılında Dışişleri Bakanlığı'nda Kamu Diplomasisi Müdürlüğü kuruluşuyla kültürel diplomasi ve kamu diplomasisine daha çok ilgi verilmiştir. Endonezya'nın kültürel diplomasisi burslar verme, dinlerarası diyalog (*interfaith dialogue*), batik diplomasisi, Endonezya Kültür Evi (Rumah Budaya Indonesia/ RBI), ve Endonezya Cumhuriyeti'nin yurtdışındaki temsilciliklerinin katıldığı kültürel sergiler gibi faaliyetler aracılığıyla uygulanmaktadır.

5.1. Burslar

Endonezya, Endonezya Sanat Kültürü Bursu (Beasiswa Seni Budaya Indonesia/ BSBI), Özellikli Bursu (Darmasiswa, Unggulan) ve gelişmekte olan ülkelerin ortaklığı (Kemitraan Negara Berkembang/ KNB) burslarını yabancılara vermektedir. BSBI işlemleri Dışişleri Bakanlığı tarafından Darmasiswa, Unggulan ve KNB bursun işlemleri Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Eğitim ve Kültür Bakanlığı 3 burs için bütçe ve kontenjan sayısı artışı açısından en son 5 yılda güzel bir ilerleme kaydetti. KNB ve Darmasiswa bursuna kontenjan sayısı artışı ve Unggulan bursuna bütçe artışı gözetilmektedir. 2009 yılından itibaren her yılda Darmasiswa bursunun kontenjanı 250'den

750'ye yüzde 300'de arttırarak, KNB bursunun kontenjanı 20'den 90'a yüzde 400'e yükseltmiştir.⁸¹

5.1.1. Endonezya Sanat Kültürü Bursu (Beasiswa Seni Budaya Indonesia/BSBI)

Endonezya Sanat Kültürü Bursu, 2003 yılından itibaren 15 yıldır süren ve Endonezya Dışişleri Bakanlığı tarafından verilen burstur. Bu burs, Güney Batı Pasifik Diyaloğu üyeleri (the South West Pacific Dialogue /SwPD), Avustralya, Yeni Zelanda, Papua Yine Gine, Filipinler, Doğu Timor ve ev sahibi Endonezya için planlanmıştır. Programdan çıkan anlamlılık ve kazançlar olduğu için bursun verildiği ülkeler kapsamı genişletilmiştir. Birkaç yıl içinde burs ASEAN üyeleri, ASEAN+3 (Japonya, Çin ve Güney Kore), Pasifik Adaları Forumu üyeleri ve dünyanın diğer bölgelerinde yer alan ülkelere verilmeye başlamıştır. Bu program normal program ve özel program olarak ikiye ayrılmaktadır.

Normal programın amacı; Güney Batı Pasifik Diyaloğu kurucusu ve ASEAN üye ülkesi olarak Endonezya'nın bölgedeki sosyal kültürel ilişkileri arttırmayı taahhüt etmeyi gösteren bir araç olmaktır. Bu programın diğer amacı ise; Endonezya'nın özel kimliği ve karakterindeki var olan farklılığa saygı, aileseverlik, hoşgörülülük, açıklık ve terbiyelilik değerlerini dost ülkelerin gençlerine tanıtmaktır. Program, programın katılımcıların arasındaki kültür alışverişi ve direkt etkileşimden çıkan işbirliği kültürünü de arttırmaktadır ve zamanında bölge ve Dünyada iyi bir diplomatik ilişki oluşmasına katkıda bulunacaktır.⁸²

BSBI programı, Endonezya dili, sanat, kültür ve dinin çeşitliği ve yerel bilgelik dersleriyle dolu 3 ay süren bir eğitimidir. 2015 yılında yapılan eğitim için (katılımcılar bir önceki yılda yapılan seleksiyondan (seçimden) çıkmaktadır) Endonezya Dışişleri Bakanlığı (Kementrian Luar Negeri/ Kemlu) ASEAN Community 2015 başlığını programa

⁸¹ Endonezya Eğitim ve Kültür Bakanlığı'na göre. Veri 2012 yılında yapılmıştır. <<https://shalshaska.files.wordpress.com/2012/04/draf012.pdf>> (e.t. 25.05.2015)

⁸² <<http://www.kemlu.go.id/Documents/BSBI%202014/PDF%20-%20SCHOLARSHIP%20GUIDANCE,%202014%20Reguler.pdf>> (e.t. 25.05.2015) ve <<http://www.kemlu.go.id/Pages/NewsKemlu.aspx?IDP=701&l=id>> (e.t. 25.05.2015)

koymuştur. Kemlu birkaç şehirde bulunan kültür merkezleri ile işbirliği yapmaktadır. Bu kültür merkezlerinin adları şunlardır: Saung Angklung Udjo, Bandung'da; Sanggar Soeryo Soemirat, Surakarta'da; Studio Tydif, Surabaya'da; Sanggar Semarandana, Denpasar'dan dan Rumah Budaya Rumata, Makassar. Kemlu, ASEAN Community 2015 başlıklı özel program için Yogyakarta'daki bulunan Veteran Üniversitesi ile de işbirliği yapmaktadır. 40 farklı ülkelerden gelen 70 öğrenci bu programa katılmaktadır. BSBI katılımcıları program boyunca Endonezya'nın çeşitli özelliklerini öğrenecektir. Özellikle sanat ve kültür, örneğin Endonezya dansı, yerel şarkılar, adetler, din ve törelerdir. Onlar Endonezya dili ve yerel dili öğrenip günlük hayatında o dilleri kullanmaktadır. Programa katılırken doğrudan ve devamlı etkileşim sağlamak için BSBI katılımcıları yerlilerin evlerinde kalacaktır. Katılımcılar da yerlilerin yaptığı geleneksel aktivitelere, örneğin düğün, sünnet, köylülerin seferber olup köyü temizlik yapması programı (*bersih desa*), bir kişiye nazardan korunmak için yapılan geleneksel tören (*ruwatan*), vs. Kemlu, katılımcıların Endonezya'nın kültürü ve yerel kültürünü daha iyi bir şekilde anlayabilmesi için Endonezya'nın bölgelerindeki bulunan kültür merkezlerini katılımcıların gezmesine olanak vermektedir.⁸³

Normal program dışında Kemlu özel program da vermektedir. Bu program aracılığıyla katılımcılar sanat kültür alanındaki bir konuyu detaylı bir şekilde öğrenebilmektedir. Program, üniversitedeki Endonezya bölümünde okuyanlara ya da akademik olarak Endonezya bilgisine sahip olup Endonezya ilgili daha ileri bir araştırma yapmak isteyenlere verilmektedir. Başka bir deyişle politika, ekonomi, sosyo-kültürel, sanat vs. alanında Endonezya üzerine uzmanlara verilmektedir (Endonezya'yı okumayı yeni başlayanlar için değildir). Her yılda bu program özel konu başlığı altında yapılmaktadır. Program içindeki verilen dersler: Endonezya dili, Endonezya farklılığı hakkında güncel gelişmeler, politika, ekonomi, sosyo-kültürel ders, demokrasi ve yerel bilgelik. Buna ilaveten özel konu da katılmaktadır, örneğin 2014'te Birleşmiş Milletler

---

⁸³ Al Busyra Basnur, Kamu Diplomasasi Müdürü, Kemlu, "Beasiswa Seni dan Budaya Indonesia (BSBI): Mengenalkan Ragam Identitas Dan Kepribadian Bangsa Indonesia" <<http://www.tabloiddiplomasi.org/previous-issuue/204-4-articles-november-2014/1779-beasiswa-seni-dan-budaya-indonesia-bsbi.html>> (e.t. 25.05.2015)

Medeniyetler İttifakı (United Nations Alliance of Civilizations/ UNAOC) özel konu olmuştur.⁸⁴

2010 yılında özel program 4 ülkeden gelen 10 genç ressama verilmiştir. 2011 yılında ise ASEAN'dan tekstil altyapısı ve eğitimi olan ve bu alanı kavrayıp öğrenerek gelen 9 kişiye batik endüstrisi tanıtılmıştır. 2012 yılındaki yapılan programa 11 ülkeden, Endonezya dahil, gelen dini lider adayları katılmıştır. Bu program Gelecek Din Liderleri (*Future Faith Leaders*) başlığı altında yapılmıştır. 2013'teki Endonezyalı Diasporası Çalışmaları (*Studies for Indonesian Diaspora*) konulu program, Yogyakarta'da Veteran Üniversitesi'nde yapılmış ve Güney Afrika, ABD, Avustralya, Hollanda, İngiltere, Almanya, İtalya, Suriname, Rusya, ve Tunus'tan gelen 10 kişi programa katılmıştır. 2014 yılında ise program Gelecek Endonezyanistler için Endonezya Çalışmaları (*Indonesian Studies for Future Indonesianist*) başlığını taşımıştır. Program bir önceki yılda bulunan aynı üniversitede yapılmış ve 10 kişi (Vietnam, Almanya ve Rusya'dan gelenler dahil) programa katılmıştır.⁸⁵

İki programın sonunda (normal ve özel program) *Indonesia Channel* adlı bir mezuniyet töreninde katılımcılar Endonezya dansı yapacaktır. Program tamamlandıktan sonra Endonezya farklılığı değerleri, hoşgörülülüğü ve demokrasisini anlatan Endonezya dostları (*friends of Indonesia*)'nın oluşup çıkması umulmaktadır. En son 13 yılda bu programdan 58 ülkeden kendi ülkelerinde Endonezya'yı yükseltmeye yardım eden 588 Endonezya dostu mezun olmuştur.⁸⁶

5.1.2. Darmasiswa

Darmasiswa bursu, Endonezya dili, sanat, müzik ve el sanatları okumak için Endonezya ile diplomatik ilişkisi olan ülkelere gelen tüm yabancı öğrencilere sunulan lisanssız bir burs programıdır. Katılımcılar Endonezyanın farklı şehirlerinde bulunan 54

⁸⁴ <<http://www.kemlu.go.id/Documents/BSBI%202014/PDF%20-%20SCHOLARSHIP%20GUIDANCE,%202014%20special%20program.pdf>> (e.t. 25.05.2015)

⁸⁵ Al Busyra Basnur, Kamu Diplomasisi Müdürü, Kemlu, "Beasiswa Seni.....", s. 1.

⁸⁶ <<http://www.kemlu.go.id/Pages/NewsKemlu.aspx?IDP=701&l=id>> (e.t. 25.05.2015)

farklı üniversitelerinden birini seçebilmektedir. Bu program Dışişleri Bakanlığı ile işbirliği içinde Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından organize edilmektedir. Darmasiswa programı, sadece ASEAN öğrencilerini kabul etmekte, ASEAN girişimi (Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği) bir parçası olarak 1974 yılında başlamıştır. Ancak, 1976 yılında bu program Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Macaristan, Japonya, Meksika, Hollanda, Norveç, Polonya, İsveç ve ABD gibi diğer ülkelerden gelen öğrencileri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 90'lı yılların başında, bu program Endonezya ile diplomatik ilişkisi olan bütün ülkeleri kapsayacak şekilde daha da genişletilmiştir. Bugüne kadar bu programa katılan ülke sayısı 80'den fazla olduğunu göstermektedir.⁸⁷

Darmasiswa bursunun temel amacı, diğer ülkelerden gelen gençler arasında Endonezya dili ve kültürüne esas ilgilerini artırmak ve teşvik etmektir. Karşılıklı anlayışı geliştirmek ve farklı ülkeler arasında daha güçlü kültürel bağlantıyı sağlamak üzere bu program dizayn edilmiştir. Her geçen yıl bu programa katılmak isteyen uluslararası öğrencilerin ilgisi artmaktadır. Şu anda programın seçilebilecek üç çeşidi vardır: 1) Normal 1 yıllık programı; 2) Normal 6 aylık programı; ve 3) Yaz programı. Burs alanların çoğunluğu Asya ve Pasifik'ten gelen öğrencilerdir. 2012'de yapılan verilere göre 2009-2011 yıl arasında Afrika'dan katılımcıların sayısı 114, Amerika ve Karayip'ten 50 kişi ve en çok Asya Pasitifik'ten katılımcıların sayısı 725 olarak kaydedilmiştir. Afrika, Karayipler ve Latin Amerika'dan burs alıcıların sayısı son üç yılda giderek artmaktadır.⁸⁸

5.1.3. Gelişmekte Olan Ülkelerin Ortaklığı Bursu (Beasiswa Kemitraan Negara Berkembang/KNB)

Gelişmekte olan ülkelerin ortaklığı bursu (Beasiswa Kemitraan Negara Berkembang/ KNB) 1-6 Eylül 1992 tarihinde yapılan Bağlantısızlar Hareketi'nin 10. konferansında ortaya çıkmıştır. Burs Endonezya'da 1993 yılında başlamıştır. Burs, Endonezya hükümetinin yüksek öğrenimin Endonezya'nın ve gelişmekte olan diğer ülkelerin halklarına etkileyecek uzun vadeli bir sosyal ekonomik hedefe ulaşmak için

⁸⁷ <<http://darmasiswa.kemdikbud.go.id/darmasiswa/>> (e.t. 25.05.2015)

⁸⁸ Detayları için bkz. <<https://shalshaska.files.wordpress.com/2012/04/draf012.pdf>> (e.t. 25.05.2015)

yapıcı rolünü sağlayabilmesini farkındalığından doğmaktadır. Burs, Endonezya'nın sosyal ve küresel ekonomik zorluklarla başedebilmek için uluslararası halka vaat ettiği bir taahhüttür. Gelişmekte olan ülkelerin, kendi endüstrisi, iktidarı ve akademik dünyası için liderler, terbiyeli/ ahlaki toplum, eğitilmiş vatandaşlar ve yetenekli işçilerine ihtiyaçları vardır. Bunun kapsamında burs, yukarıdaki ihtiyaçları karşılamak için gelişmekte olan ülkelere gelen potansiyel öğrencilerin kendi bilgileri ve kapasitelerini arttırması fırsatını sağlamaktadır. KNB, öğrencilere dünyanın en çeşitli ülkesinde yaşama tecrübesinin fırsatını da sunmaktadır.⁸⁹

KNB üniversiteyi (lisans) bitirmiş olan öğrencilere verilmektedir. KNB Endonezya'da 13 popüler üniversitelerinden birinde yaptıkları çalışmada devam etmek isteyen lisansüstü öğrencilerine sunulan bir burs programıdır. Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından yürütülen program, üç yıl sürecek ve iki oturumdan oluşmaktadır. İlk oturumda Endonezya Dili Kursu ve ikinci oturumda ise, Yüksek Lisans Programı yer almaktadır. Programın amaçları: gelişmekte olan ülkelerin insan kaynağı kalkınmasında katkıda bulunmak, gelişmekte olan ülkelerin arasındaki kültürel anlayışın derinleşmesini sağlamak, gelişmekte olan ülkelerin arasındaki ilişki ve işbirliği güçlendirmektir. Burs, Bağlantısız Hareketi üyelerinden gelen öğrencilere verilmekte ve 2002 yılından itibaren Bağlantısız Hareketi üyeleri dışında olan ülkeler Tayland, Fiji, Güney Kore, Guyana, Türkiye, Vietnam, Vanuatu'ya verilmeye başlamıştır. 2013'te toplam 64 ülkeden 647 öğrenci KNB bursunu kazanmıştır.⁹⁰

5.1.4. Özellikli Bursu (Beasiswa Unggulan - A scholarship to support the Palestine's self-determination/ Filistin'in self-determinasyon hakkına destek amaçlı bir burs)

Eğitim ve Kültür Bakanlığı, komşularıyla istikrarlı, demokratik ulus-devlet ve karşılıklı kültürel alışverişi daha iyi bir şekilde hazırlamak için, Filistin halkına verilen bursla Filistin Hükümetini desteklemektedir. 2009 yılından bu yana bu burs kapsamında

⁸⁹ <<http://www.knb.dikti.go.id/>> (e.t. 21.05.2015)

⁹⁰ <<http://international.unair.ac.id/english/index.php/international-program/kemitraan-negara-berkembang-knb>> ve <<http://www.knb.dikti.go.id/>> (e.t. 21.05.2015)

okuyan 15 Filistinli öğrenci vardır. Bunlar tıp, halk sağlığı, uluslararası ilişkiler, psikoloji ve politeknikler dahil olmak üzere çeşitli bölümlerde okumaktadır.

Filistin'de yaşanan insani krize ilgi gösteren Endonezya, çeşitli işbirliği yolları geliştirilerek kapsamlı bir çözüm arayışında Filistin'e yardımcı olmaya uluslararası toplumu teşvik etmiştir. Güney-Güney İşbirliği, diğer Güney ülkeleri ile el-ele ya da Kuzey ülkelerinde desteği aracılığıyla, Endonezya, Filistin'in mevcut durumdan daha iyi bir hayata çıkış yol bulmasını sağlayabilecek bir destek vermek istemektedir. 2009-2012 yıl arasında 2 lisans mezunu, 11 yüksek lisans mezunu ve 2 doktora mezunu olmuştur. Şu anda burs sadece Filistinliler için geçerli fakat gelecekte diğer ülkelere verilme imkanı da açıktır.⁹¹

5.2. Dinlerarası Diyalog (Interfaith Dialogue)

Endonezya'da yıllarca ortaya çıkan çatışmalar, özellikle 1996-2004 yılında dine dayalı olan çatışmalar, Endonezya imajını kötüleştirmiştir. Endonezya bu yıllarda uluslararası arenada çatışma, hatta dini çatışma imajı olan bir ülke olmuştur. Bundan dolayı bu çatışmaya karşı çıkan bir çaba dinlerarası diyalog olmuştur. Çatışmalardan çıkan kötü imaj 11 Eylül olayının ardından 2002 ve 2005 yılında Bali'de bomba olayıyla daha çok imaj kaybına neden olmuştur. Ortada terörizmi İslam'a bağlayan çok yorumlar olduğu için, Endonezya nüfusunun çoğunluğu müslüman bir ülke olarak daha fazla etkilenmiştir. Dinlerarası diyalog aslında hem Endonezya imajını düzeltmeyi, hem de dinler arasında hoşgörü ile dolu asıl Endonezya imajını tanıtmayı hedeflemektedir. Bu program Diyanet İşleri Bakanlığı işbirliğiyle Dışişleri Bakanlığı tarafından yapıp 2004 yılında başlamıştır.⁹²

Daha önce de açıklandığı üzere Endonezya proaktif bir şekilde diyalog, dinlerarasında ve medeniyetler arasında barış ve anlaşma kültürünü geliştiren çok kültürlü

⁹¹ <<https://shalshaska.files.wordpress.com/2012/04/draf012.pdf>> (e.t. 25.05.2015)

⁹² <<http://www.tabloiddiplomasi.org/previous-issue/93-juni-2010/839-interfaith-dialogue-merupakan-instrumen-diplomasi.html>> (e.t. 25.05.2015)

özgeçmişe sahip bir ülkedir. Bunlar önemlidir, çünkü bu dinler ve kültürler arasında anlaşmazlık ve önyargıyı yok edebilmektedir ve uyum ve işbirliğini yükseltebilmektedir. Daha barışçıl ve güvenli bir dünya yaratmak için, özellikle terörizm ve radikalizm tehdidiyle dolu bir dünya için, dinler ve kültürler arasında diyalogun kurulması ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda Endonezya terörizme özel bir dini ya da kültürü bağlayan bir fikre sert bir şekilde karşı çıkmaktadır. Buna ilaveten anlaşılması gerekir ki, uzun vadeli terörizm yok etme çabası gerçek dini manipüle edenle ve radikalizmden oluşan terörizm köklerini ayırt ederek yapılmalıdır. Bu bağlantıda Endonezya, ılımlıları güçlendirmenin (*empowering the moderates*) önemli olduğunu görmektedir. İlimlileri güçlendirme aracılığıyla diyalog kültürü ve farklı dinler, kültürler, geçmişler ve ılımlılar ve daha az ılımlılar arasında uyumluluğunun yükseltilmesi gelişebilecektir. Bu taahhüt 20 Kasım 2009 yılında göreve başlama törenindeki konuşmasında Endonezya Cumhurbaşkanı Susilo Bambang Yudhoyono tarafından bir daha vurgulanmıştır. Cumhurbaşkanı Endonezya'nın her seviyede kültürler ve medeniyetlerarası diyalogu ön plana çıkararak "Medeniyetler arası uyumluluk"un oluşmasını teşvik edeceğini kesin bir şekilde ifade etmiştir.⁹³

Medeniyetlerarası İşbirliği ve Diyalog Merkezi Direktörü Abdul Mu'ti, Kemlu'nun üç boyuttan dinlerarası diyalog ile ilgili çok girişimler yapmış bulunduğunu söylemektedir. Birinci boyut, ülke seviyesinde yapılan dinlerarası diyaloglara Kemlu'nun aktif katılımıdır; örneğin, ASEM (Asia Europe Meeting/ Asya Avrupa Toplantısı) dinlerarası diyalogu, Asya Pasifik bölgesinde diyalog, ve Kemlu'nun aktif katıldığı diğer diyaloglardır. İkinci boyut ise, Kemlu'nun dini liderlerin uluslararası forumlara katılabilmesi fırsatını sağlama sıfatında yapılan girişimleridir. Birinci boyuta benzemesine rağmen bu boyutta gönderilen akörlerin çoğu, dinlerarası diyalog faaliyetleri ile direkt temasta bulunan aktörlerdir. Üçüncü boyut ise Endonezya'daki dinlerarası diyalog kuruluşlarının yaptığı faaliyetlere destek vermektir. Örneğin, yurtdışından davet edilen katılımcılar ya da spikerlerin

⁹³ <<http://www.kemlu.go.id/Pages/PressRelease.aspx?IDP=1417&l=id>> (e.t. 25.05.2015)

gelmesine destek vermektir. Bu girişim, hem Endonezya hem de uluslararası seviyede dahi dinlerarası diyalog faaliyetlerine destek verme konusunda çok pozitif bir girişimdir.⁹⁴

Dinlerarası diyalog faaliyetlerinde dini liderlerin, sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin, basın ve gençlerin dahil olduğu çok sayıda paydaşın katılımıyla yapılmaktadır. Dinlerarası diyalog üç seviyede harekete geçmektedir: ikili seviyede, bölgesel seviyede ve çok taraflı seviyededir. İkili seviyede Endonezya 22 farklı ülke ile dinlerarası diyalogu gerçekleştirmiş bulunmaktadır. Bölgesel seviyede ise Bölgesel (Asya Pasifik) Dinlerarası Diyalog (Yogyakarta, Cebu, Waitangi, Yeni Zelanda, Phnom Penh, Perth ve 2012 yılındaki Semarang Hareket Planı sonuçlandıran diyalog); yedi kez yapılan ASEM Dinlerarası Diyalogu (Bali’de, Larnaca-Kıbrıs, Nanjing, Hollanda, Seoul, Toledo, ve Manila); 2004’te Surabaya’da Asya Pasifik Dinlerarası Gençler Kampı (*Asia Pacific Inter Faith Youth Camp/ APIFYC*); Ekim 2006’da Yogyakarta’da APEC Kültürlerarası ve Din Sempozyumu; ve 2008’de Bandung’da Asya Avrupa Gençler Dinlerarası Diyalogu yapılmış bulunmaktadır. Çok taraflı seviyede dinlerarası diyalog iki forumda yapılmıştır. Bu iki forum, Bağlantısızlar Hareketi Dinlerarası Diyalogu ve İşbirliği ve Birleşmiş Milletler (BM) Medeniyetler İttifakıdır (*United Nations Alliance of Civilizations/ UN AOC*). 2014 yılında Endonezya 6. BM Medeniyetler İttifakı Forumu’na ev sahipliği yapmıştır.⁹⁵ Ağustos 2014 yılında Bali’de 95 ülkeden katılımcı ve 23 uluslararası örgütün katılımıyla yapılan forum, BM ve uluslararası toplumun Endonezya’nın farklılıkta gelişme ve hoşgörülülük ve uyumluluğu yürütmeye başarılı olduğuna takdir ettiğini göstermiştir.⁹⁶

5.3. Batik Diplomasisi

Batik, üzerine mum yakıp yazarak ondan sonra özel bir işlemde yapılan resimli bir kumaştır. Elbiseye dikilen kumaş (batik) eskiden beri halkın resmi törenlerinde giyilen bir elbise olmuştur. Üstelik en son geçen 10-15 yılda batik, sadece resmi törenler için değil,

⁹⁴ <<http://www.tabloiddiplomasi.org/previous-issue/93-juni-2010/836-interfaith-dialogue-bagian-dari-budaya-kita-.html>> (e.t. 25.05.2015)

⁹⁵ <<http://www.tabloiddiplomasi.org/current-issue/189-diplomasi-mei-2013/1672-indonesia-prakarsai-interfaith-dialogue.html>> (e.t. 25.05.2015)

⁹⁶ <<http://www.kemlu.go.id/Pages/PressRelease.aspx?IDP=1458&l=id>> (e.t. 25.05.2015)

geliştirilen modelleriyle (daha sportif ve rahat) günlük hayatında da giyilmeye başlamıştır. Dünya'nın önde gelen liderleri Barack Obama ve Nelson Mandela yanında Bill Gates gibi girişimciler, Endonezya batığı giymiştir. Ayrıca Nelson Mandela'ya kendi cenaze töreninde en favori Endonezya batığı giydirilmiştir. Batik yavaş ama emin adımlarla, özellikle Malezya'nın batığı kendi kültürüne ait olduğunu iddia ettikten sonra, Endonezya kültürel diplomasisinin bir aracı olmaya başlamıştır. Endonezya, 2008'de Malezya'nın batığı bulduğu iddiasına karşı sessiz kalmamıştır. Bundan dolayı Endonezya, UNESCO'nun İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne batik için hemen başvurmuş ve 2 Ekim 2009 yılında Abu Dhabi, Birleşik Arap Emirlikleri'nde yapılan toplantıda UNESCO, İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'nde batığın Endonezya'nın kültür mirasına ait olduğunu kabul etmiştir. Bunun akabinde Yudhoyono hükümeti Milli Batik Günü olarak 2 Ekim'i beyan etmiştir ve bundan itibaren 2 Ekim batik günü olarak kutlanmaya başlamıştır.⁹⁷

Yudhoyono hükümeti 2011 yılından itibaren her iki yılda yapılan Dünya Batik Zirvesi toplantısını başlatmaktadır. Bu durum Endonezya hükümetinin batığe her geçen yılda artan ilgisi ve yükseltmesini gösteren bir durumdur. UNESCO resmi sitesinde Cumhurbaşkanı, devlet başkanı eşi, bakanlar, valiler, kordiplomatik üyeleri ve yaklaşık 1000 davetli ve katılımcıların 2011 yılındaki yapılan Dünya Batik Zirvesi açılışına katıldığı açıklaması yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Yudhoyono ve UNESCO Cakarta Temsilciliği Direktörü Prof. Hubert Gijzen, açılışında kilit konuşmalar yapmıştır. Endonezya'da batik, bir sanat şekli, bir kültürel miras, turizme bir yükseltme aracı, bir milli karakter sembolü ve Endonezya'da gelişen yaratıcı ekonominin önemli bir parçasıdır.⁹⁸

Batığın kültürel diplomasinin araçlarından biri olarak önemli olduğu Cumhurbaşkanı Joko Widodo (Jokowi) döneminde daha çok netleşmiş oldu.

⁹⁷ <<http://www.merdeka.com/peristiwa/kisah-batik-indonesia-panah-mau-diklaim-malaysia.html>> (e.t. 25.05.2015)

⁹⁸ "Indonesia stages the "World Batik Summit" in Jakarta, 28 September - 2 October 2011", <http://portal.unesco.org/geography/en/ev.php-URL_ID=14679&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> (e.t. 25.05.2015)

Cumhurbaşkanı Jokowi göreve başlama töreninin olduğu günden itibaren batığın önemini kavradığı görülebilmektedir. Atandıktan sonra, geleneklere göre saray önünde Endonezya Cumhurbaşkanı'nın kabine üyeleriyle birlikte resmi çekilmektedir. Genellikle baylar takım elbise giymekte ve bayanlar, bayanlar için geleneksel kıyafet (*kebaya*) giymektedir, fakat Cumhurbaşkanı Jokowi'nin kabine üyeleriyle birlikte resmi çekildiğinde böyle olmamıştır. Cumhurbaşkanı ve tüm erkek kabine üyeleri batik giymiştir (bayanlar ise *kebaya* giymeye devam etmiştir). Ayrıca Cumhurbaşkanı olduğu günden itibaren Jokowi, yurdu dışına seyahat yaparken çıkış ve varışta her zaman batik giymiştir. Onun öncesindeki Cumhurbaşkanlarının yapmadığı bir durumdur.⁹⁹

Dünyanın dört bir yanındaki Endonezya temsilcilikler de batığı tanıtmaya çalışmaktadır ve başta Endonezya Cumhuriyeti Büyükelçiliği (Kedutaan Besar Republik Indonesia/ KBRI) Karakas, Venezüella, olmak üzere, kültürel diplomasi aracı olarak batığı kullanması başarılı olan bir örnektir. Endonezya Caracas Büyükelçisi Prianti Gagarin Djatmiko Singgih ve tüm KBRI personelleriyle Venezüella halkına batiki tanıtmak için etkili bir strateji kullanmaktadır. KBRI yüksek sanatsal değerli bir geleneksel kumaş olarak değil, bir moda olarak batığı tanıtmaya başlamıştır. Dünyada genellikle değerli geleneksel kumaş tanıtımı, moda defilesi, batik sergisi ya da ticari nakliyat aracılığıyla yapılırken, KBRI Karakas Venezüella'da moda enstitüsünde işbirliği yapıp eğitim vererek batik tanıtılmıştır. Diğer yapılan strateji, batik kullanarak tasarım yarışması yapmaktır. Bu yarışma 2013'te başlatılmış ve her yılda yaklaşık 35 genç tasarımcı katılmaktadır. Dereceye girenlere Yogyakarta'da batik tasarımı yapma bursu ve Endonezya milli puluna yaptığı elbise resminin koyulma ödülü verilmektedir. Bir sonraki gelen stratejiler ise Venezüellalı tasarımcılarıyla işbirliği yaparak batik ile tasarım çizmek, moda defilesi yapmak için Endonezya'dan batik tasarımcısı davet etmek, örneğin Novita Yunus, batik yapmak isteyen ve batığı seven her kimse için bir araç olarak Klub Canting batik grubu yapmaktır.¹⁰⁰ Venezüella'daki Endonezya temsilciliği inancına göre, batik yaratıcı

⁹⁹ "Diplomasi Batik ala Jokowi di Luar Negeri", <<http://news.detik.com/read/2014/11/08/204313/2742890/10/diplomasi-batik-ala-jokowi-di-luar-negeri>> (e.t. 25.05.2015)

¹⁰⁰ Canting: batik üzerine resim yazmak için kullanılan bir alettir.

ekonomi gelişmesinde belirleyici bir faktör olabilecektir.¹⁰¹ Budurum Endonezya'dan 2014 yılında Ocak ve Eylül arasında yapılan tekstil ihracatının 15.759.413 dolara çıktığı veriyeye göre tespit edilmiştir. Diğerlerine göre kaydedilen en yüksek rakamdır¹⁰² ve kültürel diplomasinin bir ülkenin ekonomisine katkıda bulunabildiği gösterisidir.

5.4. Kültür Evi (Rumah Budaya) Açma Planı

Türkiye gibi kültürel diplomasi açısından Yunus Emre Enstitüsü gibi bir kuruma sahip olmayan Endonezya, hâlâ benzer bir kurum açma çabası ve girişimlerini sürdürmektedir. Bu kuruma 'Rumah Budaya Indonesia' adı verilmektedir. Yurtdışında Rumah Budaya Indonesia Programı, Endonezya imajını ve dünyanın Endonezya'ya takdiri arttırmak için dünyanın dört bir yanına Endonezya kültür kaynaklarını tanıtacak bir araç olarak tanımlanmaktadır. Bu adım şu işlevlere sahip olacaktır:¹⁰³ 1) Uluslararası topluma Endonezya kültürü ve sanatını tanıtacak ve sunacak bir araç olarak ve yurtdışında yaşayan Endonezyalılar için bir kaynak olacaktır (Endonezya kültürü ifadesi); 2) Hem yurtdışında yaşayan Endonezyalılar hem de uluslararası toplum nezdinde (Endonezya kültürü öğrenenler) Endonezya kültürünü öğretecek bir araç olacaktır; 3) Endonezya'nın kültür imajını tartışıp ve geliştirecek, yurtdışında yaşayan Endonezyalı ve uluslararası toplumun geniş bir şekilde Endonezya'nın kültürünü tanınmasını sağlayacak, Endonezya'nın kültür mirası ve kültür ikonuna uluslararası takdiri ve bağenisini sağlamlaştıracak, Endonezya kültürünü koruyacak ve yükseltecek bir araca dönüşecektir.

Yurtdışında Rumah Budaya Programı amaçları şunlardır:¹⁰⁴ 1) Stratejik ülkelerde Rumah Budaya Indonesia programı geliştirerek uluslararası kültür diplomasisi hattını geliştirmek; 2) Kültürel diplomaside stratejik program aracılığıyla süper güç kültür olarak

¹⁰¹ Tri Wahyuni, "Ekspansi Batik Lewat Hubungan Diplomatik", <<http://www.cnnindonesia.com/gaya-hidup/20150301191001-277-35857/ekspansi-batik-lewat-hubungan-diplomatik/>> (e.t. 25.05.2015)

¹⁰² Diah Anggraeni Retnaningrum, "Diplomasi Batik untuk "Ketuk Pintu" Pasar Internasional", <<http://www.satuharapan.com/read-detail/read/diplomasi-batik-untuk-ketuk-pintu-pasar-internasional/>> (e.t. 25.05.2015)

¹⁰³ <<https://parisppi.wordpress.com/2012/12/30/sosialisasi-pembangunan-rumah-budaya-indonesia-di-paris/>> (e.t. 25.05.2015)

¹⁰⁴ <<https://parisppi.wordpress.com/2012/12/30/sosialisasi-pembangunan-rumah-budaya-indonesia-di-paris/>> (e.t. 25.05.2015)

Endonezya konumu yükseltmek; 3) Daha çok uluslararası toplum gözünde Endonezya kültürü imajını artırmak ve Endonezya kültürel ikonlarına (hem somut hem de somut olmayan miraslara) yabancıların seyahat etmelerini sağlamaktır. Bu amaçlarla küresel toplumun Endonezya'nın kültür kaynakları zengin olduğunu öğrenmesini sağlayacak ve Endonezya'nın bir süper güç olarak kültürel rolü olduğunu kavrayacak ve dünya medeniyetine katkısının artacağını gözlemleyebilecektir. Bunun yanı sıra kültür kaynakları koruma ve tekrardan canlandırma konusunda dünyanın stratejik bölgelerindeki ülkelerle Endonezya'nın kültür alanında artacak işbirliği hedeflenmektedir.

'Rumah Budaya Indonesia' hâlâ geliştirilme sürecinde ve bu süreç adım adım bir şekilde Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından gerçekleştirilip koordine edilmektedir. Program konsept ve ana plan hazırlandıktan sonra; başta ABD, Hollanda, Avustralya, Doğu Timor, Japonya, Fransa, Türkiye, Almanya, Myanmar, ve Singapur olmak üzere uygulanmaya başlayacaktır. Rumah Budaya Indonesia programı yürütme işlemi, birkaç profesyonel kişinin katılımıyla Endonezya Büyükelçiliğin İletişim ve Sosyal Kültürel İşleri Dairesi ve Eğitim ve Kültür Ataşesi tarafından yapılacaktır. Rumah Budaya Endonezya, Endonezya Büyükelçiliğin olduğu şehirde ya da turizm ve kültür olarak değerli ve stratejik yerde olan şehirlerde kurulacaktır.¹⁰⁵ Endonezya Eğitim ve Kültür Bakanlığı raporuna göre Rumah Budaya Indonesia Planı, Endonezya Eğitim ve Kültür Bakanlığı Kültür Genel Müdürlüğü Kültür Diplomasisi ve Değer İçselleştirme Müdürlüğü'nün 2015 ve 2016 yılında ön plana çıkan programlarından biri olmaya devam etmektedir.¹⁰⁶ Rumah Budaya Indonesia'nın fiziksel olarak bir binası ve kurumsal olarak hedef planı olmamasına rağmen kültürel aktiviteler yapılmaya başlamıştır. Örneğin, 15-23 Mayıs 2014 tarihinde Paris'te Endonezya Gecesi) (*Malam Indonesia* başlıklı bir şenlik yapılmıştır. Batı Sumateralı ve Açeqli sanatçılar sanatsal gösterisi yaparak Fransa'da bulunan müzik okulu ve müzik

¹⁰⁵ <<https://parisppi.wordpress.com/2012/12/30/sosialisasi-pembangunan-rumah-budaya-indonesia-di-paris/>> (e.t. 25.05.2015)

¹⁰⁶ Bakanlığın resmi sitesinden <<http://kebudayaan.kemdikbud.go.id/wp-content/uploads/2015/04/PAPARAN-RAKOR-2015-INDB.pdf>> (e.t. 26.05.2015)

topluluğundan gelen sanat grubu keroncong müziği¹⁰⁷ icra etmiş ve Endonezya'dan gelen müzik grubu 'Bimbo' ana konuk olarak sahne almıştır.¹⁰⁸

5.5. Endonezya Temsilciliğinin Kültürel Etkinliği

Yukarıdaki söz edilen aktiviteler dışında Endonezya kültürel diplomasisi, dünyanın dört bir yanında bulunan Endonezya Temsilciliklerin yaptığı kültürel faaliyetler aracılığıyla da yapılmaktadır. Örneğin KBRI Lahey'in yaptığı Endonezya Gece Çarşısı (*Pasar Malam Endonezya*) programı. Bu programın amacı iki ülke halkının ilişkilerini güçlendirmektir.¹⁰⁹ Kendince sanatsal ve kültürel aktiviteler yapmak dışında Endonezya temsilcilikleri akredite edildiği ülkedeki diğer örgütler ya da kurumların yaptığı kültürel aktivitelere de katılmaktadır. KJRI İstanbul'un (İstanbul Endonezya Başkonsolosluğu) yaptığı katılım örneğin, 2013 yılından beri KJRI İstanbul, Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu'ndan (UDEF) Türkiye Gençlik Vakfı'nın (TÜGVA) her yıl yaptığı Uluslararası Öğrenci Buluşması programına katılmaktadır. Ayrıca 2013 ve 2014 yılında KJRI İstanbul, Çanakkale'deki yapılan buluşmaya temsilciler göndermiştir. Uluslararası Öğrenci Buluşması, her yıl Türkiye'nin şehirlerinde yapılmaktadır. Stand kurarak KJRI İstanbul Endonezya geleneksel yemekleri ve el sanatlarını sergilemektedir. Türkiye'de okuyan Endonezyalı öğrenciler de Endonezya geleneksel dansı yapmaktadır. Böylece yurtdışında bulunan Endonezya temsilcilikleri Endonezya kültürünü yabancılara tanıtmaktadır ve yükseltmektedir.

6. Endonezya'nın Kültürel Diplomasisi'nde Engeller

6.1. Kültürel İkonu Araması

Yaklaşık 1.300 etnik grup mensubiyeti ve 2.500 dile sahip olan bir ülke olmak bir yandan yarar getirmektedir. Etnik grupların çeşitliliği, Endonezya kültürünü renklendiren

¹⁰⁷ Keroncong müziği, Endonezya'nın Portekiz kültürü ile etkilenen bir geleneksel müzik türüdür.

¹⁰⁸ <<http://kebudayaan.kemdikbud.go.id/ditindb/2014/06/09/rumah-budaya-indonesia-di-perancis/>> (e.t. 25.05.2015)

¹⁰⁹ <<http://indonesia.nl/pasarmalam/id/home/info-umum/pasar-malam>> (e.t. 27.05.2015)

kültürel eserler yaratmaktadır. Bu faktör, insanların Endonezya hakkında daha fazla bilgiye sahip olmasına, tanıma ve öğrenme istemesine, dikkat çekmektedir. Fakat öte yandan bu faktör kültürel diplomasiye engel olabilmektedir. Bir ülke olarak İspanya söz edildiğinde, hemen matador ve gitar aklımıza gelmektedir. Fakat Endonezya için böyle bir kültürel ikon yoktur.¹¹⁰ Kültürel diplomasi bağlamında Endonezya Dışişleri Bakanlığı, Kamu Diplomasisi Müdürlüğü, Sosyal Kültürel Daire Müdürü, Sn. Azis Nurwahyudi, Endonezya'nın çok etnik grubu bulunduğu için sergilenecek bir kültürel ikon belirleme konusunda çok zorluk çektiğini söylemektedir. Örneğin dans konusunda kültürel diplomasi çerçevesinde sergilenebilecek bir "Endonezya dansı" olarak anlandırılabilen bir dans hâlâ ortada yoktur.¹¹¹

Genellikle yurtdışında bulunan Endonezya temsilciliklerin dans ya da müzik festivallerinde yaptığı sunumlarda temsilciliğin başkanının bizzat tercihinine göre belirlenmektedir. Örneğin eğer temsilciliğin başkanı bir Minahasalı olursa büyük ihtimalle temsilciliğin yaptığı sunumlarda sergilenenler Minahasa kültürünün (dansları, müzikleri ya da diğer eserleri) eserleri olacaktır. Bunların nedeni, sadece temsilciliğin başkanının özneliği değil, temsilciliğin başkanının daha kolay bir destek sunumu yapmak amaçlı gelen asıl etnik grubunun kültürü daha iyi bilmesidir. Temsilciliğin başkanının bizzat tercihi dışında sunumlar en sık sergilenen ve büyük kitle tarafından tanınan kültür eserlerine göre de yapılmaktadır, örneğin Java kültürü, Açeh'ten *Saman* dansı ya da Sunda etnik grubundan olan *angklung*¹¹² müziği'dir.

Durum böyle olduğu kültürel diplomaside güçlü bir reklam yapmaya nispeten zorluk yaratmaktadır. Bu durum Endonezya kültürel diplomasisiyle ilgili hedefleri, yöntemleri ve

---

¹¹⁰ Örneğin bu tezin yazarı ben çok kültürlü bir ailede doğdum. Babam Çin ve Java kökenli bir kişidir, annem ise Minahasa ve Poso kökenli (Minahasa Kuzey Sulawesi'de Manado'da bulunan etnik grubu). Ben ve ailemle Madura adlı bir adada yaşıyoruz. Madura, Madura adlı bir etnik grubun yaşadığı adadır ve bu etnik grubu Maduraca konuşmaktadır. Herkes farklı farklı dil konuşmaktadır.

¹¹¹ Endonezya Dış İşleri Bakanlığı, Kamu Diplomasisi Müdürlüğü, Sosyal Kültürel Daire Müdürü, Sn. Azis Nurwahyudi ile Cakarta'da 11 Kasım 2014'te yapılan mülakattan alınmıştır.

¹¹² Anklung: Sunda'nın bambudan yapılan geleneksel müzik aleti'dir.

stratejileri taşıyacak bir milli strateji olmaması ile daha da kötüleşmektedir. Birleştirecek bir strateji olmaksızın herkes kendi faaliyetlerini yapmaktadır.¹¹³

Eğer hükümet bunu halletmek için ciddi bir çözüm geliştirmeye ve üretmeye devam etmez ise, Endonezya'nın sahip olduğu farklılığı (çeşitliği) hakikaten insanların Endonezya'ya dikkatini çekici bir şeyden Endonezya kültürel diplomasisine potansiyel engel olarak dönebilmektedir. Yani Endonezya, Endonezya'yı sunacak ve yükseltecek güçlü bir ikon ve strateji olmadığı için yürüttüğü kültürel diplomasisinden azami kazanımlar elde etmeye zorluk çekecektir.

6.2. İdari Problem

İdari problem bütçe ve insan kaynağı kısıtlı olmasından kaynaklanmaktadır. Her zamanki gibi para klasik bir problem olmaktadır. Endonezya da bu problem ile yüzleşmektedir. Şu an kültürel diplomasi yürütmek için bütçe ve insan kaynağı hâlâ kısıtlıdır. Bir çok zaman kültürel diplomaside iş başına doğru adamı koymak (*the man in the right place*) liyakata göre yönetme tarzı tam yüzde yüz hâlâ uygulanmamaktadır. Sn. Azis Nurwahyudi tecrübelerine dayanarak kültürel diplomasideki atanan kişi bazen kültür ile ilgisi olmayan uzmanlaşmamış kişi olduğunu söylemektedir. Şöyle bir ifadeye bulunmaktadır: (*kültürel diplomasi ile*) *ilgilenen kişi doğru bir kişi değildir. Bazen kültüre ilgisi olmayan kişi bu göreve atanıyor. Tutkumuz ya da ilgimiz yoksa işlerimizi azamiye çıkaramıyoruz. Bu tarz şeyler gördüğümüz çok oldu.* Bütçe problemi insan kaynağı problemi ile de bir paranın iki yüzü itibariylede. Kültürel kapsamında yurtdışına sanatçıları göndermek için bütçe vardır, fakat kısıtlı olduğu görülmektedir. Bütçe kısıtlı olduğu için oldukça fazla sanatçılar yararlanamamaktadır ve durum böyle olunca yapıldığı kültürel sunumlardan fazla kazanımlar ortaya çıkmamaktadır.¹¹⁴

¹¹³ Endonezya Dışişleri Bakanlığı, Kamu Diplomasisi Müdürlüğü, Sosyal Kültürel Daire Müdürü, Sn. Azis Nurwahyudi ile Cakarta'da 11 Kasım 2014'te yapılan mülakattan alınmıştır.

¹¹⁴ Endonezya Dışişleri Bakanlığı, Kamu Diplomasisi Müdürlüğü, Sosyal Kültürel Daire Müdürü, Sn. Azis Nurwahyudi ile Cakarta'da 11 Kasım 2014'te yapılan mülakattan alınmıştır.

Buna ilaveten bakış açısı farklılığı da mevcuttur. Kültürel diplomasi hemen sonuçlarını versin meyvelerini toplayalım diye düşünen kişi çoktur. Aslında kültürel diplomasi, sonucu hemen elde edilen bir şey değildir. Uzun vadeli sonuçları ve etkileri görülebilmektedir. Kültürel diplomasideki ilgilenenler bu bakış açısına sahip olmalıdır. Aynı bir bakış açısından hareket ediyorsa daha çok işe yaraması mümkün kılınabilmektedir.¹¹⁵

6.3. Endonezya Kimliği Koruma

Kültürel diplomasi, bir ülkenin imajı ya da kimliği yükseltmek için kullanılan bir araçtır. Yukarıda ifade edildiği üzere Endonezya kimliği, çok kültürlü, hoşgörülü ,*gotong royong* ve demokratik bir ulustur. Fakat maalesef bu karakterlerin tersine yapılan işlemler, mesela yolsuzluk (rüşvet), hâlâ mevcuttur. 2014 yılında yapılan seçimde kazanan Endonezya yeni Cumhurbaşkanı Jokowi, bu durumun düzelmesine yoğunluk vermektedir. Cumhurbaşkanı Jokowi'ye göre Endonezya'da bir çelişki vardır. Bir yandan 1998 yılındaki reformlardan beri Endonezya başta politika ve ekonomi olmak üzere çok alanda çok ilerlemiş, fakat Endonezya halkının tedirgin olduğu hâlâ görülmektedir.¹¹⁶

Politika alanında Endonezya, süreli demokratik bir seçimden çıkan halk desteğiyle iktidara gelen milli liderin kurduğu hükümetle demokrasi yaşamını oluşturmada ve pekiştirmede başarılı olmuştur. Aynı zamanda Endonezya ekonomisi gelişmekte ve halkın büyük bir bölümü daha yüksek bir refah seviyesine kavuşmaktadır. Mayıs 2014 yılında Dünya Bankası raporuna göre Endonezya dünyanın en büyük ekonomileri arasında 10. sırasında yer almaktadır. Bu nedenle Jokowi'ye göre uluslararası toplum, politik özgürlüğün, halk için ekonomik kalkınmanın ve demokrasinin gelişmesini sağlayan reformların başarılı olduğu ülke modeli olarak Endonezya'yı görmektedir. Fakat diğer taraftan Endonezya halkının mutsuz olduğunu görmek mümkündür. Tedirginlik ve gerginlik söz konusudur. Jokowi'ye göre bu tedirginlik ve gerginlik, büyük ya da küçük

¹¹⁵ Endonezya Dışişleri Bakanlığı, Kamu Diplomasisi Müdürlüğü, Sosyal Kültürel Daire Müdürü, Sn. Azis Nurwahyudi ile Cakarta'da 11 Kasım 2014'te yapılan mülakattan alınmıştır.

¹¹⁶ Agus Sutisna, "Landasan Ontologis "Revolusi Mental" Sang Presiden, bkz. <<https://unas.academia.edu/AgusSutisna>> (e.t. 26.05.2015)

şehirlerde ya da kitlesel medya ve sosyal medyada çok sayıda yapılan eylemlerden net bir şekilde görülebilmektedir. Bu da Jokowi'nin ülkedeki liderler ve düşünürlerin kafalarını karıştıran sosyolojik olayların ortaya çıkardığı çelişki'dir. Halk, bir ulus-devlet hayatında olan politik özgürlük, demokrasinin pekişmesi ve ekonomik kalkınma ortadayken, hâlâ tedirgindir ve öfkelidir.¹¹⁷

Cumhurbaşkanı Jokowi, bu olayın ortaya çıktığı nedenin 1998 yılında Orde Baru'nun¹¹⁸ Cumhurbaşkanı Soeharto rejimin çöktükten sonra süren reformların sadece kuramsal bir tadilat yaptığı ve ulus-inşasındaki politika kültürü, bakış açısı ve paradigma ile ilişkide bulunduğunu söylemektedir. Buna ilaveten Cumhurbaşkanı Jokowi'ye göre kurumsal olarak ne kadar iyi kurum ve kuruluş mevcut olursa olsun, yanlış bakış açılı insanlar tarafından yürütüldüğü sürece, bu kurumlar halka refahı getiremez.¹¹⁹ Bu durum potansiyel olarak Endonezya kültürel diplomasisine engel olabilecektir. Yukarıda ifade edildiği üzere kültürel diplomasinin amacı bir ülkenin imajını ya da kimliğini yükseltmektir. Eğer halkın durumu (halkın karakteri) değişmiyorsa kültürel diplomasi aracılığıyla uluslararası arenada Endonezya imajını yükseltmek için harcanan enerjiler etkili olmayacaktır ve faydayı sağlamayacaktır.

Cumhurbaşkanı Jokowi bu sorunu halletmek için bir çözüm önerisi vardır. Jokowi bu çözüm önerisine zihinsel devrim (*revolusi mental*) adını vermektedir. Jokowi'ye göre zihinsel devrim, 32 yıllık Soeharto dönemi altındaki başta yolsuzluk (rüşvet), hoşgörüsüzlük, oburluk, bencillik, bir sorunu halletmek için baskı yapma, hukuk ihlali ve fırsatçılık/ çıkarıcılık olmak üzere gelişen kötü alışkanlıklar/ zihniyeti iyileştirmekten geçmektedir. Zihinsel devrim, Endonezya'nın ilk Cumhurbaşkanı Soekarno'nun *Tri Sakti* fikrine dayanmaktadır. Endonezya'nın politik olarak egemen, ekonomik olarak bağımsız, ve sosyo-kültürel olarak karakterli olmasını isteyen bir fikirdir. Jokowi'ye göre zihinsel devrimin başarılı olması için adımların atılması gerekmektedir. Birincisi otoriter olmayan

¹¹⁷ Agus Sutisna, "Landasan Ontologis "Revolusi Mental" Sang Presiden, bkz. <<https://unas.academia.edu/AgusSutisna>> (e.t. 26.05.2015)

¹¹⁸ Orde Baru (Yeni Düzen): Cumhurbaşkanı Soeharto'nun liderlik yaptığı dönemlerin adıdır.

¹¹⁹ Joko Widodo, "Revolusi Mental" <<http://nasional.kompas.com/read/2014/05/10/1603015/revolusi.mental>> (e.t. 26.05.2015)

baskısız, rüşvetsiz, sorumlu bir politika sistemi yaratmaktır. Bunun hakkında Jokowi bu sözlerde bulunmaktadır: *‘Bizim politik oyuncularını işe nasıl alacağımızı düzeltmemiz gerekiyor, onların işe alınması kararı paralarına ve karar alıcı ile yakınlığına değil, yetenekleri ve özgeçmişlerine dayanmak zorundadır’*¹²⁰. Jokowi, kabinesi için profesyonel gruptan 18 bakan ve partilerden 16 bakanı (bir önceki hükümet oranı 14:20) seçmesinden dolayı sözünde durduğunu ispatlamıştır. Buna ilaveten Jokowi şunu ifade ediyor: milletin dayanabileceği bir bürokrasiye ihtiyacı vardır, halka hizmet verecek bir bürokrasidir (bir sistem). Buna ilaveten Jokowi, 1 Aralık 2014 tarihinde Cakarta’da Endonezya Cumhuriyeti Memurlar Birliği’nin (Korps Pegawai Negeri Republik Indonesia) 43. yıl kutlama töreninde Milli Zihinsel Devrim Hareketi programını başlatmıştır.

Jokowi hükümetinin tüm bürokrasisine başlatılan zihinsel devrim üç hedefi vardır: kamu personelleri halk için var fikrine bakış açısını değiştirmek; zayıf, etkili ve iki işlevli olmayan bir örgütün yapısı; ve daha disiplinli, sorumlu, birliktelik ve *“gotong royong”* değerini öne çıkararak bir iş ahlakı’dır.¹²¹ İkincisi, ülkeyi birleştirebilecek ve koruyabilecek güce sahip olan ordu olmasıdır. Üçüncüsü ise ekonomi alanında Endonezya’nın daha bağımsız olması ve dışa az dayanmasıdır. Jokowi’ye göre *“Gıda ve enerji bağımsızlığı tartışılmaz bir konudur. Endonezya kesin ve düzenli bir program ile bu yöne dönmesi gerekiyor.”* Çünkü Jokowi’ye göre Endonezya ekonomisi şu an istihdam yaratmayan ve çıkarılır kaynakları olan dış yatırımlara dayanmaktadır.¹²²

Endonezya İstanbul Başkonsolosu, Sayın Anang Kusumaningprang’a göre,¹²³ Endonezya yüksek ulusal değerlerinden kaynaklanan Endonezya kimliğinin iyice korunması gerekiyor, yoksa bu Endonezya kültürel diplomasisine bir engel olacaktır. Gözükmektedir ki Endonezya kültürel diplomasi, ulus karakterini sağlamlaştırmaya ve devletin varoluşunun halkın ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamasına, diplomasi aracılığıyla

¹²⁰ Hans Nicholas Jong, “Jokowi Wants to Start ‘Mental Revolution’”, <<http://www.thejakartapost.com/news/2014/05/12/jokowi-wants-start-mental-revolution.html>> (e.t. 26.05.2015)

¹²¹ Fahmi Firdaus, “Tiga Sasaran Revolusi Mental Jokowi”, <<http://news.okezone.com/read/2014/12/01/337/1072867/tiga-sasaran-revolusi-mental-jokowi>> (e.t. 26.05.2015)

¹²² Hans Nicholas Jong, “Jokowi Wants.....”, s. 1.

¹²³ Endonezya İstanbul Başkonsolosu sayın Anang Kusumaningprang’ın 8 Temmuz 2014’te yapılan mülakatta verdiği cevaptan alınmıştır.

dahil, yönlendirilen zihinsel devrim programı olduğu için Jokowi döneminde ilerleyecektir. Endonezya Dışişleri Bakanı, aynı zamanda Endonezya ilk kadın Dışişleri Bakanı Retno Marsudi'nin 2015 yılın başında yapılan basın toplantısında ifade ettiği şu sözlerde belirtilmiştir:¹²⁴

“Endonezya Cumhurbaşkanı Joko Widodo vizyon ve misyonunda Tri Sakti'nin Endonezya'nın politik olarak egemen, ekonomik olarak bağımsız, ve sosyo-kültürel olarak karakterli olması fikrini gerçekleştirmeye kararlı olduğunu vurguladı. Bu hedefe ulaşma doğrultusunda bağımsız-aktif politika ile Endonezya'nın diplomasisi işlenecektir. Endonezya'nın diplomasisi, denizcilik karakterini ön plana çıkaracak ve Büyük Okyanus ile Hindistan Okyanusu arasındaki sahip olduğu stratejik konumunu kullanacaktır. Endonezya'nın diplomasisi, halk ihtiyaçlarına bağlantılı olacak. Endonezya'nın diplomasisi, gerçekçi olacak. Ve Endonezya'nın diplomasisi, kararlı ve namuslu bir şekilde yürütülecek”.

---

¹²⁴ Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sayfasındadır. Dış İşleri Bakanı, Retno Marsudi, “PPTM 2015, Menlu RI: Indonesia Takkan Turunkan Engagement di Dunia Internasional”, <<http://www.kemlu.go.id/Pages/News.aspx?IDP=7162&l=id>> (e.t. 26.05.2015)

BÖLÜM III

TÜRKİYE’NİN KÜLTÜREL DİPLOMASİSİ

1. Türkiye’nin Profili

77.695.904 nüfusu¹²⁵ olan Türkiye coğrafi olarak stratejik konuma ve jeopolitik güce sahip olan bir ülkedir. Avrupa ve Asya kıtası arasında yer alan Türkiye, Orta Doğu’nun Balkan, Kafkasya, Karadeniz ve Akdeniz bölgeleri ile bulunduğu noktadır. 769.632 km² yüzölçümü ve 13.930 km² su alanı olan Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, İran, Irak ve Suriye’den oluşan 8 ülke ile 2.816 km uzanan kara sınırı vardır.¹²⁶

1923’te Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Türkiye lâiklik prensibini yürütmeye devam etmektedir. Lâiklik özde din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılmasını amaçlayan bir görüştür. Devlet yaşamını kuran ve sürdüren kurallar dine değil, akla bağlanır. Lâiklik ilkesi bir devlette kabul edilince, o devletin temeli belli bir dine dayanmadığından, artık devlet dinlere karşı yansız bir tutum içine girer.¹²⁷ Türkiye Anayasa Başlangıç kısmında yer alan prensip şöyle açıklanmaktadır:¹²⁸

‘‘.....Hiçbir faaliyetin Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılâpları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;.....fikir, inanç ve kararıyla anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle

¹²⁵ Türkiye İstatistik Kurumu’na (TÜİK) göre. <<http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2015/01/28/turkiyenin-nufusu-aciklandi>> (e.t. 03.07.2015)

¹²⁶ <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>> (e.t. 28.05.2015)

¹²⁷ Ahmet Mumcu, *Atatürkçülükte Temel İlkeler*, 4. Baskı, İnkılâp, İstanbul 2000, s. 123.

¹²⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Bkz. <<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm>> (e.t. 28.05.2015)

yorumlanıp uygulanmak üzere, Türk milleti tarafından, demokrasiye âşık T ü r k evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.”

Türkiye’deki var olan her fikir, inanç ve karar laiklik ilkesine uyması gerekiyor.

Kurucusu Atatürk’e göre Türk milleti ‘Ne Mutlu Türküm Diyene’ temeli üzerinde kurulan bir millettir. Ne Mutlu Türküm Diyene ifadesi, Türk milliyetçiliğinin belirleyici ifadesidir. Burada ifade edilen fikir, ırk veya ulus etnik temelli ideallerin ötesine taşır. Bu milletin varlığını güvence altına almak için kabul edilmesi gereken belirli sosyo-kültürel özelliklerinin milliyetçiliği bulur. Bu sayede, Türk olmak iddiasında herhangi bir ırk veya etnisiteye atıfta bulunulmaz. Bu sözleşmesel kavram, daha sonra bir çok uluslu (millet) siyasal yapı, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünden sonra, bir yönetim biçimi olarak toplumu ulus temelinde bir arada tutmak için ulus-devlet yapısına dönüşmüştür.¹²⁹ 1982 Anayasasının 66 maddesine göre, Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

Mustafa Kemal Atatürk Türkiye’yi modern Cumhuriyet dönüştürürken modernleşme temelinde Batıyı örnek almış, ülkeyi muassır medeniyet seviyesine ulaştırmak için kendi toplumsal dinamikleri temelinde inşa etmiştir. Atatürk devleti yukarıdan aşağıya modernleştirirken yapmış olduğu devrimlerle saltanatın ve halifeliğin kaldırılması, laiklik prensibinin benimsenmesi, sekülerizm ile ilgili reformların yapılması, yanında güçlü bağımsız bir ekonomi ve dış politika, hem sosyal hem siyasal alanlarda Batı medeniyeti hedeflenirken Batıya rağmen Batıcılık esas alınmıştır. Ernest Gellner’e göre,¹³⁰ sekülerizm temelinde kamusal hayatın değişiklikleri (Çokeşliliğin kaldırılması, modern evliliklerin tek eşliliğin yasallaşması ve Batı’nın takvimi, ölçüleri, giyimi ve alfabesi vb.) kabul edilerek modern bir toplum inşa etmiştir. Gellner’in altını çizdiği gibi, din ve devlet ilişkilerinin

¹²⁹ Hakan Seckinelgin, “Contractions of a Sociocultural Reflex: Civil Society in Turkey”, Marlies Glasius; David Lewis; Hakan Seckinelgin (ed.), *Exploring Civil Society: Political and Cultural Contexts*, Routledge, London ve New York 2004, s. 154.

¹³⁰ Hakan Seckinelgin, “Contractions.....”, s. 154.

ayrılması temelinde lâiklik ilkesi benimsenmiş, toplumsal hayat ile ilgili sekülerizm modern toplumun yaşam biçimi olarak şekillenmiştir.¹³¹

Yukarıda vurgulanan kimlik temelinde, Anayasa 5. Maddesinde yer alan amaç şu şekilde tanımlanmaktadır:¹³² Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır. Bu amaç sadece iç politikadan değil dış politikadan da elde edilmeye çalışılmaktadır. Türkiye'nin dış politikası iki temel üzerinde durmaktadır: Batıcılık ve Statükoculuk.

2. Türkiye Dış Politikasının İlkeleri

Her ülke'nin kendi çıkarlarını ilerletmek ve elde edebilmek için dış politikasını yürütmesinde sahip olduğu temel ilkeye dayanmaktadır. Türkiye, 2 temel ilkeye dayanarak dış politikasını yürütmektedir. Bu iki temel ilke: Statükoculuk ve Batıcılıktır.¹³³

Statüko kelimesi 'mevcut durum' anlamına gelmektedir. Statüko, değişimin toplumsal düzen için yıkıcı olabileceğini ima eder ve bu nedenle de, kavramın kendisinin gerçekte vermek zorunda olmadığı kutsallığa yönelik çağrışımlarla doldurulmaya müsaittir.¹³⁴ Statüko, kurulu düzen demektir. Dolayısıyla, statükoculuk da, mevcut durumu bozmama politikasıdır.¹³⁵ Türkiye için bu politikanın ikili bir anlamına sahiptir: mevcut

¹³¹ Hakan Seckinelgin, "Contractions.....", s. 154.

¹³² Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Bkz. <<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm>> (e.t. 28.05.2015)

¹³³ Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I: 1919-1980*, 9. Baskı, İletişim, İstanbul 2004, s. 46-50.

¹³⁴ Graham Evans; Jeffrey Newnham, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Gökkuşbu, İstanbul 2007, s. 574.

¹³⁵ Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I: 1919-1980*, 9. Baskı, İletişim, İstanbul 2004, s. 46. Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından.....*, s. 46.

sınırları sürdürme ve mevcut dengeleri sürdürme. Kısacası Türkiye, onun sahip olduğu mevcut olan sınırlarını ve onun olduğu bölgedeki mevcut olan dengeyi her zaman korumaya ya da bozmamaya kalkacaktır.

Mevcut sınırları sürdürme, onlardan memnun olma, onları değiştirmek istememe, bunun bir sonucu olarak da dış azınlıklarla ilgili olarak irredantizm politikası gütmeme anlamına gelmektedir. (İrredantizm, bir devletin, kendi sınırına bitişik soydaşlarının yaşadığı yerleri kendi ülkesine katma politikasıdır). Bu anlamın açık bir şekilde Mustafa Kemal Atatürk'ün “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” sözlerinde yansıdığı görülmektedir. Bu slogan artık yeni düzenin kurulduğu bir dönemde ortaya konmuştu ve şöyle bir anlama gelmektedir:¹³⁶ Yurtta gerek iktisadi bakımdan (devletçilik), gerek ideolojik bakımdan (tek parti), gerekse siyasal açıdan (Tek millet duygusu) modernleşmenin Batıcılık temelinde olmasıdır. Yurt dışından ise, bağımsızlıktan sonra bir talebimiz yoktur, kendi Ülkemiz sınırları içinde yaşamımızdan memnunuz, sınırlarımız dışına müdahalede bulunmak gibi bir arzumuz yoktur, başkalarının da bizim sınırlarımıza ilişkin bir talebi olmaması durumunda çatışma çıkmadan yaşayacağız anlamına gelmektedir.

Oral Sander'a göre, Türkiye'nin “mevcut sınırları sürdürme” anlamındaki statükoculuğu coğrafi anlamda iki statükoya (Doğu statükosu ve Batı statükosu) sahip olmaktadır.¹³⁷ Türkiye'nin “Doğu statükosu”, 300 yıllık bir tarihi süreç içerisinde oluşmuş, yalnız askeri değil, aynı zamanda siyasal, kültürel ve hatta dini bir statükodur. Öncelikle, 1928 yılından bu yana laik bir devlet olan Türkiye, bu konuda içişlerine karışılmasını dostça olmayan bir hareket olarak değerlendirmektedir. İkinci olarak, 1970'lerin sonlarından itibaren devletin toprak bütünlüğüne yönelik terörist ve ayrılıkçı hareketlerin hızlanması ve bunların Türkiye'nin doğu ve güney komşularının topraklarında üslenmiş olmaları, Türkiye'nin “Doğu statükosu”ndan endişe duymasına yol açmaktadır. Üçüncü olarak, Ortadoğu ve Kafkaslar bölgesel sistemlerinde istikrarsızlığa yol açan gelişmeler (Filistin sorunu nedeniyle devam eden Arap-İsrail uyuşmazlığı, Dağlık Karabağ

¹³⁶ Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından.....*, s. 47.

¹³⁷ Bülent Şener'in Oral Sander'den yaptığı atıfya göre, Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği (1923-2010): Teorik, Tarihsel ve Hukuksal Bir Analiz*, Barış Kitabevi, Ankara 2013, s. 207-208.

sorunu nedeniyle ortaya çıkan Ermenistan-Azerbaycan uyuşmazlığı, 1979 İran Devrimi, 1980-1988 İran-İrak savaşı, 1990'lı yıllarda yaşanan I. ve II. Körfez Savaşları, 2003'te ABD'nin Irak'ı işgali gibi) Türkiye'nin "Doğu statüko konusunda hassaslığını arttırmaktadır.¹³⁸

Buna karşılık, Türkiye'nin "Batı statükosu" dur. Bu statükonun dayandığı temeller şunlardır: 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması, 1936 tarihli Montrö Boğazlar Sözleşmesi, 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması, Boğazönü ve Doğu Ege adalarının silahlardan arındırılmış statüsü, 6 millik karasuları ilanı, henüz çizilmemiş bulunan kıta sahanlığı statüsü ve Kıbrıs'ın şimdiki/ gelecek statüsü'dür. Görüldüğü gibi, Türkiye'nin "Batı statükosu" son derece karmaşık ve hassas temeller üzerine oturmaktadır.¹³⁹

Statükoculuğun politikasının sahip olduğu ikinci anlam olan mevcut dengeleri sürdürme ise, Türkiye'nin karşılaştığı mevcut olan dengeyi sürdürmeye, değiştirmemeye ya da bozmamaya çalışmak anlamına gelmektedir. Türkiye'nin jeopolitik/ jeostratejik konumu, cumhuriyet tarihi boyunca bu bölgede güç mücadelesine girişen taraflar arasında denge kurmasını, ulusal çıkarlarının karşılanması noktasında en başvurulabilir seçenek olarak ortaya çıkarmıştı.¹⁴⁰

Baskın Oran'a göre Türkiye'nin uyguladığı denge politikası 2'ye ayrılabilir.¹⁴¹ Birincisinde 1923-1939, 1939-1945, ve 1960-1980 dönemlerinde denge ögesi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) iken, ikincisinde 1919-1923, 1923-1939 ve 1939-1945 dönemlerinde denge ögesi Avrupa ülkeleri olmuştur. Birincisinde Batı'nın uluslararası politikada zaman içinde hızla kazandığı büyük bir başatlık ve sonunda 1990 sonrasında Soğuk Savaş kazanarak tek kutup haline geldiği Türkiye'nin dengelyi sağlamanın kolay olmadığına neden olurken Türkiye, seçeneklerini çoğaltmak ve hatta yaratmak için, dönem dönem bu dengeye oynamış ve bundan başarıyla yararlanmıştır.

¹³⁸ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 207-208.

¹³⁹ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 207-208.

¹⁴⁰ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 211.

¹⁴¹ Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından.....*, s. 49.

İkincisinde dengeyi ise, Avrupa devletlerini birbirleriyle dengelemek anlamında başarıyla oynamıştır.

Türk dış politikasında statükoculuğun bu anlamına (denge siyaseti) ilişkin olarak da üç önemli sonuca ulaşmak mümkündür:¹⁴² 1) Kurulu düzenin başat ögesi daima Batı olduğundan, Türk dış politikasında statükocu politika ile Batı yönlü politika aslında aynı madalyonun iki farklı yüzü olmaktadır; 2) Her iki tür dengenin kurulabildiği dönemlerde Türkiye'nin statükocu politikasını sürdürmesi kolaylaşmış, aksi durumda ise zorlaşmıştır. Nitekim, Türk dış politikasının yalnızca ABD'ye dayandığı, Menderes ve Özal dönemlerinde statükocu dış politikadan sapmalar görülmüştür; 3) Her iki tür dengenin kurulabildiği dönemlerde Türkiye'nin dışta görelisi artmış, aksi durumda ise azalmıştır. Nitekim, bu görelisi durum, Menderes, Özal ve 1990 sonrası dönemlerinde azalmıştır. Soğuk Savaş'ın sona erdiği ve iki kutuplu uluslararası sistemin yıkıldığı 1990 sonrası, Türk dış politikasında, hem bazı yazarların statükoculuktan ayrılma saydıkları durumlar yaşanmasına, hem de statükoculuğun bırakılması gerektiğine ilişkin fikirler ileri sürülmesine rağmen; statükoculuk Türk dış politikasının temel ilkelerinden biri olmaya devam etmektedir.¹⁴³

Türkiye'nin dış politikasının ikinci temel ilkesi Batıcılıktır. T. Faik Ertan'a göre¹⁴⁴ ise Batıcılık, batı medeniyetini bir bütün olarak algılayan ve Osmanlı Devleti'nin modernleşebilmesi için Batı medeniyetinin bütün değerlerini benimsemesi gerektiğine inanan bir düşünce akımıdır. Erhan'a göre Batıcılık kelimesindeki Batı ifadesi, insan aklının üstünlüğüne dayanan ve çağdaş ekonomik, siyasi ve toplumsal yapıları içeren bir uygarlık biçimini kastetmektedir.¹⁴⁵ Dolayısıyla, “Batıcılık” olgusu, “insan hakları”, “demokrasi”, “laiklik”, “serbest piyasa ekonomisi” gibi değerleri içinde barındıran bir

¹⁴² Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 213.

¹⁴³ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 214.

¹⁴⁴ Zihni Meray, *Türk Tarihi ve Kültürü*, Birleşik, Ankara 2009, s. 179.

¹⁴⁵ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 215.

anlayışı simgelemektedir.¹⁴⁶ Oran'a göre¹⁴⁷ Batı; altyapı açısından kapitalizme; üstyapı açısından da, duygu yerine insan aklının üstünlüğüne dayanan bir uygarlık biçimidir. Yani Batı, bir coğrafi alan değildir.

Oran, neden Batı olduğunu şöyle açıklamaktadır:¹⁴⁸ 1) Tarihsel boyut: Anadolu'nun coğrafi ve dinsel, vb. yapısı daha İmparatorluk kurulmadan Türkleri hep Batı'ya yürümeye zorlamış, İslam'ın gaza geleneği de aynı işlevi görmüştür; 2) İdeolojik boyut: Türkiye'nin yakın tarihine damgasını en güçlü biçimde vurmuş siyasal kuruluş olan İttihat ve Terakki cemiyeti, milliyetçi ve Batıcıdır; 3) Toplumsal boyut: gerek sınıfsal yapısı gerekse seçtiği kalkınma modeli Türkiye'yi Batı'ya doğru götürmüştür; 4) Kültürel boyut: Batı'nın kültürel etkisi Türkiye'de büyüktür. Devlet katının yanı sıra Türk insanı da, büyük ölçüde, Doğulu değil Batılı olarak anılmak ister; 5) Statükoculuğu Osmanlı'dan bu yana temel strateji olarak uygulayan Türkiye için Batıcılık statükoculukla özdeştir; 6) Türkiye temel çizgileri açısından bir az gelişmiş ülkedir.

3. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Döneminde Türk Dış Politikası

Bilindiği gibi Türkiye, Asya ve Avrupa arasında stratejik bir konumu olan bir ülkedir. Bu konum bir yandan Türkiye'nin görece kazanımlar elde edilmesini sağlamaktadır ve öte yandan güçler ve çatışmalı bölgeler arasında olduğu için Cumhuriyet kuruluşu 1923 yılından beri, nispeten Türkiye'yi dış tehditler altına sokmaktadır. Yukarıdaki söylenen Batıcılık ve Statükoculuk ilkesi Cumhuriyet kuruluşundan beri Atatürk'ün Yurtta Sulh Cihanda Sulh doğrultusunda yürütülmektedir. Bu prensip de Türkiye'nin özellikle dış politikasında ideal hedefidir. İktidarda lider ya da parti kim olursa olsun bu prensip doğrultusunda politikalarını yürütmektedir, Adalet Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti de buna dahildir. AKP, 90'lı yıllar başındaki SSCB çökmesiyle başlayan büyük değişimler ile uluslararası ilişkiler renklendirilerken 2002 yılında iktidara gelmiştir. Bu değişimler dünyada ülkeler arasındaki '*code of conduct*' davranış kurallarını değiştirmiştir. Soğuk

¹⁴⁶ Bülent Şener, Türk Dış Politikasında....., s. 215.

¹⁴⁷ Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından.....*, s. 49.

¹⁴⁸ Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından.....*, s. 50.

Savaştan galip çıkan ABD'nin yürüttüğü demokrasi, insan hakları ve serbest piyasa değeri karakterli "Yeni Dünya Düzeni" uluslararası ilişkilerde bir ülkenin diğer ülkeye birbirine davranış enstrümanı olmaya başlamıştır. Küreselleşmenin ve iletişim teknolojisinin (özellikle internet) çok hızlı bir şekilde ilerlemesi için uluslararası ilişkilerde aktör ve sorunlar giderek karışık bir hal almıştır. Bu yeni uluslararası çevreye Türkiye adapte olmaya çalışmaktadır. AKP liderliğinde Türkiye'nin hedefleri ve ulusal çıkarları, "Stratejik Derinlik" adlı fikir, strateji ve politika yürütülerek elde edilmeye çalışılmaktadır. Bu fikir, AKP hükümetinin başlangıç dönemindeki dış politika başdanışmanlığı yapan Ahmet Davutoğlu tarafından ortaya konunmaktadır.

Davutoğlu'na göre, Stratejik Derinlik kavramında uluslararası durumu bir nehirde çabuk giden bir damla gibidir. Dünya ve uluslararası ilişkiler, dünyadaki olaylara Milletler Cemiyeti ile başlayarak Birleşmiş Milletler ve Bretton Woods kurumları, yeni dünya düzeni ile çizilen Soğuk Savaş bitene kadar giderek çok dinamik olmaktadır. Dış politikada başta ekonomi kapasitesi, teknoloji kapasitesi, asker kapasitesi vb. başta olmak üzere her şey değişebilir, fakat değişmez iki şey vardır: bir ülkenin olduğu coğrafya ve onun tarihidir.¹⁴⁹

Dünya birkaç deprem yaşamıştır. Birinci deprem jeopolitik depremdir. Jeopolitik depreminde SSCB çökmesi ve Berlin duvarı yıkılmasıyla komünizmin gücü azalmış ve demokrasi, özgürlük ve yeni dünya düzeni ortaya çıkmıştır. Bu deprem ardından 11 Eylül terörizm olaylı tanınan güvenlik depremi gelmiştir. Bu durum, başta Avrupa, Çin, Hindistan olmak üzere yeni güçlerin çıkmasına karşı, etkin bir şekilde ülkelerin jeopolitik olarak entegrasyon çabasına zorluklar yaratmaktadır. Ekonomi alanında ekonomi kayması olduğu için, yeni zorluklar ortaya çıkmaktadır. Önceden transatlantikte olan ekonomi merkezi giderek başka bölgelere kaymaktadır. Bunun yanı sıra kültürel olarak kültürel kapsam da yeni zorlukların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

---

¹⁴⁹ Ahmet Davutoğlu'nun 7 Mart 2013 tarihinde The London School of Economics and Political Sciences'in Transformation in World Politics: The Challenges for Global and Regional Order başlıklı konferansında yaptığı konuşmasından alınmıştır. Bkz. <<https://www.youtube.com/watch?v=wOYXfOGKdx8>> (e.t. 27.05.2015) Bu konuşması yazısı Türkiye Dış İşleri Bakanlığı internet sitesinde kaydedildi. <Bkz. http://www.mfa.gov.tr/speech-delivered-by-h_e_-ahmet-davutoglu_-minister-of-foreign-affairs-of-turkey_-in-the-university-of-london-school-of-economics.en.mfa> (e.t. 27.05.2015)

Böyle bir uluslararası çevrede yer alan Türkiye aslında stratejik derinliğe sahip olan bir ülkedir. Buna Türkiye'nin coğrafi durumu ve konumu ve tarihi neden olmuştur. Bu nedenle yani bu stratejik derinliğe sahip olduğu için Türkiye merkez ülke konumuna yükselmiş, çevre ülke değildir. Türkiye'nin sahip olduğu stratejik derinliğin etkisi stratejik derinlik temasında bulunan Balkan, Kafkasya, Orta Asya, Orta Doğu, Kafkasya, Akdeniz, Karadeniz, Körfez bölgesine kadar kullanılmaktadır. Davutoğlu'na göre, Türkiye Doğu ve Batının köprüsü değildir. Türkiye artık Doğu ve Batının arabulucusu değil her iki tarafın bir parçası olarak kendini kavramalıdır (bir köprü değil). Çünkü bir köprü olursa başka ülke Türkiye'yi kendi stratejik çıkarlarını elde edebilmek için kullanabilir. Fakat Türkiye, onun tarihi derinliği ve coğrafi derinliğine sahip olduğu için Osmanlı miraslarını büyüterek kendi politikasını (kararlarını) geliştirmelidir.¹⁵⁰

Davutoğlu CNN'de Türkiye'nin 'köprü ülke' değil 'merkez ülke' olduğunu tekrar vurgulamaktadır:¹⁵¹

“köprüünün tek işlevi, iki entite arasında irtibat kurmak ve bir tarafı diğer tarafa taşımaktan ibarettir, kendi bağımsız varlığı olan bir aktör olarak algılanmaz. bu tanımlamanın benimsenmesi, Doğu ile ilişkilerimizde Batı'nın değerlerini empoze etmeye çalışan bir Batılı, Batı ile ilişkilerimizde ise Doğu'nun olumsuz görülen unsurlarını taşıyan bir Doğulu olarak algılanmamıza yol açtı. Halbuki, Doğulu platformlarda doğulu kimliğinden gocunmadan o kimlikle yüzleşip o kimlik etrafında tezler, çözümler üretebilen bir ülke; Avrupa platformlarında konuştuğunda da bir Avrupalı misyon içinde, bir Avrupalı bakışla Avrupa'nın geleceğini tartışabilen bir ülke olmalıyız.”

Bunu elde edebilmek için Türkiye, yumuşak gücünü kullanmak gerekmektedir. Türkiye'nin yumuşak gücü, onun tarihi, kültürü, demokratik kurumları ve güçlü piyasasıdır. Bundan dolayı Türkiye kendi alışlagelmiş görünümünü bırakması lazımdır.

¹⁵⁰ Ahmet Davutoğlu'nun 7 Mart 2013 tarihinde The London School of Economics and Political Sciences'in Transformation in World Politics: The Challenges for Global and Regional Order başlıklı konferansında yaptığı konuşmasından alınmıştır. Bkz. <<https://www.youtube.com/watch?v=wOYXfOGKdx8>> (e.t. 27.05.2015) Bu konuşması yazısı Türkiye Dış İşleri Bakanlığı internet sitesinde kaydedildi. Bkz. <http://www.mfa.gov.tr/speech-delivered-by-h_e_-ahmet-davutoglu_-minister-of-foreign-affairs-of-turkey_-in-the-university-of-london-school-of-economics.en.mfa> (e.t. 27.05.2015)

¹⁵¹ Ahmet Davutoğlu, CNN Türk Editör programında, 17 Şubat 2004 tarihinde yaptığı konuşmasından alınmıştır. Gürkan Zengin, *Hoca: Türk Dış Politikası'nda "Davutoğlu Etkisi"*. İnkılâp, İstanbul 2010, s. 92.

Derinlik sorumluluk getirmektedir. Bu sorumluluk ne için getirilmektedir? Uluslararası güvenliği korumak, uluslararası barışı sağlamaktır. Bunları gerçekleştirmesine başarılı olabilmek için şartlar vardır: Kürt meselesini halletmesi lazımdır, İslamcılar ile sekülerler arasında bir köprü olmalı ve Türkiye'nin komşularıyla meselerini halletmesi lazımdır. Bu yüzden Türkiye, 'komşularla sıfır sorun' politikasını yürütmektedir.¹⁵²

Güç, Stratejik Derinlik kavramında bir formül olarak şöyle tanımlanmaktadır:¹⁵³

$$G = (SV + PV) \times (SZ \times SP \times Sİ)$$

$$SV = t + c + n + k$$

$$PV = e_k + t_k + a_k$$

Açıklama:

G = güç

SV = sabit verileri; t = tarih, c = coğrafya, n = nüfus, k = kültür

PV = potansiyel verileri; e_k = ekonomik, t_k = teknolojik, a_k = askerî

SZ = stratejik zihniyet

SP = stratejik planlama

Sİ = siyasi irade

Bu formüle göre güç, tarih, coğrafya, nüfus ve kültürden oluşan sabit verileri artı potansiyel ekonomik, teknolojik ve askerî verileri çarpı stratejik zihniyet çarpı stratejik planlama çarpı siyasi iradeden oluşmaktadır.

¹⁵² Ahmet Davutoğlu'nun 7 Mart 2013 tarihinde The London School of Economics and Political Sciences'in Transformation in World Politics: The Challenges for Global and Regional Order başlıklı konferansında yaptığı konuşmasından alınmıştır. Bkz. <<https://www.youtube.com/watch?v=wOYXfOGKdx8>> (e.t. 27.05.2015) Bu konuşması yazısı Türkiye Dış İşleri Bakanlığı internet sitesinde kaydedildi. Bkz. <http://www.mfa.gov.tr/speech-delivered-by-h_e_-ahmet-davutoglu_-minister-of-foreign-affairs-of-turkey_-in-the-university-of-london-school-of-economics.en.mfa> (e.t. 27.05.2015)

¹⁵³ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, 79. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2012, s. 17.

Davutoğlu'na göre stratejik derinlik Türkiye'nin ana hedefleri elde etmek için kullanılmaktadır. Bu ana hedefleri: Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde önemli aktör olmasını ve refah kuşağı olmasını sağlamaktır. Aktör olmasını sağlamak Balkan'dan Orta Doğu ve Orta Asya'ya uzanan bölgede barış ve istikrar korumak için Türkiye'yi Avrasya'nın en önemli aktörlerinden biri yapmak anlamını taşımaktadır. Refah kuşağı olmasını sağlamak ise özgürlük, çoğunluk, iyi yönetim, insan haklarına saygı, demokrasinin ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir refah kuşağı oluşturmak ve yönetmek anlamına gelmektedir.¹⁵⁴

Bu hedeflerin gerçekleşmesini sağlayabilmek için Türk Dış Politikası 3 metodolojik ve 5 operasyonel ilkeye dayalı yürütülmektedir. Bu 3 metodolojik ve 5 operasyonel ilke şöyle sıralanmaktadır: 1) Vizyon sahibi dış politika. Bunalım patlak verdikten sonra onu çözmeye yönelmek yerine, bunalımın çıkmasına engel olamaya çalışılacaktır. Bunun için de, kendisini doğrudan ilgilendirmese dahi Türkiye, uluslararası ve bölgesel çatışma durumlarında hemen rol alacak, örneğin arabuluculuk yaparak çatışmaya engel olmaya çalışacaktır. 2) Tutarlı ve sistemik bir çerçeveye çizilecektir. Her bölgede aynı temel ilkelere bağlı bir politika izlenecektir. 3) Türk Yumuşak Gücünü bölgede yayacak yeni bir diplomasi ve söylem geliştirilecektir. Yumuşak güç, Türkiye'nin ekonomik ve kültürel gelişmesi sonucunda oluşturmaktadır. Bu metodolojik yaklaşımları hayata geçirecek olan 5 operasyonel ilke şunlardır: 1) Güvenlik ile demokrasi dengesi: Türkiye 11 Eylül ortamında bile ülkeye özgürlükler getirmeye önem vermiştir ve demokrasisi geliştikçe, dış politikada etkili olmayı sağlayan yumuşak gücü artmaktadır. 2) Komşularla Sıfır Sorun Politikası: Birçok ülkeyle vizeler karşılıklı kaldırılmış üst düzey stratejik konseyler kurulmuştur. 3) Proaktif ve önalıcı diplomasi: Diplomasi, krizin çıkmasını beklemeden harekete geçmelidir. Burada, Bush döneminde çok olumsuz bir anlam ifade etmiş olan önalıcı (*preemptive*) kavramı olumlu anlamda kullanılmaktadır. 4) Çok yönlü dış politika: Bu politika, diğer küresel aktörlerin rakibi değil, tamamlayıcısı olacaktır. Tarafların biriyle sürdürülecek iyi ilişki, ötekilerine alternatif oluşturmayacaktır. 5) Ritmik diplomasi:

¹⁵⁴ Ahmet Davutoğlu, "Daha Güçlü Bir Türkiye", Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD). *Araştırma Raporları: Yükselen Değer Türkiye*, MÜSİAD, İstanbul 2010, s. 33-34.

Türkiye'ye uluslararası ilişkilerde daha aktif bir rol verecek bu ilke, uluslararası örgütlere katılım ve küresel önemdeki tüm konulara yakından ve etkin biçimde müdahil olma anlamındadır.¹⁵⁵

Stratejik derinlik fikrine dayalı olarak AKP dönemi süresinde Türk Dış Politikası yürütülmüş ve yürütülmektedir. Bu nedenle AKP döneminde yani 2002 yılından bu yana dış politikasında Batı'dan Doğu'ya doğru Türkiye'nin hareketinin kaydığı görülebilmektedir. Bu kayma Türkiye'ye hem yeni fırsatlar hem de yeni zorluklar, özellikle kültürel diplomasi ile ilgili, yaratmaktadır. Bunun hakkında tezin sonraki kısmında değinilecektir.

Yukarıda vurgulandığı üzere stratejik derinlik uygulanmasından elde edilmek istenen hedeflerden biri refah kuşağı olmasıdır. Aslında bu hedef iktidarda olan AKP hedefinin yansımasıdır (kendi adına bakılırsa "kalkınma" kelimesi). AKP hedefi kalkınma yaparak daha refah bir Türkiye yapmaktır. Kalkınma yapmak için istikrar ve güvenlik olması gerekiyor. O dönem Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün ifadesi şu ekildedir:¹⁵⁶

"....., Türkiye'nin bölgesinde yapmak istediği şey barışı sağlamaktır. Çünkü istikrarın sağlanmadığı, güvenlik meselelerinin halledilmediği bir bölgede, kesinlikle ekonomik kalkınma, işbirliği ve refah olmaz. O ülkenin insanları mutlu olamaz. Onun için Türkiye'nin komşularıyla olan ilişkilerinde, bölgeyle olan ilişkilerinde, birinci derecede hedeflediği şey, güvenlik sorunlarını çözmek, istikrarı getirmektir. Bu temel üzerinde geniş bir alanda barışı tesis edip, onun üzerinde de ekonomik işbirliğini alabildiğine gerçekleştirmektir. Refahın yolu budur. Bölgedeki insanların mutlu olmasının da yolu budur. Dünyanın hangi bölgesine bakarsanız bakın, bölgesel istikrarın temin edilemediği bir yerde ekonomik kalkınma da söz konusu olmamıştır; çünkü mecburen kaynaklarınızı güvenlik konularına harcayacaksınız."

¹⁵⁵ Ahmet Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy Vision" <http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_10_no_1_2008_davutoglu.pdf> (e.t. 20.03.2015); Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III: 2001-2012*, 1. Baskı, İletişim, İstanbul 2013, s. 139.

¹⁵⁶ Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül'ün USAK Binası Açılış Töreninde Yaptıkları Konuşmadan alınmıştır. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, "Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül'ün USAK Konuşması: Yeni Dönemde Türk Dış Politikası", Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Ankara 2010, s. 15-16.

Bu nedenle Türkiye hem yurtiçinde hem de bölgede istikrar ve güvenlik oluşturmaya çalışmaktadır. Komşularla sıfır sorun politikası yürüterek Türkiye bölgede bu niyetini yerine getirmeye çalışmaktadır. Komşularla ‘sıfır sorun’ ilkesinin mantığı Türkiye’nin doğal hinterlandıyla bütünleşmesine dayanıyordu:¹⁵⁷

“Etrafımız tümüyle düşmanlarla çevrili psikolojisinde olduğunuz zaman açılım yapmaktan çok defansif bir refleks gösteriyorsunuz. Komşu ülkelerle sıfır problem noktasına geldiğimiz zaman dış politika yapım anlamında olağanüstü bir manevra alanı kazanacağız.”

Türkiye, bu yaklaşım ilk sonuçlarını daha 2004 yılı içinde almaya başlamıştı. Birinci derecede yakın komşularıyla ciddi sıkıntı doğurabilecek problemlerin çoğunu aşmıştı, kısa ve orta vadede Türkiye’ye komşularından gelebilecek bir tehdit ve büyük risk yoktu. Başbakan Erdoğan’ın 2005 yılı içinde Yunanistan, Gürcistan, Ukrayna, İran ve Suriye ziyaretleri ilişkilerde derinlemesine pozitif etki yaratmaya dönüktü. Bir yıl sonra Ocak-Şubat aylarında Romanya, Bulgaristan, Gürcistan Başbakanları Ankara’ya geldiler. Komşularla sıfır sorun yaklaşımının hayata geçişinde ‘vizelerin kaldırılması’ en belirleyici adım oldu. Türkiye, çevresindeki ülkelerle vize muafiyeti anlaşmalarını birer birer devreye soktu. Uluslararası alanda şaşarak izlenen bir süreç yürütülüyor, Suriye, Lübnan, Ürdün, Arnavutluk, Gürcistan gibi Türkiye’nin kara ve deniz komşularıyla vizeleri karşılıklı olarak kaldırılıyordu. AB’ye aday ve müzakere yürüten Türkiye’nin bu hamleleri Brüksel’de de şaşkınlıkla izlendi. Vizelerin kaldırılması, Türkiye’nin bölgeyle sosyal ve ekonomik olarak kendi bölgesiyle bütünleşme çabalarının en önemli adımı oldu.¹⁵⁸

4. AKP Döneminde Türkiye’nin Ekonomisi

Türkiye, 2012 yılı ihracat verileriyle yeni bir rekora imza attı. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan verilere göre, 2011 yılında 134 milyar 907 milyon dolar düzeyinde olan Türkiye’nin ihracatı, 2012 yılında yüzde 13,1 artarak 152 milyar 561 milyon dolara yükseldi. TÜİK ile Gümrük ve Ticaret Bakanlıkları tarafından

¹⁵⁷ Ahmet Davutoğlu, CNN Türk’te Editör programında 17 Şubat 2004. Bkz. Gürkan Zengin, *Hoca.....*, s. 88.

¹⁵⁸ Gürkan Zengin, *Hoca.....*, s. 90-91.

gerçekleştirilen çalışmaya göre, Türkiye'nin rekor seviyede gerçekleşen ihracatına karşın; ithalat rakamlarından azalma gözlemlendi. Verilere göre, ithalat yüzde 1,8 azalarak 240 milyar 842 milyon dolardan 236 milyar 537 milyon dolara indi. Bu gelişmeyle dış ticaret açığı, 2012 yılını yüzde 20,7'lik düşüşle 84 milyar dolar olarak kapattı ve orta vadeli programdaki hedefin altına indi. Aynı dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı ise yüzde 56'dan yüzde 64,5'a yükseldi.

Türkiye'nin 2012 Aralık ayı ihracatı 2011 yılının aynı ayına göre yüzde 1,4 artarak 12 milyar 646 milyon dolar, ithalatı ise yüzde 3,7 azalarak 19 milyar 825 milyon dolar oldu. Aralık'ta ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 63,8 oldu. Türkiye'nin ihracat artışında en büyük pay Ortadoğu ve Afrika ülkelerine aittir. Türkiye'den bu iki bölgeye yapılan ihracat, bir yılda yaklaşık 6 milyar dolar oldu. AB ülkelerinin ihracattaki payı yüzde 4,8 azaldı. Türkiye'nin toplam ihracatı içinde AB'nin payı, yüzde 46,2'den yüzde 38,8'e indi.

Türkiye'nin ithalatında 2012 yılında ilk sırayı 26 milyar 619,7 milyon dolarlık ithalat ile Rusya Federasyonu aldı. Bu ülkeyi 21 milyar 400 milyon dolarlık ithalat ile Almanya, 21 milyar 295,4 milyon dolarlık ithalat ile Çin, 14 milyar 131,3 milyon dolarlık ithalat ile ABD ve 13 milyar 344,3 milyon dolarlık ithalat ile İtalya takip etti. Geçen yıl BAE'den ithalat yüzde 118 (3,6 milyar dolar), Yunanistan'dan ithalat yüzde 37,8 (3,5 milyar dolar), Rusya'dan ithalat yüzde 11,1 artış gösterdi.

En büyük ihracat kalemi, 2012 Aralık ayında "motorlu kara taşıtları ve aksam parçaları" (1 427 milyon dolar) olurken, bu faslı, "kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, bunların aksam ve parçaları" (1 010 milyon dolar), "demir ve çelik" (870 milyon dolar) ve "elektrikli makina ve cihazlar" (834 milyon dolar) izledi. En yüksek ithalat kalemi ise her yıl olduğu gibi enerji ithalatında gerçekleşti. Enerji ithalatı (mineral kayıtlar, mineral yağlar, vs) bir önceki yıla göre yüzde 11,1 artışla 54 milyar 117 milyon 538 bin dolardan 60 milyar 113 milyon 692 bin dolara yükseldi. Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan, Türkiye'nin 2012'de ihracatının 152,6 milyar dolara çıktığını belirterek, "Yıllık verisi açıklanmış ülkeler içinde Türkiye ihracatını en çok artıran 2. ülke oldu. Aralarında Çin,

ABD, Kanada, Brezilya'nın da olduğu 97 ÷lkeye ihracat rekoru kırdık. Pazar çeşitlendirme, 2012'de ihracatımıza yaklaşık 11 milyar dolar katkı yaptı"¹⁵⁹

Türkiye, IMF ile bir dönemi kapattı. Hazine, 14 Mayıs'ta Türkiye'nin IMF'ye olan borcunun son taksidini ödedi. 422,1 milyon dolar tutarındaki bu ödeme ile, Türkiye'nin IMF'ye borcu sıfırlandı. Son 10 yılda IMF'ye toplam 23,5 milyar dolar ödeyerek borcunu bitiren Türkiye; bundan böyle IMF'de borç veren ÷lke olarak yer alacaktı.¹⁶⁰

Türkiye'nin dış politikasının yönü daha Doğu'ya doğru ilerlediği sadece politik ilişkiler artışı değil Orta Doğu ile ticaret artışından da gör÷lebilmektedir. Türkiye Orta Doğu ile ticari rakamı 2002 yılında yüzde 6 olmuşken 2010 yılında yüzde 16'ya çıkmış. Orta Doğu ile toplam ticari hacmi aynı dönemde 3,9 milyar dolardan 23,6 milyar dolara yükselmiştir.¹⁶¹

Bir ÷lkenin ekonomi profili yükselince politik profili de yükseliyor. Bu yükseliş bir ÷lkenin uluslararası ilişkilerde daha büyük bir rol oynamaya kendine güvenmesini sağlamaktadır. Bir çok açıdan bakıldığında parası olan kişi, ifade edildiği gibi istediğini yapabilme kabiliyetine sahip olabiliyor. Bu mantık ÷lke için de geçerlidir ki; sadece ekonomik ihtiyaçlarını karşılama ötesine kültürel diplomasi yürütme dahil de bir çok şeyler yapabilmektedir. Dr. Abdullah Özkan, Kamu Diplomasisi Direktörü vurguladığı gibi:

“Ekonomik gelişme, insani kalkınma, demokratik gelişmeler, özgürlüklerle ilgili açılımlar, kültürel diplomasiyi her zaman olumlu etkiler. Türkiye güçlendikçe, daha demokratik, daha özgür, daha kalkınmış bir ÷lke oldukça, başka ÷lke ve

¹⁵⁹ <<http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiye-dunyada-ihracatini-en-cok-artiran-ikinci-ulke-oldu/12>> (e.t. 28.05.2015)

¹⁶⁰ <<http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-imfye-olan-borcu-bitti/18>> (e.t. 28.05.2015)

¹⁶¹ <<http://www.eurasiareview.com/10052012-how-strong-is-turkey-in-the-middle-east-analysis/>> (e.t. 09.04.2015)

toplumların daha fazla ilgisini çekecek, daha çok cazibe merkezi haline gelecektir.”¹⁶²

5. Türkiye'nin Kültürel Diplomasisi'nin Aktörleri, Uygulamaları ve Faaliyetleri

Türkiye ulusal çıkarlarını elde etmek için dünya dikkatini çekerek imajı ve kimliğini yükseltme yolu olan kültürel diplomasiyi kullanmaktadır. O dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün dediği gibi, Türkiye demokratik, laik bir hukuk devletidir.¹⁶³

Birinci bölümde anlatıldığı üzere kültürel diplomasi, bir ülkenin diplomasi hedeflerine ya da dış politika hedeflerine destek vermek amaçlı ve devletin kültürüne bağlı aktiviteleri yapılan bir diplomasi'dir. Hindistan'daki kültürel diplomasi özel bir kurum tarafından koordine ediliyor, Endonezya gibi, Türkiye kültürel diplomasiyi kamu diplomasisinin bir parçası olarak sayıyor. O nedenle Türkiye'nin kamu diplomasisindeki katılan aktörler aslında aşağı yukarı Türkiye'nin kültürel diplomasisindeki aktörlerdir. Tabii ki birinci bölümde bahsedilen kamu diplomasisi ile kültürel diplomasi kavramsal farkına göre bu hepsi değildir ( ).

Türkiye'nin kültürel diplomasisi, aktör ve faaliyet açısından çok çeşitlidir. Türkiye Dış İşleri Bakanlığı, Türkiye'nin kültürel diplomasisinin ana motorudur. Bunun yanı sıra başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere diğer ilgili bakanlıklar da katılmaktadır. Bakanlık seviyesi dışında hükümetin kurduğu başta TİKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı), Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü, Yunus Emre Kültür Merkezi olmak üzere kurumlar ve Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) gibi diğer kurumlar Türkiye'nin kültürel diplomasisine destek vermektedirler.

¹⁶² Kamu Diplomasisi Direktörü Dr. Abdullah Özkan'la , 23 Mayıs 2015'te mail üzerinde yapılan mülakattan alınmıştır.

¹⁶³ Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül'ün USAK Binası Açılış Töreninde Yaptıkları Konuşmadan alınmıştır. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, “Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül'ün USAK Konuşması: Yeni Dönemde Türk Dış Politikası”, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Ankara 2010, s. 16.

5.1. Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü

Türkiye'nin değişen dış politika parametreleri ve yeni yaklaşımlar, dış ülke halklarına karşı daha profesyonel ve çağın icaplarına uygun politikaları zaruri kılmıştır. Bunların en başında geleni de bütün kamu diplomasisi faaliyetlerinin bir koordinasyon altında toplanması hedefidir. Bu istikamette Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, 30 Ocak 2010 tarihli ve 27478 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2010/3 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile oluşturulmuştur.

Günümüzde, uluslararası toplumu etkilemenin ve yönlendirmenin bir aracı olarak resmi diplomasinin yanı sıra "Kamu Diplomasisi"nin ayrı bir önem kazandığına dikkat çekilen sözkonusu genelgede, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile uluslararası alanda ortaya çıkan fırsatlar ve tehditlerin, kamu diplomasisi konusunda görevli kurumlar arasında daha etkin bir koordinasyonu, yakın işbirliğini ve hızlı karar alma süreçlerini zorunlu hale getirdiği belirtilmiştir. Bu itibarla, kamu diplomasisi alanında yürütülecek çalışmalar ile stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün oluşturulmasının uygun görüldüğü ifade edilen genelgede, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün sekretarya hizmetlerinin Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirileceği belirtilmiştir.

O dönemin Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan imzalı genelge uyarınca, tüm kamu kurum ve kuruluşları, sahip oldukları personel, mali kaynaklar, yurt dışı teşkilatları ve teknik ve bilimsel kapasiteleriyle Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğünün faaliyetlerinin yürütülmesine yardımcı olmaları gerekmektedir. Genelgeye göre Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için hazırlanacak yıllık faaliyet planları çerçevesinde ilgili kurum bütçelerine ödenek konulması sağlanacaktır.¹⁶⁴

¹⁶⁴ Vedat Demir, *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*, Beta, İstanbul 2012, s. 237-238 ve <<http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kurulus/7>> (e.t. 28.05.2015)

Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü'nün vizyonu şöyle tanımlanmaktadır:¹⁶⁵

Küreselleşme ile birlikte uluslararası ilişkilerin daha girift bir hal aldığı günümüzde kamu diplomasisi, uluslararası kamuoyunu etkilemenin ve yönlendirmenin en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Yükselen bir güç olarak Türkiye'nin stratejik iletişim ve kamu diplomasisi alanlarında etkin ve başarılı olması, milli çıkarlarının, bölgesel etkinliğinin ve küresel sorumluluklarının vazgeçilmez bir unsurudur. Bu durum, Türkiye'nin izlediği politikaların hem meşruiyeti hem de etkinlik alanı açısından önem arz etmektedir. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, bu çerçevede gerek ülkemizin güçlü mirasını ve çağdaş tecrübesini gerekse son yıllarda bölgesel ve küresel siyasette artan etkisinden yola çıkarak, Türkiye'nin yeni hikayesini etkin bir şekilde anlatmayı, farklı kesimlerle diyaloga geçmeyi ve çok- taraflı bir iletişim ekseninde faaliyet yürütmeyi amaçlamaktadır.

Misyonu ise bu şekilde tanımlanmaktadır:¹⁶⁶

Kamu diplomasisi, Türk dış politikasının ve yumuşak güç kapasitesinin en önemli araçlarından biri olarak Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda görünürlüğünü ve etkinliğini arttırmayı hedeflemektedir. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Türkiye'nin doğru ve etkin bir şekilde tanınması ve bilinmesi için kamu kurumları ile sivil örgütlenmeler arasında koordinasyonu sağlamakla görevlidir. Türkiye'nin dünyanın farklı kesimleri nezdinde doğru bir şekilde tanınması, orta ve uzun vadeli sistematik çalışmaları zorunlu kılmaktadır. Türkiye'nin tanıtımında ve algı yönetiminde merkezi bir öneme sahip olan ve diplomasi, dış yardımlar, bilim ve teknoloji, ekonomi, yüksek öğretim, turizm, kültür, sanat ve medya gibi geniş bir alana yayılan kamu diplomasisi faaliyetleri, Türkiye'nin yeni potansiyellerinin dünya kamuoyunda tanınmasını sağlar. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü bu farklı faaliyet kalemlerinin koordinasyonunu sağlayarak Türkiye'nin stratejik iletişimine ve etkin tanıtımına katkıda bulunur.

“Türkiye'nin söyleyecek bir sözü, paylaşacak bir hikayesi var” sloganlı olan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün 5 birimi vardır. Bunlar: Medya Çalışmaları Birimi, Siyasal İletişim Birimi, Kültürel Çalışmalar Birimi, Kurumsal Çalışmalar Birimi, ve Proje Geliştirme Birimidir.¹⁶⁷ Bu 5 birim altındaki yapılan faaliyetler 3 ana başlığa ayrılmaktadır: Üniversite Programları, Siyasal İletişim Faaliyetleri ve Medya Tanıtım

¹⁶⁵ <<http://kdk.gov.tr/kurumsal/vizyon-misyon/8>> (e.t. 28.05.2015)

¹⁶⁶ <<http://kdk.gov.tr/kurumsal/vizyon-misyon/8>> (e.t. 28.05.2015)

¹⁶⁷ <<http://kdk.gov.tr/faaliyetler/koordinatorkluk-yapisi/18>> (e.t. 28.05.2015)

Çalışmaları. Üniversite Programları altında Kamu Diplomasisi Panelleri, Dış Politika Tanıtım Programları, Dış Politika Çalıştayları ve Gençlik Programları yer almaktadır. Siyasal İletişim Faaliyetleri altındaki olan aktiviteler ise, Ülke Toplantıları, Akil İnsanlar Konferansları, Avrupa Toplantıları, Paneller, Uluslararası Zirvelerdir.¹⁶⁸

Kültürle ilgili çalışmalar, Gazeteci Heyetleri Programı, Uluslararası Basını Bilgilendirme çalışmalarıyla Medya Tanıtım Çalışmaları başlığı altında yer almaktadır. Kültür ve Tanıtım Faaliyetleri, Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün düzenli olarak değil, bir defaya mahsus gerçekleştirdiği veya destek verdiği faaliyetlerdir ve şöyle sıralanabilmektedir: I-List Turkey Programı, Somali Belgesi, Kardeş Eli Belgesi, Nizam Camii Belgeseli, Türkiye'nin Dostları Belgeseli, Doğuyorum Korosu Belgeseli, Suriye Halkına Destek Konseri ve Güvenli Liman Türkiye Sergisi.¹⁶⁹

5.2. Türk Edebiyatı Dışa Açılımı (TEDA) Projesi

TEDA, Türk kültür, sanat, ve edebiyatının klasik ve çağdaş eserlerinin ilgili ülkelerin tanınmış yayınevlerince Türkçe dışındaki dillere çevrilmesi, o dilin konuşulduğu ülke veya ülkelerde yayımlanması, tanıtılması, ve pazarlanması esasına dayalı özünde bir “çeviri ve yayım” destek projesidir.¹⁷⁰ TEDA amacı dünya’da çeviri aracılığıyla Türkiye’nin kültürü, sanatı ve edebiyatı yükseltmektir. İletişim teknolojisi ilerlemesi tüm insanların diğer ülkelerdeki insanlarla etkileşme fırsatı ve bir ülkenin kendini tanıtmaya fırsatını genişçe sağlamaktadır. Sağlanan fırsatlar arasında Türk yazarları yurtdışında kendilerini tanıtmak için edebiyat acentaları ve kaliteli çevirmenlere ihtiyacı vardır, yani Türk yayınevleri küresel basım piyasada kendi yazarları ve telif haklarını profesyonel bir şekilde yükseltebilecek bir piyasaya ihtiyacı vardır. Bu yurtdışındaki ihtiyaçları karşılamak için Turizm ve Kültür Bakanlığı tarafından TEDA projesi 14 Şubat 2005 tarihinde başlatılmış. TEDA projesi misyonu Türk okuyucu dışındaki okuyuculara Türkiye’nin kültürü, sanatı ve

¹⁶⁸ <<http://kdk.gov.tr/>> (e.t. 28.05.2015)

¹⁶⁹ <<http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kultur-ve-tanitim-faaliyetleri/55>> (e.t. 28.05.2015)

¹⁷⁰ Ümit Yaşar Gözüm, “TEDA Projesi”, Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), *Araştırma Raporları: Yükselen Değer Türkiye*, MÜSİAD, İstanbul 2010, s. 320.

edebiyatı tanıtmak ve Türk yayıncılığı dünya yayıncılığı piyasasında rekabet edebilecek bir güç sağlamaktır.

TEDA, dünya yayıncılığı piyasası öğrenmek ve küresel okuyucu piyasası kazanmak için yerel yazarlar, edebiyat acentaları ve yayın evlerinin dünya çapındaki önemli uluslararası fuarlara katılma imkanı sağlamaktadır. Yazarlar, telif ajansları ve yayınevleri katılacak kitap fuarları belirlerken, daha önceden gerçekleştirdikleri misyonlar, katılımcı memnuniyetleri, katılımcı sayıları, kültürel dışı açılım ve etkileşimi dikkate almaktadır. Böyle bir şekilde yaparak faaliyete geçmeye devam etmektedir.

TEDA projesi kapsamında bulunan birkaç faaliyet söylemek mümkündür. Birinci olarak Türk Edebiyatı Çevirmenleri Cunda Atölyesi (TEÇCA) kurulmasıdır. Türkçeye yetkin çevirmenler kazandırmak ve yeni çevirmenleri teşvik etmek amacıyla olan atölye 2005'te kurulmuştur. Cunda Atölyesi, tecrübe ve fikir alışveriş yapmak için Türkiye ve yurtdışından gelen çevirmenlerin buluşma noktasıdır. Her yıl bu buluşma yapılmaktadır. İkincisi ise Çevirmenleri ve Yayıncılarıyla Türk Edebiyatı Uluslararası Sempozyumları. Her iki yılda yapılan bu sempozyum 2007 yılında hayata geçirilmiştir. 2009 yılındaki yapılan sempozyumda 25 ülkeden 50'yi aşkın çevirmenler ile dünyanın sayılı yayınevlerinin yönetici ve editörleri bulunmuştur.

Bu sempozyumlarda Türk edebiyatının klasik ve çağdaş eserlerinin Türkçe dışındaki dillere çevirisi ve yurtdışında yayınlanmasına yönelik deneyimlerin paylaşımı yanı sıra Türk kültür, sanat ve edebiyat eserlerinin farklı dünya dillerine çevrilmesinde ve o dillerde yayımlanmasında izlenen yöntemler; yazarlar, çevirmenler, akademisyenler, editörler, yayınevi yöneticileri ve telif ajanslarından oluşan katılımcılar arasında paralel oturumlar şeklinde tartışılmış ve çeşitli bildiriler sunulmuştur. Katılımcıların katkılarıyla, önemli değerlendirmelerin ve son derece verimli projeksiyonların ortaya konduğu sempozyum, Türk edebiyatının evrensel yolculuğunda yeni ufukların açılmasına ve daha dolaysız rotaların çizilmesine katkı sağlamıştır.¹⁷¹

---

¹⁷¹ Ümit Yaşar Gözüm, "TEDA Projesi"....., s. 323.

Üçüncü faaliyet ise Tarabya Çeviri Ödülü'dür. Bu faaliyet Almanya Federal Cumhuriyet Dışişleri Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığının yaptığı işbirlikte bulunan faaliyetidir. 2009 yılında Türkiye'de bu işbirliğin temelleri atılmıştır. Tarabya Çeviri Ödülü, Türkçe edebiyatının eserlerinin Almancaya en iyi çevirisine ve Almanca edebiyatının eserlerinin Türkçeye en iyi çevirisine verilen ödüldür. 2010 yılında Almanya'da ilk ödüllerin kazananları Alman Dışişleri Bakanlığı Devlet Bakanı Cornelia Pieper ve Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay tarafından duyurulmuştur.

TEDA Projesi hayata geçirildiği andan itibaren çok katkıda bulunmaktadır. TEDA Projesi yurtdışındaki önemli üniversitelerdeki öğrencilerin kendi dilinde Türk edebiyatının eserlerini okuyabilmesini sağlamaktadır. TEDA Projesi olmadan önce sadece 2-3 telif ajansı bulunmuşken TEDA Projesi olduktan sonra 15 sayısına geçmektedir. TEDA Projesi olumlu bir şekilde Türk yazarları etkilemeye başlamaktadır. Artık sadece Türk okurlarını değil evrensel okurları düşünerek ufluğunu açıp eser çıkarmaya başlamaktadır.

TEDA projesinin sağladığı avantajlardan yararlanan sadece Türk yazarları, telif ajansları ve yayınevleri değildir, yurtdışındaki yaşayan Türk gurbetçi çocukları da bu avantajlardan yararlanmaktadır. Almanya'daki Türk çocuklarının baba ve annesinin durumu ekonomik olarak genellikle zordur. Bu çocuklar evde geleneksel bir yaşam sürmekle dışarı modern yaşamla karşılaşmaktadır. Yaş olarak hâlâ gençken sürekli hem Türk olarak asıl kimliğini kaybetmemeye hem de çevresine adapte olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda TEDA projesi, çocuklarının kendi ana dillerinde okuyacak kitapları sağlayarak kendi kültürünü tanımasına yardımcı oldu.

TEDA Projesi'nin ilk hayata geçtiği yıldan itibaren desteklenen eser açısından çok sayıda eser bulunmakta ve artmaktadır. En çok desteklenen eserler arasında 10 destekle Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* başı çekmektedir. Onu 8'er destekle Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale*'si ve *Masumiyet Müzesi* takip etmektedir. Bunların ardından yine Ahmet Hamdi'nin 7 desteğiyle Huzur adlı eseri takip etmektedir. Ülke çeşitliği açısından 2005 yılında 14, 2006 yılında 25, 2007 yılında 35, 2008 yılında 33, 2009

yılında 35 ve 2013 yılında 46 ülkeye destek verildiği görülebilmektedir. Yazar açısından ise Orhan Pamuk, Orhan Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Perihan Mağden, Mario Levi ve Elif Şafak gibi ön sıralarda yer alan yazarlardan bazılarıdır.¹⁷² Türk Edebiyatının Dışa Açılımı (TEDA) Programı kapsamında, 2005 yılında 39 esere mali destek sağlanırken, 2013'te bu sayı 6 katına çıkarak 235'e ulaşmıştır. Geçtiğimiz yıl toplam 235 eser yabancı dillere çevrilerek 46 farklı ülkede yayınlanmıştır.¹⁷³

5.3. Yunus Emre Kültür Merkezi

Türkiye'de merkez olarak bulunan Yunus Emre Enstitüsü ve yurt dışında bulunan Yunus Emre Kültür Merkezi, 2009 yılında hayata geçirilmiştir. Yunus Emre Kültür Merkezi'nin amaçları şöyle belirlenmiştir:¹⁷⁴

- Türkiye'yi, Türkiye'nin kültürel mirasları, dili, kültürü, ve sanatını yüceltmek (en öne çıkan amaç dili yüceltmektir)
- başka ülkeler ile Türkiye'nin dostluğunu geliştirmek
- kültürel değişim programları arttırmak
- hem Türkiye'de hem de yurtdışında Türkiye hakkında bilgiler sağlamak
- yurtdışındaki Türkiye'nin edebiyatı, kültürü ve sanatının eğitimlerini almak isteyenlere bilgi ve hizmet sağlamak

Yunus Emre Enstitüsü, yurt dışında bulunan Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri aracılığıyla kültür ve sanatımızın en güzel örneklerini dünyaya tanıtmakta, kültürel etkileşim ve paylaşıma katkı sağlamaktadır. Müzik, modern ve klasik Türk el sanatları, tiyatro, sinema, fotoğraf, edebiyat, Türk mutfacı vb. alanlarda Türkiye'nin zengin kültür birikimini paylaşmak amacıyla konserler, sergiler, atölye çalışmaları, sahne gösterileri, film gösterimleri, bilimsel toplantılar, aydın buluşmaları, sanat kursları ve benzeri pek çok faaliyet düzenlemektedir.¹⁷⁵ Yunus Emre Kültür Merkezi, sadece Türk dizilerini izlemek

¹⁷² Ümit Yaşar Gözüm, "TEDA Projesi"....., s. 328.

¹⁷³ <<http://kdk.gov.tr/sayilarla/turk-edebiyati-kultur-ve-turizm-bakanliginin-destegiyle-dunyaya-aciliyor/40>> (e.t. 31.05.2015)

¹⁷⁴ Bkz. Ali Fuat Bilkan, "Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri", Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), Araştırma Raporları: Yükselen Değer Türkiye, İstanbul: MÜSİAD, 2010, s. 329-333.

¹⁷⁵ <<http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kultur-sanat>> (e.t. 06.04.2015)

isteyenler, Türkiye’de tatil yapmayı planlayanlar ve Türk müziklerine hayran kalanların dikkatine sahip olmakta değil, aynı zamanda kültürün diğer unsurlarının alanlarında akademik ve/ veya kültürel konferans, seminer ve sempozyumlar yaparak Türkiye hakkında insanların doğru algılarını elde etmeye çalışmaktadır.

Yunus Emre Kültür Merkezi, Türk dış politikanın yöneldiği coğrafyalara uyumlu olmaktadır, yani başka bir deyişle nereye dış politika yöneliyorsa oraya Yunus Emre Kültür Merkezi açılmaya çalışılmaktadır. Bu kuruluş, kültür diplomasisi alanında önemli bir boşluğu dolduracaktır ve Türkiye’nin dış politikasına paralel olarak dil, sanat ve kültür alanındaki faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için çalışmaktadır.¹⁷⁶ Yurtdışındaki ilk açılan Yunus Emre Kültür Merkezi Saraybosna’daki Yunus Emre Kültür Merkezi’dir. Bundan sonra hemen Tiran, Kahire, Üsküp ve Astana Yunus Emre Kültür Merkezlerini açılmıştır. Bu kurumun açılış şekli, Türkiye’nin kendi dış politika hedeflerine göre stratejik derinlikteki Türkiye’nin Doğu ve Osmanlı eski bölgelerini kucaklamaya çalıştığı yazıldığı gibi etkisini artırmaya çalıştığını göstermektedir. Balkan ve Orta Doğu ülkelerinde Yunus Emre Kültür Merkezi açılışları ön sıralarda yer almaktadır. Açılışın artışları başta Orta Doğu olmak üzere bölge ile Türkiye’nin işbirliği artırmasını sağlayabilmektedir. Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri, bir taraftan bilimsel projeler, kültürel etkinlikler ve kurslar aracılığıyla Türkiye'nin tanıtımına katkıda bulunmayı hedeflemekte diğer taraftan da diğer ülkelerle dostluk bağlarını güçlendirmeyi ve kültürel alışverişini artırmayı hedeflemektedir.¹⁷⁷

Örneğin, 2010 yılında, Enstitü sergiler, müzik festivalleri, konserler aracılığıyla özellikle Mısır’da, Orta Doğu’da kültürel faaliyetler ve kurslar bir dizi gerçekleştirdi. Bunun dışında faaliyetlerden Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri, Türk kursları, Türk müziği, sanatı ve Türkiye çalışmaları üzerinde yoğunlaşan çalışmalara verdiği destekten

---

¹⁷⁶ Ali Fuat Bilkan, “Yunus Emre.....”, s. 330.

¹⁷⁷ Cansu Güleç, “*Cultural Diplomacy*” in *Turkey’s Relations with the Middle East (2002-2011)*, (Unpublished Master Thesis), Marmara Üniversitesi, İstanbul 2012, s. 72-73.

birlikte akademik alanda verilen 'Türkoloji Başarı Bursu',¹⁷⁸ 'Evliya Çelebi Bursları',¹⁷⁹ 'Ahmet Yesevi Bursları',¹⁸⁰ ve 'Yunus Emre Bilimsel Araştırma Bursları'¹⁸¹ ile katkıda bulunmaktadır. İkincisi Türk dili, tarihi, kültürü ve sanat eserlerinin referans kitapları ve ders kitapları (Türkçe veya Türkiye'nin ilgili ülkelerin dillerinde) de dahil olmak üzere başlıca 'Türkiye Kütüphaneleri' Yunus Emre Kültür Merkezleri'nde kurulmuştur. Ayrıca Türkoloji Anabilim Dalı ve Türk kursları bulunan üniversitelerin kütüphanelerine bilimsel çalışmalar, ders kitapları ve referans kitapları sağlanmaktadır.¹⁸²

Ayrıca, Yunus Emre Enstitüsü, birçok ulusal ve uluslararası üniversitelerle işbirliği anlaşmaları imzalamıştır. Çeşitli katkıları bu anlaşmaların kapsamında Türk üniversiteleri ve yabancı üniversiteler tarafından düzenlenen bilimsel toplantı, sanat ve kültürel etkinliklere sağlanmıştır. İşbirliği anlaşmasını imzalayan Türk üniversitelerin desteği Yunus Emre Kültür Merkezleri'nde yapılmaktadır ve daha fazla yabancı öğrenci getirmek için çabalar yapılmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü de gündemde pek çok proje yürütmektedir ve Ziraat Bankası'nın mali desteği ile, yaklaşık 3.000 kitap ile dünya çapında yaklaşık 100 şehirde, Türkiye ile ilgili kütüphaneler kurmayı planlamaktadır. İlk adım olarak, en iyi ülkeyi temsil inanılan bu tür Türk tarihi, edebiyatı ve çocuk kitapları gibi çeşitli kategorilerde binlerce kitap seçilmiştir.¹⁸³

Yunus Emre Kültür Merkezi sadece kültür boyutu değil ekonomik boyutu da vardır. Kurumun izleyicileri sadece Türk kültürü ve edebiyatıyla uğraşan öğrenci ya da akademisyen değil, aynı zamanda kendi ülkelerindeki Türkiye yatırımları kaynaklı projeler

¹⁷⁸ Türkoloji Başarı Bursu, başta Balkanlar, Orta Doğu ve Orta Asya olmak üzere Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri açıldığı ülkelerdeki Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde öğrenim gören başarılı üç öğrenciye verilen bir yıl süreyle ayda 50 avroluk bursudur. Cansu Güleç, "Cultural Diplomacy"....., s. 73.

¹⁷⁹ Türk üniversitelerinde okuma ya da staj yapma imkanı, Yunus Emre Kültür Merkezleri faaliyetleri olduğu ülkelerde okuyan öğrenciler için kısa vadeli değişim programları kapsamında verilmektedir. Buna ek olarak, Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencilerine yurt dışındaki Yunus Emre Kültür Merkezlerinde staj yapma ya da ikili anlaşmalara sahip olduğu yabancı üniversitelerde burs yoluyla değişim programlardan yararlanma fırsatı sunulmaktadır. Cansu Güleç, "Cultural Diplomacy"....., s. 73.

¹⁸⁰ Yunus Emre Kültür Merkezleri, Ahmet Yesevi Bursu aracılığıyla Türkologlara, kendi bölgesinde, Türkiye'de bilimsel toplantılara katılmak için destek sağlamaktadır. Cansu Güleç, "Cultural Diplomacy"....., s. 73.

¹⁸¹ Yunus Emre Bilimsel Araştırma Bursları, Türkiye, Türk dili, tarihi, kültürü, ve sanatı okuyan yabancı araştırmacılar için sağlanan araştırma bursları. Bursların birçoğu master, doktora ve doktora sonrası araştırmacıları için geçerlidir. Cansu Güleç, "Cultural Diplomacy"....., s. 73.

¹⁸² Cansu Güleç, "Cultural Diplomacy"....., s. 74.

¹⁸³ Cansu Güleç, "Cultural Diplomacy"....., s. 74.

ya da şirketlerde çalışmaya katma değer olarak Türkçe konuşma yeteneğini gören her kimsedir.¹⁸⁴

Bir kamu vakfı olan Yunus Emre Vakfı'nın Mütevelli Heyet Başkanlığını, Dışişleri Bakanı yürütmektedir. Kültür ve Turizm Bakanı, Milli Eğitim Bakanı, Maliye Bakanı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı'nın yer aldığı Mütevelli Heyeti'nde dil, kültür ve sanat alanlarında tanınmış 6 üye de bulunmaktadır. Vakıf Yönetim Kurulu Başkanlığında Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı bulunmaktadır.¹⁸⁵

Dünyadaki Yunus Emre Kültür Merkezlerinin bulunduğu ülkeler ve şehirler şöyle sıralanabilmektedir: Türkiye (merkez olarak Yunus Emre Enstitüsü bulunmaktadır) ve Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti (KKTC), Afganistan (Kabil), Almanya (Berlin ve Köln), Arnavutluk (İşkodra ve Tiran), Avusturya (Viyana), Azerbaycan (Bakü), Belçika (Brüksel), Bosna Hersek (Mostar, Foynitsa, Saraybosna), Cezayir (Cezayir), Fas (Rabat), Fransa (Paris), Güney Afrika (Johannesburg), Gürcistan (Tiflis), Hollanda (Amsterdam), İngiltere (Londra), İran (Tahran), İtalya (Roma), Japonya (Tokyo), Karadağ (Podgorica), Kazakistan (Astana), Kosova (Prizren, İpek, Priştine), Lübnan (Beyrut), Macaristan (Budapeşte), Makedonya (Üsküp), Mısır (İskenderiye, Kahire), Polonya (Varşova), Romanya (Köstence, Bükreş), Rusya Federasyonu (Kazan), ve Ürdün (Amman).¹⁸⁶ Yunus Emre Kültür Merkezi toplam 28 ülke ve 36 şehirlerde faaliyetlerinde bulunmaktadır. 28 ülkede, KKTC dahil, 36 kültür merkezi kuruluşu, kültürel diplomasi önemine yönelik Türkiye'nin ilgisinin artışında, Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetlerinde ciddi olduğunu göstermektedir ve aynı zamanda uluslararası ilişkilerde rol oynamaya ve etkisini artırmaya çalışan bir ülke olarak Türkiye'nin kültürel diplomasisi başarı göstergesidir.

Yunus Emre Enstitüsü yetkileri, onların 2023 yılına kadar büyük başkentlerde ve kültürel başkentlerde en az bir merkezinin açılması hedeflediğini söylemektedir. Türk dilini ve kültürünü yükseltmek yanı sıra kültür merkezlerinin önemli işlevlerinden biri, doğru ışıktaki Türkiye'yi ve insanlarını yükseltmektir. “Eğer Türkiye doğru bir şekilde

¹⁸⁴ Bkz. Ali Fuat Bilkan, “Yunus Emre.....”, s. 332.

¹⁸⁵ Bkz. Ali Fuat Bilkan, “Yunus Emre.....”, s. 330.

¹⁸⁶ Bkz. <<http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal>> (e.t. 06.04.2015)

kendini yükseltebiliyorsa başka çok şey yapmak gerek kalmayacak” olduğuna inanılmaktadır.¹⁸⁷

5.4. Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA)

Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) 1992 yılında kurulmuştur. TİKA, teknik donanım, personel eğitimi ve teknik bilgi vererek gelişmekte olan Ülkelerde ekonomi sektörlerindeki kalkınma projeleri ile ilgilenen devlet kurumu ve Başbakanlığa bağlı bir kurumdur.¹⁸⁸ TİKA, teknik işbirliği ve kalkınma yardımlarının çağdaş diplomaside önemli araç olduğuna dayanma temeli üzerinde kurulmuştur. TİKA, yerel, ulusal ve küresel çapında yardım vermektedir.

TİKA'nın amacı; başta Türk dilini konuşulduğu Ülkeler ve Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere, gelişme yolundaki Ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak ve bu Ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitimle ilgili alanlarda işbirliğini projeler ve programlar aracılığı ile geliştirmektir. TİKA, kuruluşunun ilk yıllarında dönemin şartları gereği, her şeyin her miktarda ihtiyaç olduğu bölge ülkelerinin devletleşme ve kurumsallaşma süreçlerine katkıda bulunmuştur. Ayrıca eğitim başta olmak üzere her konuda acil ihtiyaçlar ile malzeme ve ekipman taleplerinin karşılanmasına ağırlık vermiştir. Ancak geçen sürede bölge ülkelerinde kaydedilen gelişmeler yeni ihtiyaç ve talepler doğurmuştur. Bu ihtiyaç ve talepler ise teknik yardım faaliyetlerine ağırlık verilmesini gerektirmektedir.¹⁸⁹

TİKA, faaliyetlerini 23 ülkede (Afganistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Etiyopya, Filistin, Gürcistan, Karadağ, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Makedonya, Moğolistan, Moldova, Özbekistan, Senegal, Sırbistan, Sudan, Suriye, Tacikistan, Türkmenistan ve Ukrayna-Kırım ve Pakistan) bulunan 26 Program Koordinasyon Ofisi aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Program Koordinasyon Ofislerinin bulunmadığı yerlerde (Bulgaristan, Romanya, Rusya Federasyonu bünyesinde yer alan

¹⁸⁷ Bkz. Cansu Güleç, "Cultural Diplomacy"....., s. 74.

¹⁸⁸ <http://www.todayszaman.com/national_yunus-emre-institute-takes-over-turkology-project-from-tika_257617.html> (e.t. 09.04.2015)

¹⁸⁹ Musa Kulaklıkaya, "Yükselen Donör ÜlkeÜlke Türkiye ve TİKA'nın Türkiye Kalkınma Yardımlarındaki Rolü", Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD), *Araştırma Raporları: Yükselen Değer Türkiye*, MÜSİAD, İstanbul 2010, s. 75.

bazı özerk cumhuriyetlerde, Sancak ve bir kısım Afrika ülkelerinde) merkezden planlanan projeler bu ülkelere en yakın Program Koordinasyon Ofisleri, Türk büyükelçilikleri veya konsoloslukları ile merkez birimleri ve sivil toplum örgütleri tarafından uygulanmaktadır. Bugün itibariyle TİKA'nın faaliyetlerinden yararlanan ülke sayısı 111'i bulmaktadır.¹⁹⁰

TİKA, işbirliğinin geliştirilmesi, kalkınma desteği sağlanması ve insani yardım kapsamında bütün sektörlerde kurumsal yapıların oluşturulmasına, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesine, altyapıların iyileştirmesine, sosyal kalkınma ve yaşam standartlarının iyileştirilmesine, meslek edindirme ve istihdam sağlanmasına, ortak tarih ve kültür varlıklarının korunmasına, Türkçenin kullanımının yaygınlaştırılmasına ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlamıştır.¹⁹¹

5.5. Türkoloji Projesi

Türkoloji Projesi, 1999 yılında Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) tarafından başlatılmış ve ilk 2000-2001 öğretim yılında uygulamaya konmuştur. Türkoloji Projesi kapsamında 29 Türk Dili ve Edebiyatı / Türkoloji Bölümleri ve Türk Kursları'ndan gelen akademisyenler ve yerel akademisyenler desteklenir ve toplam 21 ülkede üniversitelerdeki açılan bölümler için malzeme ve ekipman yardımı sağlanmaktadır. Bu 21 ülke: Afganistan, Arnavutluk, Beyaz Rusya, Bosna-Hersek, Estonya, Filistin, Gürcistan, Hindistan, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Letonya, Litvanya, Makedonya, Moğolistan, Özbekistan, Slovakya, Suriye, Rusya Federasyonu, Rusya Federasyonu'nda Tatar Özerk Cumhuriyeti, Ukrayna, Kırım Özerk Cumhuriyeti ve Yemen'dir. TİKA tarafından yürütülen ve 1999 yılından bu yana Türkçe ve Türkoloji çalışmalarına destek veren proje, 20 Eylül 2011 tarihinde Yunus Emre Enstitüsü'ne devralmıştır.¹⁹²

Türkoloji Projesi, akademisyenlerin atanmasına, bölüm ve programların eğitim materyali ve ekipmanları ihtiyaçlarının karşılanmasına, Türkiye'de yapılacak Türkoloji Yaz Staj Programı'na katılan başarılı öğrencilerin davet edilmesine, araştırmalar, konferanslar,

¹⁹⁰ Musa Kulaklıkaya, "Yükselen Donör.....", s. 75.

¹⁹¹ Musa Kulaklıkaya, "Yükselen Donör.....", s. 76.

¹⁹² Cansu Güleç, "Cultural Diplomacy"....., s. 79.

seminerler gibi akademik aktivite yapmak için yabancı Türkologlara akademik destek sağlamasına, başarılı öğrencilere burs vermesine, genç Türkologların yetiştirilmesine katkıda bulunmasına, Türkoloji alanında Türk üniversiteleri ve ilgili yabancı üniversitelerin tarafından yürütülecek projeler destek vermesine, ve yabancı Türkologların Türk dili, tarihi, kültürü ve sanatı üzerinde yapılan projelerine destek sağlamasına destek olmaya devam etmektedir. Orta Doğu bölgede Türkoloji Projesi, Filistin’de Kudüs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde, Suriye’de Halep Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde, ve Yemen’de San'a Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde yapılmıştır.

TİKA 2001 yılından beri Türkoloji kapsamında 15 ülkelerden her yılda 4.000 öğrenciye eğitim vermiştir. 2000-2001 öğretim yılında akademisyen sayısı 10 iken 2007-2008 akademik yılında yaklaşık 90 akademisyene ulaşmıştır. Enstitü, 17 Cumhuriyette (bundan ikisi yarı özerk cumhuriyet) 18 Türk çalıştayı vermiş ve 2010-2011 eğitim-öğretim yılı boyunca 19 Türkoloji enstitüleri ve altı Türk Kültür Merkezlerinde 77 akademisyeni göreve almıştır.¹⁹³ TİKA, öğrenci değişim programları aracılığıyla kültürel diyalogu geliştirmek için Türk olmayan devletlerdeki üniversiteler ile işbirliği içinde olmuştur. Bu üniversitelerdeki Türkoloji enstitülerinin temel ihtiyaçları ve malzemeleri TİKA tarafından karşılanmıştır.

Daha önce belirtildiği gibi, 2011 yılında iki kurum arasında bir protokol ile TİKA’dan Yunus Emre Enstitüsü’ne projeler devralmıştır. Enstitü aynı zamanda Türkçe kullanımını genişletmek için araştırma yapma planı ve edebiyat ve Türk dilleri ve Türk halklarının etnolojisi üzerinde araştırma yürütmek için Türkoloji alanına çalışan akademisyenleri işe alma planı vardır. Yunus Emre Enstitüsü, yabancı üniversitelerde Türkoloji öğrencileri ve başarıyla Yunus Emre Türk Kültür Merkezi’nde bir Türkçe kursunu tamamlamış olanlar için yaz okulları düzenlemiştir. 2011 yılında katılımcı sayısı 200 ifade edildi, ancak 2012 yılı sonunda bu rakam kültür merkezlerinin sayısı da artmış olduğu göz önüne alındığında, 300 olması bekleniyor.¹⁹⁴

¹⁹³ Cansu Güleç, "Cultural Diplomacy"....., s. 79 ve <http://www.todayszaman.com/national_yunus-emre-institute-takes-over-turkology-project-from-tika_257617.html> (e.t. 09.04.2015)

¹⁹⁴ Cansu Güleç, "Cultural Diplomacy"....., s. 80 ve <<http://www.todayszaman.com/news-283303-head-of-yunus-emre-institute-turkish-becoming-language-that-provides-job-opportunities.html>> (e.t. 09.04.2015)

Buna ek olarak, gelecek planları hakkında açıklamalara göre, dört farklı yaz kampları organize edilmesi planlanmaktadır. Buna göre, bazı misafirler Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından yönetilen bir gençlik kampında ağırlanacak, diğer grup ise yol boyunca farklı farklı şehirlere uğraya uğraya trenle Türkiye'yi gezecektir. Bazıları enstitü ile bağlı Türk üniversiteleri tarafından misafir edilecektir. 15 gün süren yaz kampı bitiş tarihine 5 gün kala herkes rehberli bir kent turu yapmak için İstanbul'a bir araya gelecektir.

Enstitü ayrıca, Türkiye'de ileri eğitim almak için çeşitli ülkelerden gelen 30 Türkologu ağırlayacaktır. Türkologların Türkçesini geliştirmek için Türkçe ve Türk edebiyatı yüksek lisans ve doktora yapmasını sağlayacaktır. Kendi ülkesindeki kendi üniversitelerinde dönerken bu Türkologların Türkoloji bölümünü yönetme kapasitesi olmuş olacağı umulmaktadır. Yurtdışındaki Türkoloji bölümleri kendi imkanlarıyla ihtiyaçlarını karşılabilecek ve artık Türkiye yurtdışına öğrencileri göndermek zorunda kalmayacaktır.¹⁹⁵

5.6. Türkiye Bursları

Türkiye Bursları verilmesi Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar (YTB) tarafından organize edilmektedir. Bu kurum Başbakanlık'a bağlı müsteşarlık düzeyinde olan bir kamu kurumudur. YTB 6 Nisan 2010 tarihinde kurulmuş ve yurtdışındaki vatandaşlarımız, soydaş ve akraba toplulukları ile Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilerimize yönelik çalışmaları koordine etme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme görevini üstlenmiştir. Bu kurumun amacı ikiye ayrılmaktadır. Yurtdışındaki Türk vatandaşına yönelik ve Türkiye'ye gelecek olan yabancı öğrencilere yönelik olan amacıdır. Bu kurum, çalışmalarını gerek yurtdışında yaşayan vatandaşlarla gerekse soydaş ve akraba toplulukları ile ilişkileri güçlendirmek ve ekonomik, sosyal ve kültürel olarak daha yakın ilişkileri tesis etmektir. Bu kurum da Türkiye'nin uluslararası elçileri olan Türkiye Burslusu öğrencilerinin; tarihten gelen Türkiye'nin köklü ilişkileri yeniden inşasında önemli roller üstlenmekte, dünyanın dört bir yanındaki gönüllü Türkiye'nin elçileri olmasını hedeflendirmektedir.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Cansu Güleç, "Cultural Diplomacy"....., s. 80 ve <<http://www.todayszaman.com/news-283303-head-of-yunus-emre-institute-turkish-becoming-language-that-provides-job-opportunities.html>> (e.t. 09.04.2015)

¹⁹⁶ <<http://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php>> (e.t. 27.05.2015)

Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından hayata geçirilen 'Türkiye Bursları programı büyük ilgi görmüştür. Türkiye'yi, dünya çapında önemli bir eğitim üssü haline getiren burs programı için 2012-2013 eğitim yılında 150 ülkeden 140 binin üzerinde öğrenci başvuru yaptı. Yalnızca bu yıl Orta Asya, Balkanlar, Orta Doğu, Güneydoğu Asya, Afrika ve Avrupa ülkelerinden yaklaşık 4 bin kişi Türkiye Burslusu olmaya hak kazandı. Böylece 'Türkiye Bursları' ile ülkemizde çeşitli düzeylerde eğitim gören öğrenci sayısı toplamda 12 bin 575'e ulaştı.

Türkiye, yükseköğretim alanında paydaş tüm kurumlarıyla birlikte güncel, dinamik, öğrenci odaklı ve uluslararası bir plan hazırlayarak üniversite eğitiminde uluslararası bir marka olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Giderek güçlenen Türk üniversitelerinin eğitim yapısı ve uluslararası öğrencilere verilen yükseköğretim burslarının 'Türkiye Bursları' adı altında birleştirilmesiyle, Türkiye, dünyanın dört bir yanından binlerce öğrenciyi konuk etmeye başladı. Son on yıllık dönemde ülkemizdeki uluslararası öğrenci sayısı %70 oranında artış göstermiştir.

Eğitimlerine 'Türkiye Bursları' programı ile ülkemizde devam eden öğrenciler en çok Orta Asya ülkelerinden geliyor. Sadece 2010-2013 yılları arası Asya ülkelerinden 8 bin 241 öğrenciye burs verildi. Balkan ülkelerinin de yoğun olarak tercih ettiği programa, Türkiye'nin dış politikasına paralel olarak son dönemde Afrika ülkelerinden de artan bir ilgi var. Program kapsamında 2010 yılında Afrika ülkelerinden 333 öğrenci Türkiye'de eğitim almaya hak kazanırken, 2013'te bu oran 3 kat artarak 1091'e çıktı. ABD'den 21, İsrail'den 11, Ermenistan'dan ise 2 öğrencinin başvuruda bulunduğu 2013 yılında; en çok öğrenciye burs verilen ülkeler ise Afganistan, Azerbaycan, Suriye, Kosova, Filistin, Kazakistan, Irak, Somali, Kırgızistan, Çin, Yunanistan, Endonezya, Mısır, Rusya, Yemen, Makedonya, Arnavutluk, İran, Fas ve Bosna-Hersek oldu.

Bu arada, Türk üniversitelerinde uluslararası öğrencilere Türk öğrencilere ayrılan kontenjanlardan bağımsız kontenjanlar ayrılıyor. Örneğin bir lisans programı için 50 kişilik bir Türk öğrenci kontenjanı ayrıldıysa, uluslararası öğrencilere bu 50 kişilik kontenjana ek bir kontenjan tahsis ediliyor.

2012-2013 eğitim yılı için 4 kategoride toplam 17 burs programı adayların başvurusuna açıldı. Uygulamada en büyük çoğunluğu sosyal bilimler alanında verilen burslar oluşturuyor. Ancak sağlık alanında verilen bursların görece büyüklüğü de göze çarpıyor. Bunun en çarpıcı örneği Afganistan ve Ürdün'e verilen burslar. Genel dağılımda %12'lerde kalan sağlık alanındaki bursların, bu 2 ülke özelinde sırasıyla %25 ve %40 oranına çıktığı görülüyor.

Dinamik bir yapıya sahip olan Türkiye Bursları Programı kapsamında, burs kazanan uluslararası öğrencilere, her burs çeşidine göre farklı ülke, bölge ve branşlara yönelik geniş imkânlar sunuluyor. Başvurusu kabul edilen öğrenciler, herhangi bir ücret ödemediği üniversiteye kaydoluyor. Bunun yanı sıra öğrenciler, üniversitelerin sağlık hizmetlerinden yararlanıyor ve her ay belli bir miktarda burs ücreti hesaplarına yatırılıyor. Söz konusu burs ücreti, öğrencinin Türkiye'de rahat bir şekilde eğitimini devam ettirmesini ve sosyal imkânlardan faydalanmasını mümkün kılıyor. Son 10 yılda, uluslararası öğrencilere verilen burs miktarı bazı branşlarda yüzde 2000 oranında arttı. Örneğin 2001'de burs kazanan bir doktora öğrencisi aylık 500 TL burs alırken 2012'de bu rakam 1000 TL'ye çıktı. Burs kazanan öğrencilere ayrıca barınma desteği de veriliyor. Öğrencinin kazandığı bölüme başlamadan önce alacağı Türkçe dil eğitimi ve ülkesinden Türkiye'ye gidiş dönüş uçak bileti de burs kapsamındadır.

2012-2013 tarihleri arasında programa başvuran uluslararası öğrenciler incelendiğinde, en çok başvurunun %54 ile lisans düzeyindeki programlara olduğu dikkat çekiyor. Burs başvurusu kabul edilip 'Türkiye Bursları' programı kapsamında Türkiye'de eğitim gören mevcut öğrencilerin düzeylerine bakıldığında da benzer bir tablo ile karşılaşıyor. Uluslararası öğrenciler lisans eğitiminden sonra en çok yüksek lisans eğitimleri için bu programı tercih ediyor. Lisans alanında verilen burslar ülkelerin coğrafi, sosyal ve kültürel özellikleri dikkate alınarak 9 gruba bölündü. Türk Dili Konuşan Ülkeler Lisans Bursu; Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan'ı kapsıyor. Türkiye Cumhuriyetler kategorisinde halen 5 bin 54 öğrenci Türkiye'de eğitim görüyor. Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Kosova, Makedonya ve Yunanistan gibi ülkelerin

dâhil olduğu Balkan ülkeleri kategorisinde ise 2 bin 103 öğrenci eğitimlerine devam ediyor. Rusya, Romanya, Gürcistan ve Moğolistanlı öğrencilerin başvurusuna açılan Karadeniz Lisans Bursuna 600; Irak, İran, Pakistan, Suriye, Tacikistan, Filistin için oluşturulan Harran Lisans Bursuna 2 bine yakın kişi başvurdu. Afrika ülkelerinin tamamına açılan Türkiye-Afrika Lisans Bursu için 2 bin 800; Endonezya, Filipinler, Kamboçya gibi Güney Asya ülkelerine hitap eden Haliç Lisans Bursuna 450; Brezilya, Çin Halk Cumhuriyeti, Güney Kore, Hindistan ve Japonya için oluşturulan Boğaziçi Bursuna ise 200'ü aşkın öğrenci başvurusunu tamamladı. Afganistan ve Somali vatandaşları için özel olarak oluşturulan Anadolu Lisans Bursuna 6 binin üzerinde başvuru alındı. Lisans programları içinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti için hazırlanmış ayrı bir program da bulunuyor. Lisansüstü kategoride yani yüksek lisans, doktora ve araştırma programlarında alanlar 4 ana başlığa ayrılarak tüm ülkelerin öğrencilerine sunuluyor. Ülkelerinin ve Türkiye'nin tarihinde keşfedilmemiş alanlara ışık tutmak ve dünya medeniyetlerini farklı bir gözle araştırmak isteyen öğrenciler için Tarih ve Medeniyet Lisansüstü Bursu; dünyada meydana gelen sosyal ve siyasal değişimleri daha doğru okumak ve bu alandaki akademik çalışmalara yön vermek amacıyla sahip öğrencilere İbni Haldun Sosyal Bilimler Lisansüstü Bursu; akademik hayatına, iktisat, işletme, finansman, uluslararası işletmecilik gibi alanlarda Türkiye'de devam etmek isteyenlere İktisadi Çalışmalar Lisansüstü Bursu; Bilgisayar Elektrik-Elektronik, İnşaat, Makine Mühendisliği ve Mimarlık gibi teknik bölümlerde eğitim görmeyi hedefleyen öğrencilere Ali Kuşçu Bilim ve Teknoloji Bursu ile çok geniş imkânlar sağlanıyor. 15 bine yakın başvurunun yapıldığı bu burs kategorisinde ülkelerin akademik gelişimine katkıda bulunulması amaçlanıyor. Sağlık Bilimleri (tıp, diş hekimliği, eczacılık), İlahiyat ve Türk Dili bölümleri ise özel olarak oluşturulan Branş Bursları kategorisinde değerlendiriliyor. Dünyanın her ülkesinden, her düzeyde öğrencinin başvurusuna açık olan branş burslarında İbni Sina Sağlık Bilimleri Bursuna 5 bin 600, İlahiyat Bursuna bin 800, Yunus Emre Türk Dili Bursu'na bin 200 aday başvuru gerçekleştirdi. Dünyada en çok eleman ihtiyacı bulunan alanlara yönelik eğitim ön lisans programlarını içeren Ahilik Meslek Eğitimi Bursuna ise 300'ü aşkın başvuru alındı.

Öte yandan, 'Türkiye Bursları' kapsamında uluslararası akademik personel ile lisans, yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilere yönelik ilk kez araştırma bursları da

veriliyor. Bu kapsamda burs alan uluslararası öğrenciler araştırmalarını Türkiye’de tamamlayabiliyor. Koordinatörlüğümüzün yanı sıra, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK), Tübitak, Diyanet Vakfı ve Yunus Emre Vakfının katkıları ve işbirliğiyle hayata geçirilen proje, küresel anlamda tanınırlığı olan, öğrenci odaklı, akademik rehberliği önemseyen ve uluslararası standartları karşılayan bir eğitim programı olarak her yıl yenilenerek uygulanmaya devam edecek.¹⁹⁷

5.7. Türk Dizileri

Yapım ve teknik kapasitesini her geçen gün artıran Türk dizi film sektörü, kaliteli yapımlarıyla 75 ülkede varlık gösteriyor. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın verilerine göre, 70’in üzerinde dizi filmi dünyanın dört bir yanında yayımlanan Türkiye’nin dizi film ihracatı, 200 milyon dolara yaklaşmıştır.

Türkiye 10 sene öncesine kadar başta sinema filmleri olmak üzere, diziler, yarışma ve eğlence programları formatlarının neredeyse tamamını yurtdışından satın alıyordu. 2000’li yılların ortalarından itibaren televizyon sektöründe içerik üretiminde ön plana çıkan Türk yapım şirketleri, hem sunduğu zengin içerik hem de teknik altyapısıyla dünya ile rekabet edebilecek düzeye geldi. Yılda 100’ün üzerinde yeni yapımın yayına girdiği Türk televizyonlarının hemen hemen tamamı izleyiciye yerli yapım sunuyor.

Kaliteli yapımlarıyla uluslararası pazarda ön plana çıkan Türk dizi sektörü bugün Orta Doğu’dan Balkanlara, Orta Asya’dan Güney Amerika’ya kadar pek çok ülkede varlık gösteriyor. Gösterildikleri ülkelerde en çok izlenen yapımlar arasına giren Türk dizileri, önemli bir yumuşak güç aracı olarak Türkiye’nin imajına da büyük katkı sağlıyor. İhracatı her geçen gün artan dizi film sektöründe 70’in üzerinde dizi film 75 ülkeye ihraç edilirken, 2013’te ilk kez Ukrayna, Pakistan, Rusya ve Çin pazarına girildi.

Kültür ve Turizm Bakanı Ömer Çelik, konuya ilişkin yaptığı açıklamada, Türkiye’nin dizi ihracatında, son yıllarda çok önemli bir ivme kazandığını belirterek, "Dizi ihracatı

---

¹⁹⁷ Bkz. <<http://kdk.gov.tr/sayilarla/binlerce-uluslararasi-ogrenci-turkiye-burslari-projesiyle-turkiyede/7>> (e.t. 28.05.2015)

dünyada yüzde 4,54 büyürken, ülkemizde 2013 sonu itibarıyla bu oran yüzde 20'nin üzerinde gerçekleşmiştir. Resmi rakamlara göre 75 ülkeye 12 bin saati aşan dizi ihracatının ülkemiz ekonomisine olumlu etkisi olmuştur" şeklinde ifade etmiştir.

Yayıncılık sektörü ile iş birliği içerisinde olduklarını ifade eden Çelik, "2004 yılında 10 bin doları bulmayan dizi film ihracat rakamı, 2012 yılı sonu itibarıyla 200 milyon dolara yaklaşmıştır. Türkiye, 2023 vizyonu çerçevesinde, bu genç ve yaratıcı sektörümüzde 1 milyar doları hedeflemektedir" diye altını çizmiştir.

Dünya çapında en çok ilgi gören Türk dizileri arasında Muhteşem Yüzyıl, Fatmagül'ün Suçu Ne?, Adını Feriha Koydum ve Aşk-ı Memnu yer alıyor. Dünya çapında en çok izlenen diziler arasına giren Gümüş dizisinin final bölümü sadece Orta Doğu'da 84 milyon kişi tarafından izlenmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verilerine göre, uluslararası pazara açıldığı ilk günlerde bölüm başına 35 ila 50 dolar fiyat biçilen Türk dizilerinin satış fiyatları bugün, 500 dolar ile 200 bin dolar arasında değişiyor. 2013 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin yıllık dizi ihracatı ise toplamda 200 milyon dolara yaklaştı. Türk dizilerinin gösterimde olduğu ülkeler 54 sayısına çıkmış durumdadır¹⁹⁸ve ihraç edilen Türk dizileri 46 sayısına ulaşmıştır.^{199 200}

¹⁹⁸ Türk dizilerinin gösterimde olduğu ülke, ülkeler: Afganistan, Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Bosna Hersek, Brunei Sultanlığı, Bulgaristan, Cezayir, Çek Cumhuriyeti, Çin, Endonezya, Estonya, Fas, Gürcistan, Hırvatistan, Irak, İran, İsveç, İsviçre, Japonya, Karadağ, Katar, Kazakistan, Güney Kore, Kosova, Kuveyt, Letonya, Libya, Litvanya, Lübnan, Macaristan, Makedonya, Malezya, Mısır, Özbekistan, Pakistan, Romanya, Rusya, Slovakya, Slovenya, Suriye, Tayland, Tayland, Tayvan, Tunus, Ukrayna, Umman, Ürdün, Vietnam, Yemen, Yunanistan. <<http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-200-milyon-dolara-ulasti/362>> (e.t. 28.05.2015)

¹⁹⁹ İhraç edilen Türk dizileri: Adını Feriha Koydum, Annem, Arka Sokaklar, Asi, Aşk-ı Memnu, Azad, Benden Baba Olmaz, Berivan, Bir Bulut Olsam, Bütün Çocuklarım, Candan Öte, Çemberimde Gül Oya, Düğün Şarkıcısı, Elveda Derken, Fatmagül'ün Suçu Ne?, Fırtına, Gece Gündüz, Genco, Geniş Zamanlar, Gümüş, Hanımın Çiftliği, Haziran Gecesi, İhlamlar Altında, İki Aile, Kampusistan, Kavak Yelleri, Kaybolan Yıllar, Keşanlı Ali Destanı, Kınalı Kar, Kod Adı, Kurtlar Vadisi, Kuzey Güney, Küçük Kadınlar, Küçük Sırlar, Menekşe ile Halil, Muhteşem Yüzyıl, Öyle Bir Geçer Zaman Ki, Sağır Oda, Sonbahar, Türkan, Unutabilsem, Vazgeç Gönülüm, Yaprak Dökümü, Yılan Hikayesi, Yol Arkadaşım, Zoraki Koca. <<http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-200-milyon-dolara-ulasti/362>> (e.t. 28.05.2015)

²⁰⁰ <<http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-200-milyon-dolara-ulasti/362>> (e.t. 28.05.2015)

5.8. Türkiye Yılı ve Mevsimleri Programı (Years and Seasons of Turkey)

Türkiye'nin kültürel diplomasi çabaları tartışırken, diğer ülkelerde düzenlenen ‘‘Türkiye Yılı ve Mevsimleri Programı’’ altını çizmek de önemlidir. Dışışleri Bakanlığı, daha geniş bir ölçekte ülkeyi tanıtmak için kamu ve özel kurum ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği ile ‘‘Türkiye'nin Haftası/ Günü/ Yılı/ Mevsimleri’’ başlıklı bir sürü etkinlikler yapmıştır. Örneğin, Japonya ile Türkiye ilişkileri ilerletmek ve Türkiye'nin tanıtımına katkıda bulunmak için 2003 yılı Türkiye ve Japonya Dış İşleri Bakanları ortak kararıyla ‘‘Japonya'da Türkiye Yılı’’ olarak ilan edilmiştir.

Türkiye Dışışleri Bakanlığı ve Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Türkiye Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından koordine edilen ‘‘Japonya'da Türkiye'nin 2003 Yılı’’ programına birçok özel kurum ve kuruluşlar katılmıştır. 17 Şubat 2003 ve 31 Mayıs 2004 tarihleri arasında, Türkiye Japonya'nın çeşitli kentlerinde düzenlenen 100'den fazla kültürel, sanatsal, ekonomik ve turistik faaliyetler Japon halkına atanmıştır. İkincisi, kültür alanında son yıllarda Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki turizm alanında başarılı olumlu gelişmelerin geliştirmek amacıyla, 2008 yılı Rusya'da ‘‘Türk Kültür Yılı’’ olarak ilan edilmiştir. Üçüncü olarak, 2009 yılı Türkiye ve Fransa tarafından imzalanan Niyet Mektubu ile ‘‘Fransa'da Türk Mevsimi’’ olarak ilan edildi. 1 Temmuz 2009 ve 31 Mart 2010 arasında yürütülen birçok kültürel, sosyal, politik, ekonomik, bilimsel faaliyetler ‘‘Fransa'da Türk Mevsimi’’ kapsamında organize edildi.²⁰¹

5.9. Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı - TÜRKSOY

Soğuk Savaş'ın ardından oluşan yeni dünya düzeni içerisinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan'ın Kültür Bakanları, 1992 yılında İstanbul ve Bakü'de bir araya gelerek kültürel işbirliği yapmayı kararlaştırdılar; buna binaen 12 Temmuz 1993 tarihinde Almatı'da yaptıkları toplantıda da ‘‘TÜRKSOY’un Kuruluşu ve Faaliyet İlkeleri Hakkında Anlaşma’’yı imzalayarak Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi’ni (TÜRKSOY) kurdular. Bu anlaşmayla oluşturulan TÜRKSOY

²⁰¹ Cansu Güleç, ‘‘Cultural Diplomacy’’....., s. 69-70.

teşkilatına daha sonra gözlemci üye ülke statüsüyle Rusya Federasyonu'na bağlı Altay Cumhuriyeti, Başkurdistan Cumhuriyeti, Hakas Cumhuriyeti, Saha (Yakut) Cumhuriyeti, Tataristan Cumhuriyeti, Tıva Cumhuriyeti ile Moldova Cumhuriyetine bağlı Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti katılmıştır.²⁰²

TÜRKSOY, Türk dili konuşan ülkelerin kültür ve sanat alanlarında işbirliğini sağlayan, üye ülkelerin yönetimine, iç ve dış politikalarına karışmayan uluslararası bir teşkilattır. TÜRKSOY teşkilatının ev sahibi ülkesi Türkiye Cumhuriyeti'dir. Üye ve gözlemci üyeler çalışmalarda eşit haklara sahiptir. Teşkilatın uluslararası ilişkileri sadece Türk dilinin konuşulduğu coğrafyayla sınırlı değildir. TÜRKSOY, faaliyetlerinde ve uluslararası ilişkilerinde temel insan hak ve özgürlüklerinin korunmasını esas alan bütün resmi ve gayri resmi kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmaktadır. Amaçları, görevleri ve çalışma alanları itibarıyla UNESCO ile örtüşen TÜRKSOY, kendi coğrafi alanında UNESCO işlevini yürütmektedir.²⁰³

Kurucu Anlaşmasında TÜRKSOY'un amaçları şu şekilde belirlenmiştir: 1) Türk kökenli ve Türk dili konuşan, Türk ülkeleri ve halklarının birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlamak, 2) Türk kültürünün, tüm insanlık medeniyetinin oluşmasında önemli bir yer tuttuğunu ve Türk dili konuşan ülke ve halkların kültür ve sanatını korunması ve yeniden canlandırılması ve gelişmesinin gerekli olduğunu göz önünde bulundurarak, 3) Ülkelerin gelecek kuşaklarına milli kültürün esaslarını öğretmek ve böylece karşılıklı dostane temaslar sağlamaktır.²⁰⁴

TÜRKSOY'un, son yıllarda dünya çapında yaptığı etkinlikler sayesinde - nitekim bunlar arasında BM Genel Kurulu'nda nevrüz kutlaması, UNESCO genel merkezinde Paris'te nevrüz kutlaması, Yunus Emre Oratoryosunun TÜRKSOY senfoni Orkestrası ve Amerikalılardan kurulu 100 kişilik bir orkestrayla New York ve Washington'da sahnelenmesi gibi kültürel faaliyetler ve Moskova merkezli İnsani İşbirliği Vakfı, İslam

²⁰² Erman Akıllı, *Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika*, 1. Basım, Nobel, Ankara 2013, s. 134-135.

²⁰³ Erman Akıllı, *Türkiye'de.....*, s. 135.

²⁰⁴ Erman Akıllı, *Türkiye'de.....*, s. 136.

Konferansı Örgütü'nün (İÖ) eğitim-bilim teşkilatıyla yürüttüğü ortak projeler gibi - Türk kültürünün dünyada tanınması ve kültürel arasında önemli adımlar atılmıştır. Başka bir deyişle, TÜRKSOY, son dönemde gerçekleştirdiği söz faaliyet ve projelerle daha da etkin bir kültürel diplomasi aracı haline gelmiştir.²⁰⁵

Türkiye için TÜRKSOY, kuruluş olarak Türkiye Cumhuriyeti Devletinin herhangi bir kurumu olmamasınarağmen kuruluşun adında Türk ismini geçiyor olması, merkezin Ankara'da olması ve Türkiye'deki, başta Turizm ve Kültür Bakanlığı olmak üzere diğer yerel yönetimlerin, üniversitelerin, STK'ların, valiliklerin ve diğer bakanlıkların TÜRKSOY'un çalışmalarına yaptığı katkı Türkiye'nin kuruluş içerisindeki görünürlüğünü daha da arttırmaktadır. Ayrıca TÜRKSOY'un karşılıklı "tanış" olmayı arttırmak suretiyle önyargıların ortadan kaldırılması ve güvenin tesisi noktasında oynadığı kilit rolü de bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin kültürel diplomasi kapsamında TÜRKSOY'u bir araç olarak kullanması son derece önemlidir.²⁰⁶

5.10. Medeniyetler İttifakı Girişimi

2005'te BM çerçevesinde oluşturulan Medeniyetler İttifakı Girişimi (MİG), Batı ve İslam medeniyetleri arasında bir gerginlik olduğunu varsayan ve bunun derinleşmesini önlemeye çalışan devletlerarası bir proje olarak ortaya çıktı. MİG, İspanya Başbakanı J. L. Rodriguez Zapatero'nun 21 Eylül 2004'te BM Genel Kurulu'ndaki konuşması sırasında, Batı ve Arap/ İslam dünyası arasındaki nefret ve anlayışsızlığın önüne geçmek için önerildi. Başbakan Erdoğan'ın da eşbaşkan olarak bu girişime destek olmasından sonra MİG, Eylül 2005'te BM himayesine alındı. Sekreteryası New York'ta bulunan MİG, 120'den fazla devlet ve uluslararası kuruluşun üyesi olduğu bir Dostlar Grubu tarafından desteklenmektedir (Günümüzde üye sayısı 141'e yükselmiştir). Nisan 2007'de Portekiz eski Cumhurbaşkanı Jorge Sampaio MİG Yüksek Temsilcisi olarak atanmıştır. Girişimin asıl amacı, başta Batı ve İslam arasında olmak üzere, kültürler arası diyalog, işbirliği ve güven ortamını sağlayacak yerel, ulusal ve bölgesel projelere destek vermek olarak

²⁰⁵ Erman Akıllı, *Türkiye'de.....*, s. 136-137.

²⁰⁶ Erman Akıllı, *Türkiye'de.....*, s. 136-139.

tanımlanmıştır. Temel olarak basın, gençlik, göç ve eğitim alanlarındaki projeler desteklenmektedir. Girişimin en üst düzey etkinliği, senede bir kez düzenlenen uluslararası forumlardır.²⁰⁷

MİG'nin kurulduğu yıldan bu yana 6 forum yapılmış durumdadır. Bu altı forum ve sonuçları şöyle açıklanabilmektedir: 1) Medeniyetler İttifakı Madrid Forumu; Mİ Birinci Yıllık Forumu Madrid'de 15-16 Ocak 2008 tarihlerinde düzenlenmiştir. Forumu o tarihte Başbakanlık görevini yürüten Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan, Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Başbakan Yardımcısı Sayın Ali Babacan ve dönemin Devlet Bakanı Sayın Mehmet Aydın'ın da yer aldıkları geniş bir heyetle iştirak edilmiştir. Madrid Forumu, Mİ'nin uluslararası düzleme açıldığı ilk toplantı olması bakımından önem taşımıştır. 2) İstanbul Forumu; Mİ İkinci Forumu 6-7 Nisan 2009 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmiştir. Forumu, beş Devlet ve Hükümet Başkanı, bir Meclis Başkanı, 25 Dışişleri Bakanı, 10 diğer Bakan ve 12 uluslararası kuruluşun en üst düzey yetkilisi katılmıştır. Mİ'nin kültürlerarası diyalog alanındaki başlıca uluslararası girişim olma niteliği İstanbul Forumu sırasında bir kez daha teyit edilmiştir. İstanbul Forumu ile birlikte İttifakın kurumsallaşma sürecini tamamladığını ve artık olgunlaşma aşamasına gelerek uygulamaya yönelik adımlar atması hususunda mutabık kalındığını söylemek mümkündür. İstanbul Forumu, kültürlerarası diyalog çabalarında Türkiye'nin öncü rolünün ve vazgeçilmezliğinin pekiştirilmesinin yanısıra, Türkiye'nin tanıtımı ve görünürlüğünün artırılması bakımından da yararlı olmuştur. 3) Rio Forumu; İttifakın Üçüncü Forumu 28-29 Mayıs 2010 tarihlerinde Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde düzenlenmiştir. O tarihte Başbakanlık görevini yürüten Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan, Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Başbakan Sayın Ahmet Davutoğlu ve dönemin Devlet Bakanı Sayın Mehmet Aydın'ın iştirak ettikleri toplantı İttifak'ın çalışmalarına özellikle Amerika kıtasında ivme verilmesine katkı sağlamış ve Medeniyetler İttifakının küresel konumunu pekiştirmiştir. 4) Doha Forumu; Mİ Dördüncü Forumu 11-13 Aralık 2011 tarihlerinde Doha'da düzenlenmiştir. Türkiye dönemin Başbakan Yardımcısı Sayın Beşir Atalay başkanlığındaki bir heyet tarafından temsil edilmiştir. Forum, İttifak'ın amaçları ile Bin Yıl

²⁰⁷ N. Yeşilyurt, "Medeniyetler Çatışması Tezi ve Medeniyetler İttifakı Girişimi", Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından.....*, s. 15.

Kalkınma Hedefleri arasında bir sinerji tesisini sağlamıştır. 5) Viyana Forumu; Mİ Beşinci Forumu, “Çeşitlilik ve Diyalog İçinde Sorumlu Liderlik” başlığıyla 27-28 Şubat 2013 tarihlerinde Viyana’da düzenlenmiştir. Türkiye Forum’a o tarihte Başbakanlık görevini yürüten Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında, dönemin Başbakan Yardımcısı Sayın Beşir Atalay’ın yanısıra AB Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı’nın da yer aldığı geniş bir heyetle katılım sağlamıştır. Viyana Forumu kapsamında düzenlenen oturumlarda, çoğulculuk ve diyalog içinde bir arada yaşama kültürünün güçlendirilmesi bakımından siyasetçilerin yanısıra sivil topluma, dini topluluklara, medyaya, akademik çevrelere ve gençliğe düşen farklı roller vurgulanmıştır. Viyana Forumu, Jorge Sampaio’dan görevi devralan yeni Yüksek Temsilci Nassir Abdülaziz Al-Nasser’in katıldığı ilk forum olmuştur. 6) Bali Forumu; Medeniyetler İttifakı’nın Altıncı Forumu 29-30 Ağustos 2014 tarihlerinde Endonezya’nın ev sahipliğinde Bali’de yapılmıştır. Foruma Türkiye’yi temsilen Bakan Yardımcısı Büyükelçi Naci Kuru başkanlığında bir heyetle katılım sağlanmıştır. “Farklılıkta Birlik” başlığı altında “Ortak ve Paylaşılan Değerler İçin Farklılığı Kutlamak” teması çerçevesinde hazırlanan Altıncı Nihai Bildiri’nin kabul edildiği forum marjında yapılan İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Odak Noktaları toplantısında İİT ve Medeniyetler İttifakı arasında eşgüdüm halinde çalışılması gerektiği karara bağlanmıştır. Bali Forumu’dan sonra gelecek forum yani İttifak’ın Yedinci Küresel Forumu, Azerbaycan’ın teklif ve daveti üzerine 2016 yılında Azerbaycan’da gerçekleştirilecektir.²⁰⁸

6. Türkiye’nin Kültürel Diplomasisi’nde Engeller

6.1. Bir Hikaye Gerek

Türkiye’nin kültürel diplomasisinde çok çeşitli aktörler ve faaliyetler olmasına rağmen Türkiye’de kültürel diplomasiye ilişkin vizyon hâlâ belirlenmemektedir. Dr. Abdullah Özkan’a göre:²⁰⁹

²⁰⁸ <<http://www.mfa.gov.tr/medeniyetler-ittifaki-girisimi.tr.mfa>> (e.t. 27.05.2015)

²⁰⁹ Kamu Diplomasisi Direktörü Dr. Abdullah Özkan’la , 23 Mayıs 2015’te mail üzerinde yapılan mülakattan alınmıştır.

“Türkiye’nin çok ciddi bir kültürel diplomasi potansiyeli olduğunu düşünüyorum. Ancak ne yazık ki bu önemli potansiyeli harekete geçirebilecek vizyon ve stratejik bakışağısından yoksun. Bu bakışağısını kazanmak için öncelikle kamu diplomasisi vizyonuna sahip olmak gerekiyor. Türkiye kamu diplomasisinin önemini daha 5 yıl önce ancak kavrayabildi ve kamu diplomasisi koordinatörlüğü kurdu; bu koordinatörlüğü de Başbakanlığa bağıladı. Oysa 21. yüzyılda devlete bağılı bir kamu diplomasisi politikası yürütülemez, yürütülürse propaganda olarak algılanır. Mevcut durumda kültürel diplomasinin başat aktörlüğünü kamu kurumları yürütmektedir. Doğrusu sivil toplum örgütleri, üniversiteler, kanaat önderleri, bilim insanları vb. kültürel diplomasinin öncülüğünü yapmalıdır.”

Buna ilaveten de Dr. Abdullah Özkan Türkiye’nin kültürel diplomaside bir hikaye yazma gerektiğini de vurgulamaktadır: “Türkiye, kültürünü tanıtarak başka ülke ve toplumlarla ilişki kurmak istiyor. Ama kendi kültürü üzerinden esaslı bir hikaye yazmadıkça, sadece tanıtım perspektifiyle etkili olamaz. Türkiye’nin kültürel diplomasi alanında, toplumun tümünün katkı verdiği, kendini doğru anlatan bir hikayesi olmalıdır.”²¹⁰

6.2. İmaj Değışmesi

En son yıllarda Türk dış politikası ile ilgili ciddi tartışmalar yaşanmaktadır. Tartışmalar, AKP İktidarı Döneminde Türk dış politikasının temel ilkelerinin değışip değışmediğı ve Türk dış politikası “İslami”leşiyor mu?²¹¹ sorusu üzerinde durmaktadır. Tartışmalar, Türkiye’nin kültürel diplomasisine etkilemektedir. Yukarıda kavramların yer aldığı bölümde betimlendiğı gibi kültürel diplomasi bir ülkenin istediğı hedeflere ulaşmak için imajını ve kimliğini yansıtmaya aracıdır. Tartışmalar Türkiye’nin imajı ve kimliğinin dağınık olduğunu ima etmektedir. Türkiye, Batıcılık ve statükoculuk prensiplerini terk ediyor mu?

²¹⁰ Kamu Diplomasisi Direktörü Dr. Abdullah Özkan’la , 23 Mayıs 2015’te mail üzerinde yapılan mülakattan alınmıştır.

²¹¹ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 224-247.

AKP dönemi boyunca stratejik derinliğiyle Türk dış politikası mimarı olan Ahmet Davutoğlu, Türk dış politikasının stratejisini ortaya koymuştur. Stratejik derinlik Türkiye Batı'yı tamamen terk edip Doğu'ya geçiyor anlamına gelmemektedir. Stratejik derinlik Batı'yı terk etmeksizin bakılmayan Doğu'ya bakmak ve ilgi vermek anlamına gelmektedir. Türkiye, stratejik derinlik olarak sahip olduğu imkanlarıyla eskiden Batı ve Doğu köprüsü rolünü oynarken şimdi giderek 'arabuculuk' rolünü terk etmektedir, "bir arabucu Türkiye"den "bir aktör Türkiye"ye geçmektedir. Eskiden Batı'nın Doğu'daki çıkarlarına ulaşması için 'arabuculuk' rolünü oynayan bir Türkiye olmuşken şimdi kendi çıkarlarına ulaşmak için Doğu'ya (ve Batı'ya) rolünü oynamaya kalkan bir Türkiye olmaktadır. Her hangi yön olursa olsun, hem Batı hem Doğu, Türkiye işine yaradığı ve çıkarlarını elde etmesini sağladığı sürece, Türkiye kendi politikalarını yürütmeye devam etmektedir. Yani yön birinci sırada yer alan sözkonusu değil çıkarlarını elde etmesi birinci sırada yer alan sözkonusudur.

Fakat muhalefet hükümet ile aynı fikirde değildir. Bülent Şener, yazdığı "Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği (1923-2010): Teorik, Tarihsel ve Hukuksal Bir Analiz"²¹² başlıklı kitabında ayrı bir kısımda örnek vererek Türk dış politikasının nitelikleri ve ilkelerinin kaydığından vurgulamaktadır. Örneğin E. Fuat Keyman'a göre, enerjik ve sağlam bir diplomasi yürüterek, "komşularla sıfır sorun" politikası uygulayarak, dış politika etkinlik alanlarını Asya, Afrika ve Latin Amerika'ya doğru genişleterek, kendi tarihsel ve derin dış politika sorunlarıyla - özellikle Kıbrıs, Ermenistan ve Kuzey Irak - yüzleşme isteğini arttırarak, Irak ile Suriye, İsrail ile Suriye, İran ile Batı dünya arasındaki çatışma çözümü müzakerelerinde arabuluculuk yapmayı önererek, Türkiye küresel ve bölgesel olarak daha da aktifleşmektedir. Ancak, Türkiye'nin geliştirmekte olduğu bu çok boyutlu dış politika davranışı, "değişmeyen bir Batı çıpası olmaksızın merkezsiz ve bağımsız bir proaktivizme" sahip olduğunda, özellikle Batı'da, son dönem Türk dış politikasının amacı, niyeti ve realist olup olmadığı hakkında bir takım şüpheler doğurmaktadır.

---

²¹² Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 224-247.

Söz konusu şüphecilik farklı yazarlar tarafından değişik tonlarda dile getirilmekle birlikte, bu konudaki en çarpıcı şüpheler AKP'nin "(siyasal) İslam" geleneğinden gelen bir parti olması üzerinde yoğunlaşarak, AKP'nin kendi "İslami" ve "otoriter" yönetiminin gücünü ve meşruiyetini öncelikle iç politikada ve doğal olarak Arap coğrafyasında genişletebilmek için Türk dış politikasını bir araç olarak kullanmakta olduğuna işaret etmektedirler. Daha açık bir ifadeyle, AKP'den önce Türk dış politikasında "araçsal" bir değer ifade eden "İslam" olgusu, AKP'yle birlikte "amaçsal" bir değere dönüşmüş ve denklem tersine çevrilerek, Türk dış politikası bunun bir "araç"ı haline getirilmiştir. Deyim yerindeyse, (siyasal) İslam'ın , Cumhuriyet tarihi içerisinde Türk dış politikasında gerçek manada bir referans olarak kabul edilmesi ve pratiğe bu denli yansımaları - Milli Nizam, Milli Selamet, Refah partilerinden daha fazla - AKP'yle birlikte gerçekleşmiştir.²¹³

Soner Çağaptay'a göre, AKP "dünyayı inanç bloklarından müteşekkil" olarak gören ve aslında "Batı, Amerika ve İsrail Karşıtı" girişimlerde bulunan İslamcı bir partidir. Yazara göre, AKP dış politikada bir yandan Türkiye'nin geleneksel müttefikleriyle (yani Batı'yla) ilişkilerini - dönem dönem - soğuturken; diğer taraftan, Sudan, Suriye, İran, Katar, Suudi Arabistan ve İran'la yakınlaşmakta, Hamas ve Hizbullah'la da düzenli temaslar yürütmektedir. Diğer bir deyişle, AKP'nin dış politikasında ve dolayısıyla Türk dış politikasında odak noktası olarak Arap dünyası ve dolayısıyla (siyasal) "İslam" ağırlık kazanmıştır. Benzer şekilde, Gareth Jenkins de, AKP'nin iç politikadaki eylemleriyle Türkiye'de bir tür "siyasal İslam" inşa ederken, görünürde Batı'ya yöneldiğini, ancak asıl hedefinin Doğu olduğunu ve böylelikle Türkiye'de korku, güvensizlik ve sosyal kutuplaşmanın artmasına neden olan "otoriter" ve "muhafazakâr" bir yönetimi beraberinde getirdiğini ileri sürmektedir.²¹⁴

Netice itibarıyla, AKP'nin "(siyasal) İslam" ideolojisine yaslanan dış politikadaki söylem ve eylemleri iç politikada partinin tabanında destek bulsa da, dış politikada orta ve uzun vadeli hedefler açısından ciddi riskleri de beraberinde getirmektedir. Zira bu yeni dış

²¹³ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 229-230.

²¹⁴ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 230.

politikayla birlikte ortaya konan dış politika pratikleri Arap dünyasında (daha doğrusu Arap hakları nezdinde, yönetimlerinde değil) olumlu karşılık bulsa da, Batı merkezli uluslararası politikada Türkiye'nin "söylem" ve "eylem" çelişkilerini de gün yüzüne çıkartarak Türkiye'nin önemli dış politika konularındaki kararlılığına ve ciddiyetine adeta gölge düşürmektedir. Bu "söylem" ve "eylem" çelişkilerinin ilki Temmuz 2003'te "Sülemaniye Baskını ve Krizi/ Çuval Olayı"yla yaşanırken, bir başkası Şubat 2009'da "One Minute Çıkışı/ Davos Çıkışı"ndan yaklaşık bir yıl sonra Mayıs 2010'da İsrail'in OECD üyeliğinin Türkiye tarafından onaylanmasıyla yaşanmış, bir diğeri ise Mart-Nisan 2009'da Danimarka Başbakanı Rasmussen'ın NATO Genel Sekreterliği'ne karşı çıkan AKP iktidarının ABD'nin baskısıyla bu tavrından vazgeçmesiyle yaşanmıştır. Daha yakın zamanlarda ise AKP iktidarı İran'a yönelik olduğu gerekçesiyle - ki öyle - "Füze Kalkanı Projesi"ne açıkça karşı çıkmasına rağmen, bugün geline aşamada Türkiye bu projenin ana merkezi durumuna gelmiştir. Son olarak Ortadoğu coğrafyasında "Arap Baharı" olarak adlandırılan ve demokratik olmayan yönetimlere karşı halk ayaklanmaları şeklinde gerçekleşen olaylar karşısında AKP iktidarının takındığı çelişik tavırlar, Türk dış politikasının "Realizm" ile "İdealizm" ya da "Romantizm" arasında ne kadar yalpaladığını göstermektedir. Özellikle Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın Libya olayları sırasındaki söylediği sözler ve sonrasında ortaya koyduğu dış politika pratiği, Türk dış politikasının gerçek mecrası olan "Realizm"den kopartılıp sırf ideolojik ve duygusal kararlarla "İdealizm"e ya da "Romantizm"e kaydırılmasının tutarsızlığı açıkça ortaya koymaktadır. 28 Şubat 2011 tarihinde Hannover, Almanya'da Başbakan, NATO'nun Libya'müdahale etmesi saçmalık olduğunu ve NATO'nun Libya'da işi yok olduğunu söylemişken 21 Mart 2011 tarihinde Mekke, Suudi Arabistan'da "NATO, Libya'nın Libyalılara ait olduğunu tespit ve tescil için oraya girmelidir" sözlerinde bulunmuştur.²¹⁵ Suriye'ye karşı tavrı çelişkide de bulunmuştur. Nisan 2009'da ortak askerî tatbikat düzenlenmesi, 13 Ekim 2009'da Türkiye ve Suriye arasında iki ülke bakanlarının katılımıyla Halep ve Gaziantep'te "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 1. Bakanlar Kurulu" toplantısının yapılması ve Bodrum sahillerinin sıcak kumlarında ve serin sularında Erdoğan ve Esad ailelerinin birlikte tatil yapmasıyla beraber gösterilen iki ülke dostluğu, "Arap Baharı"nın etkisiyle 15 Mart 2011'de Dera'da (Suriye) Esad karşıtı

²¹⁵ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 232-233.

muhalliflerin silahlanarak başlattıkları çatışmalarla birlikte her nasılsa birdenbire düşmanlığa dönüşüverdi.²¹⁶

Yukarıda ifade edildiği gibi Türkiye, batıcılık ve statükoculuk ilkelerini değiştirmemektedir. Başka bir deyişle Türkiye'nin kimliği değişmemektedir yani batıcılık ve statükoculuğun değişmesi yasalaştırılmadığı sürece anlamında. O yüzden Türkiye kimliği değişmemektedir fakat maalesef ki stratejik derinlik kapsamında Türkiye'nin yürüttüğü politikalar (çelişkili söylem ve eylem) Türkiye'nin imajını değiştirmiş bulunmaktadır. Farkında olur olmaz Türkiye'nin imajı, daha islamleşmiş, Osmanlılaşmış, popülist, oportünist ve müdahaleci bir Türkiye imajına değişmiştir.²¹⁷ Türkiye, islamcılık ve neo-osmancılık niteliği taşıyan bir ülke olduğu algılanmış oldu. Kültürel diplomasi bir ülkenin imajı ve/ya da kimliğini anlatacak bir sunum olduğu için bu durum kültürel diplomasi'nin yürütülmesine ve etkili olmasına engel olmaktadır.

---

²¹⁶ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 237-238.

²¹⁷ Bülent Şener, *Türk Dış Politikasında.....*, s. 224-247.

SONUÇ

Dünya, 90'ların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra değişmiştir. Uluslararası ilişkilerde ülkeler arasında yeni bir davranış kodu getiren bir değişim olmuştur. Bu değişim ve dönüşüm sonrası ülkeler yeni dünya düzenine uyum sağlamaya çalışmıştır. Askeri içerik ve propaganda dolu sert güç ve söylem nispeten geride bırakılmış ve yumuşak güç ülkeler tarafından kendi ulusal çıkarlarını ilerletmek için uluslararası ilişkilerde kullanılmaya popülerlik kazanmaya başlamıştır. Yumuşak güç, sahip olduklarımızla bir başkasının yolumuzu izlemesi ve kendi çıkarlarımıza ulaşmamız için dikkatini çekmektir. Yumuşak güçten enerjisi ortaya çıkan bir araç olarak özellikle farklı kültürden gelen insanların etkileşmesini sağlayan ve bir ölçüde yeni problemlere neden olan küreselleşmenin ortaya çıktığı ve kültürler arasında önyargı yaratan 11 Eylül olayı yaşandıktan sonra, önemini arttırarak kültürel diplomasi ön plana çıkmıştır. Kültürel diplomasi, devlet kültürü ilgili hükümet katılımını içeren bir ülkenin kimliği ve imajını tanıtmaya ve yükseltmeye yoludur. Kendi bölgesinde iki yeni yükselen güçler olarak Endonezya ve Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde kendi dış politikası ve diplomasisi aracılığıyla, kültürel diplomasi de, rolünü arttırmakta ve genişletmektedir.

Endonezya yaklaşık 1.300 etnik grubu ve 2.500 dil, 13.000 adaya sahip olan dünyanın en büyük çok kültürlü takımada ülkesidir. Bu ülke *Pancasila*'ya yansıtılan farklılıkta, birlik temeli üzerinde kurulmuştur. Anayasasına göre refah toplumu temelinde kurulan bir ülke olarak Endonezya, yürüttüğü politikalar ve girişimler aracılığıyla kendi çıkarlarını elde etmeye çalışmaktadır ve dış politika da buna dahildir. Endonezya dış politikası bağımsız-aktif dış politika ilkesine dayanmaktadır. Bağımsız-aktif dış politika ilkesi, Batı ve Doğu Blok'un etki kazanma kavgası içine girmemek fakat kendi ulusal çıkarlarına ulaşmak için bağımsız bir dış politika yürütülmesi gerektiği fikrinden doğan ilkedir. Bağımsızlığını kazanmasından günümüze kadar bu ilkelere dayanarak Endonezya dış politikası yürütülmektedir.

Cumhurbaşkanı Susilo Bambang Yudhoyono döneminde dış politika, çalkantılı/türbülans okyanusta gemi yolculuğu yapmak fikri çerçevesinde Endonezya'nın yaşadığı "binlerce dost, sıfır düşman" durumundan yararlanarak bağımsız-aktif dış politika temeli üzerinde durmaya devam etmektedir. Bu bağlantısında da Endonezya elde ettiği ekonomik kazanımlarla uluslararası ilişkilerde kültürel diplomasisinde de rolünü genişletmeye başlamıştır.

Endonezya kültürel diplomasisinin ana dinamiği Dışişleri Bakanlığı'dır. Endonezya'nın kültürel diplomasisinde yer alan aktör ve faaliyetler şöyle sıralanabilir: Burslar, Dinlerarası Diyalog, Batik Diplomasisi, Rumah Budaya Indonesia ve Endonezya'nın Temsilciliklerin Kültürel Etkinlikleri. Tüm faaliyetler Endonezya'nın ulusal çıkarlarına ulaşmasına adanmaktadır. Endonezya kültürel diplomasisinin önünde kültürel ikon araması, idari problem ve Endonezya kimliği koruma sorunu engel olarak bulunmaktadır.

Kültürel diplomasi ilişkisinde Endonezya Dışişleri Bakanlığı, Kamu Diplomasisi Müdürlüğü, Sosyal Kültürel Daire Müdürü, Sn. Azis Nurwahyudi, Endonezya'nın çok etnik grubu bulunduğu için sergilenecek bir kültürel ikon belirleme konusunda çok zorluk çektiğini söylemektedir. Örneğin dans konusunda kültürel diplomasi çerçevesinde sergilenebilecek anlandırılabilen bir "Endonezya dansı" ortada hâlâ yoktur. Endonezya kültürel diplomasisinde ikon hâlâ yoktur. Eğer hükümet bunu halletmek için ciddi bir çözüm geliştirmemeye devam ederse Endonezya'nın sahip olduğu farklılığı (çeşitliliği) hakikaten insanların Endonezya'ya dikkatini çekici bir şeyden Endonezya kültürel diplomasisine potansiyel engele dönebilmektedir. Yani Endonezya, Endonezya'yı sunacak ve yükseltecek güçlü bir ikon ve strateji olmadığı için yürüttüğü kültürel diplomasisinden azami kazanımlar elde etmede zorluk çekecektir. Kültürel diplomasi, bir ülkenin imajı ya da kimliği yükseltmek için kullanılan bir araçtır. Endonezya kimliği, çok kültürlü, hoşgörülü, *gotong royong* ve demokratik bir ulustur. Fakat maalesef bu özelliklerin tersine ortaya çıkan, başta yolsuzluk (rüşvet), hoşgörüsüzlük, oburluk, bencillik, bir sorun halletmek için baskı yapma, hukuk ihlali, ve fırsatçılık/ çıkarıcılık, hâlâ mevcuttur.

Endonezya İstanbul Başkonsolosu, Sayın Anang Kusumaningprang'a göre Endonezya yüksek ulusal değerlerinden kaynaklanan Endonezya kimliği iyice korunması gerekiyor, yoksa bu durum Endonezya kültürel diplomasisine bir engel olacaktır.

Kültürel diplomasinin uygulanması açısından Türkiye Endonezya ile aynı çabalarda bulunmaktadır. Türkiye, araç olarak kültürel diplomasiyi yoğun kullanmaya başlamıştır. Türkiye dünyanın en stratejik bölgelerinden birinde yer alan bir ülkedir. Türkiye Asya ve Avrupa arasında, Balkan, Orta Doğu, Orta Asya, Akdeniz ve Karadeniz'in birleştiği noktada durmaktadır. Anayasasına göre Türkiye laiklik, demokratik, bir hukuk devletidir. Türkiye Cumhuriyeti "Ne Mutlu Türküm Diyene" fikri üzerinde kurulan bir ulus-devlettir. "Ne Mutlu Türküm Diyene" kurulan bir ülke bütünlüğünde Türkiye çıkarlarını elde etmeye ve halkını refah toplumu seviyesine yükseltmeye çalışmaktadır, dış politikası buna dahildir. Türkiye'nin dış politikası Batıcılık ve statükoculuk ilkesine dayanmaktadır. Batıcılık, Batı; altyapı açısından kapitalizme; üstyapı açısından da, duygu yerine insan aklının üstünlüğüne dayanan bir uygarlık biçimi anlayışından doğan politikayla inşa edilmiştir. Statükoculuk da, mevcut durumu bozmama politikasıdır. Türkiye için bu politikanın ikili bir anlamına sahiptir: mevcut sınırları sürdürme ve mevcut dengeleri sürdürme. Kısacası Türkiye, onun sahip olduğu mevcut olan sınırlarını ve onun olduğu bölgedeki mevcut olan dengeyi her zaman korumaya ya da bozmamaya kalkacaktır. Bu iki ilkeye dayanarak Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" fikri doğrultusunda Türk dış politikası yürütülmektedir.

AKP döneminde bu dış politika stratejik derinlik stratejisi ile yürütülmektedir. Bu stratejiden dolayı dış politikasında çok yönlü politikası uygulayarak Türkiye daha Doğu'ya açılmış olmaktadır. AKP dönemi boyunca ekonomi alanında elde ettiği kazanımlarla Türkiye uluslararası ilişkilerde rolünü genişletmeye başlamış, kültürel diplomasi alanında etkin olmaya çalışmıştır. Türkiye'nin kültürel diplomasisi başta Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere diğer Bakanlıklar ve kurumlar ile bir türlü faaliyetleri aracılığıyla başlıca Dışişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Türkiye'nin kültürel diplomasisi'nde yer alan aktör ve faaliyetler şöyle söylenebilir: Kamu Diplomasi Koordinatörlüğü, Türk Edebiyatı Dışa Açılımı (TEDA) Projesi, Yunus

Emre Kültür Merkezi, Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Türkoloji Projesi, Türkiye Bursları, Türk Dizi, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı-TÜRKSOY, Medeniyetler İttifakı Girişimi'dir. Bu faaliyetlerin bütününün amacı ulusal çıkarlarına ulaşmak için uluslararası arenada Türkiye'nin imajını arttırmak ve kimliğini tanıtmaktır.

Türkiye'nin kültürel diplomasisinin önünde 2 tane engel olduğunu söylemek mümkündür. Kamu Diplomasisi Enstitüsü Direktörü, Dr. Abdullah zkan' göre Türkiye'nin kültürel diplomasisinde çok çeşitli aktörler ve faaliyetler olmasına rağmen Türkiye'de kültürel diplomasiye ilişkin vizyon hâlâ belirlenmemektedir. Buna ilaveten de Dr. Abdullah zkan Türkiye'nin kültürel diplomaside bir hikaye yazma gerektiğini de vurgulamaktadır. Türkiye, kültürünü tanıtarak başka ülke ve toplumlarla ilişki kurmak istiyor, ama kendi kültürü üzerinden esaslı bir hikaye yazmamış olduğu da bir gerçek. Sadece tanıtım perspektifiyle etkili olunamaz. İkinci engel ise imaj değişmesi. AKP dönemindeki yürütülen stratejik derinlik, Türkiye'nin yürüttüğü politikalar (elişkili söylem ve eylem) ile beraber Türkiye'nin daha Doğu'ya kaydığı gerçeği ile sonuçlanmaktadır. Bu kayma, uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin Batıcılık ve statükoculuk ilkesini terk edip daha İslamleşmiş, Osmanlılaşmiş, popülist, oportünist ve müdahaleci bir Türkiye imajına sahip olduğu algılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Endonezya'nın ve Türkiye'nin kültürel diplomasisi karşılaştırıldığında birkaç benzerlik ve farklılık ortaya çıktığı görülmektedir. Dış politika açısından yaklaşık en son 10-12 yılda iki ülke benzer bir dış politika, yani çok yönlü dış politika yrtmştur. Endonezya için bu dış politikanın temeli dünya barışı (Anayasa) doğrultusunda bağımsızlık-aktiflik ilkesidir. Bu dış politika "binlerce dost sıfır düşman" (*thousands friends zero enemy*) sloganını kullanarak yrtlmştur. Bombalı saldırı Endonezya'nın imajına büyük zarar vermiş, sonrasında ise ülke olarak imajını düzeltme çabasında bulunmuştur. Türkiye Atatürk döneminde "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" doğrultusunda temellendirdiği dış politikasını, batıcılık ve statükoculuk temelinde inşa edilmiştir. Bu dış politika AKP döneminde ise "komşularla sıfır sorun" sloganını kullanarak Ahmet Davutoğlu döneminde stratejik derinlik fikriyle ele alınmıştır..

Ekonomi açısından ise her iki ülke de yükselişe geçmiştir. Hem Endonezya hem de Türkiye dünyanın en büyük 20 ekonomisini içeren G20 grubuna girmiştir ve IMF'ye borcunu ödemiştir. Ekonomik açıdan güçlenmeleri kültürel diplomasisinin yürütülmesinde Endonezya ve Türkiye'ye finansal destek sağlamıştır. Ekonominin iyiye gitmesiyle birlikte hem Endonezya'nın hem de Türkiye'nin kültürel diplomasisinde yararalanabileceği alternatif imkanlar ortaya çıkmıştır. Bu durumla birlikte, orta seviyede bir ülke olarak, iki ülkenin imajı da artmaktadır.

Kimlik ve imaj açısından Endonezya'nın kültürel diplomasisi yaklaşık 1.300 etnik grubu, 2.500 dil, 13.000 ada yani çeşitliliği ve Pancasila-Bhinneka Tunggal Ika (farklılıkta birlik) ilkesine dayanmaktadır. Türkiye'nin ise stratejik konumu, modern laik, demokratik, hukuk devleti temellerine sahip Doğu ve Batı arasında müslüman bir topluma sahip ülkedir. Aktör ve faaliyet açısından Endonezya'nın kültürel diplomasisi'nde günümüzdeki hükümet Batik diplomasisi'ne daha çok ağırlık vermesine rağmen, sonuç olarak aktör ve faaliyet daha azdır. Türkiye'nin kültürel diplomasisi'nde bulunan aktör ve faaliyet alanları daha çoktur. Bu nedenle Türkiye'nin kültürel diplomasisi'nin getirdiği sonuç ve başarı daha somut olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin Türk dizi sektöründe yıllık dizi ihracatından yaklaşık 200 milyon dolar Türkiye'ye gelmektedir ve buna ilaveten olumlu etki olarak dizideki görüntülenen Türkiye'deki manzaraları görmek için turistler Türkiye'ye gelmektedir. Bu açıdan Türkiye Endonezya'dan bir adım daha ileride bulunmaktadır. Türkiye'nin kültürel diplomasisi'nde önemli rol oynayan Yunus Emre Kültür Merkezleri gibi merkezler Endonezya'da da kurulmalıdır.

Yukarıda altı çizildiği gibi iki ülke kendi engelleriyle yüzleşmektedir. Bu engel açısından iki ülke benzer engellerle uğraşmaktadır ve çözüm olarak iki ülkenin yürüttüğü kendi kültürel diplomasisine bir hikaye olmalıdır. Aslında Türkiye için bir hikaye olsaydı daha çok işe yarardı, çünkü Türkiye'nin kültürel diplomasisi'nde daha çok aktör ve faaliyet bulunmaktadır. Diğer benzerlik ise iki ülke toplumunun ve kamuoyunun karşı karşıya kaldığı problemlerdir. Her iki ülkede ekonomik refah seviyesi artmasına rağmen yoksulluk, bürokrasi vs. problemleri hâlâ mevcuttur. Ayrıca Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı terör sorunu da kültürel diplomasiye diğer bir engeldir.

Yeni yükselen iki ülke Endonezya ve Türkiye orta güç olarak gücü ve kendi imkanlarıyla kültürel diplomasının yürütülmesinde daha çok başvuracağı görülecektir. Fakat iki ülkenin kültürel diplomasisinin daha başarılı olup olmamasının sağlanması ortaya çıkacak değişkene bağlıdır. Endonezya için ise Jokowi hükümetinin zihinsel devrimi başarılı haline getirip getiremeyeceğine bağlıdır. Daha “zihinsel devrimleşmiş” bir Endonezya kültürel diplomasisine daha çok yararlı olacaktır. Türkiye için 2015 seçimi belirleyici bir seçim, hem seçimin kendisi hem de seçimden çıkacak yeni hükümettir. Seçimden çıkacak sonuç Türkiye’nin imajını etkileyecektir.

KAYNAKÇA

Kitap

Akdemir, Erhan. *Avrupa Birliği'nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye*, Ekin, Bursa 2013.

Akıllı, Erman. *Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika*, 1. Basım, Nobel, Ankara 2013.

Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Genişletilmiş 4. Baskı, Alfa, İstanbul 2001.

Ateş, Davut. *Uluslararası Politika: Dünyayı Anlamak ve Anlatmak*, Dora, Bursa 2013.

Badan Pusat Statistik. *Kewarganegaraan, Suku Bangsa, Agama dan Bahasa Sehari-hari Penduduk Indonesia: Hasil Sensus Penduduk 2010*,

<<http://sp2010.bps.go.id/files/ebook/kewarganegaraan%20penduduk%20indonesia/index.html>> (e.t. 22.05.2015)

Badan Pusat Statistik. *Statistik Indonesia 2014: Statistical Yearbook of Indonesia 2014*, Badan Pusat Statistik, Jakarta, 2014.

<<http://www.bps.go.id/index.php/publikasi/326>> (e.t. 06.09.2015)

Bağcı, Hüseyin. “Türk Dış Politikası: Genel Bir Bakış”, İhsan D. Dağı (der.). *Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1998.

Bal, İdris (ed.). *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*, Brown Walker Press, Florida 2004.

- Bayhan, Fatih. *Recep Tayyip Erdoğan'ın Liderlik Şifreleri*, Pegasus, İstanbul 2007.
- Beyoğlu, Süleyman; Ali Satan (ed.). *Modern Türkiye Tarihi*, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2014.
- Bostancı, Meltem. *Stratejik Bir İletişim Aracı Olarak Kamu Diplomasisi: Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi*, Anahtar Kitaplar, İstanbul 2012.
- Çakmak, Haydar (ed.). *Türk Dış Politikası: 1919-2012*, 2. Baskı, Barış, Ankara 2012.
- Dağ, Ahmet Emin. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü: İngilizce - Fransızca - Türkçe*, Genişletilmiş 2. Basım, Anka, İstanbul 2005.
- Davutoğlu, Ahmet. *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, 79. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2012.
- Demir, Vedat. *Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç*, Beta, İstanbul 2012.
- Erat, Muhammet. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Kriter, İstanbul 2014.
- Erhan, Çağrı. *Türk Dış Politikası'nın Güncel Sorunları*, İmaj Yayınevi, Ankara 2010.
- Evans, Graham; Jeffrey Newnham. *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Gökkuşbuğu, İstanbul 2007.
- Glasius, Marlies; David Lewis; Hakan Seckinelgin (ed.). *Exploring Civil Society: Political and Cultural Contexts*, Routledge, London ve New York 2004.
- İskit, Temel. *Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, 4. Genişletilmiş Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012.

Kalın, İbrahim. *Türkiye’de Dış Politika*, Meydan, İstanbul 2011.

Kamel, Ayhan. *1923’ten Günümüze Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, İnkılâp, İstanbul 2014.

Karpat, Kemal H.. *Türk Dış Politika Tarihi*, Timaş, İstanbul 2012.

Kissinger, Henry. *Diplomasi*, 10. Baskı, (çev. İbrahim H. Kurt), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

Laçiner, Sedat; Hacali Necefoğlu; Hasan Selim Özertem. *Türk Dış Politikası, Uluslararası III. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Ankara 2009.

Latif, Hüseyin. *Küreselleşen Dünya ve Değişen Türkiye*, Bizim Avrupa Yayınları, İstanbul 2010.

Merey, Zihni. *Türk Tarihi ve Kültürü*, Birleşik, Ankara 2009.

Mumcu, Ahmet. *Atatürkçülükte Temel İlkeler*, 4. Baskı, İnkılâp, İstanbul 2000.

Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD). *Araştırma Raporları: Yükselen Değer Türkiye*, MÜSİAD, İstanbul 2010.

Nye, Jr., Joseph S.. *Soft Power, The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York 2004.

Nye, Joseph S.. *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç*, (çev. Rayhan İ n a n Aydın), Elips, İstanbul 2005.

Oran, Baskın (ed.). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I: 1919-1980*, 9. Baskı, İletişim, İstanbul 2004.

Oran, Baskın (ed.). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler; Yorumlar, Cilt I: 1919-1980*, 13. Baskı, İletişim, İstanbul 2008.

Oran, Baskın (ed.). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler; Yorumlar, Cilt II: 1980-2001*, 12. Baskı, İletişim, İstanbul 2010.

Oran, Baskın (ed.). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler; Yorumlar, Cilt III: 2001-2012*, 1. Baskı, İletişim, İstanbul 2013.

Özkan, Abdullah; Tuğçe Ersoy Öztürk (ed.). *Kamu Diplomasisi*, Tasam, İstanbul 2012.

Özsöz, Melih (ed.). *Turkey: Past, Present and Future*, Revised and Updated Second Edition, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul 2012.

Pamuk, Muhammed. *Yasaklı Umut: Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti ve Kuruluş Felsefesi*, 3. Baskı, Birey Yayıncılık, İstanbul 2001.

Reçber, Kamuran. *Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku*, Dora, Bursa 2011.

Sancar, Gaye Aslı. *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, Beta, İstanbul 2012.

SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı). *SETA 2009 Yıllığı*, SETA, Ankara 2010.

Suryokusumo, Sumaryo. *Praktik Diplomasi*, STIH İblam, Jakarta 2004.

Şen, Sabahattin (ed.). *Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye*, Bağlam, İstanbul 1994.

Şener, Bülent. *Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği (1923-2010): Teorik, Tarihsel, ve Hukuksal Bir Analiz*, Barış Kitabevi, Ankara 2013.

T. C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. *Türkiye'ye Yönelik Dış Kaynaklı Risk ve Tehditler*, Sempozyum Bildirileri (05-06 Nisan 2007), Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2007.

Tuncer, Hüner. *Eski ve Yeni Diplomasi*, 4. Baskı., Ümit Yayıncılık, Ankara 2005.

Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük 1 A-J*, Yeni Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988.

Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük 2 K-Z*, Yeni Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1988.

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu. *Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın U S A K Konuşması: Değişen Dengelerde Türkiye'nin Artan Önemi*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Ankara 2010.

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu. *Cumhurbaşkanı Sayın Abdullah Gül'ün USAK Konuşması: Yeni Dönemde Türk Dış Politikası*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Ankara 2010.

Uzgel, İlhan. "Türk Dış Politikasında Bölgesel Güç İllüzyonu", Osman Bahadır Dinçer; Habibe Özdal; Hacı Necefoğlu (ed.). *Yeni Dönemde Türk Dış Politikası*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Ankara 2010.

Yalçınkaya, Ahmet; Yeşim Özgen. *Kamu Diplomasisi*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.

Yılmaz, Sait. *Güç ve Politika*, Alfa, İstanbul 2008.

Yoldaş, Yunus. *Toplumun Siyaseti*, Derin Yayınları, İstanbul 2013.

Zengin, Gürkan. *Hoca: Türk Dış Politikası'nda "Davutoğlu Etkisi"*, İnkılâp, İstanbul 2010.

Makale

Akçadağ, Emine. "Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi".

<<http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>> (e.t. 21.03.2015)

Ananta, Aris ve arkadaşları. "A New Classification of Indonesia's Ethnic Groups (Based on the 2010 Population Census)", ISEAS Working Paper No. # 1, 2014.

<http://www.iseas.edu.sg/documents/publication/ISEAS_Working%20Paper_%20No%201.pdf> (e.t. 22.05.2015)

Aras, Bülent. "The Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy".

<http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_11_no_3_2009_aras.pdf> (e.t. 20.03.2015)

Armandani, Karina. "Kebijakan Ekonomi Pro Pertumbuhan SBY".

<<http://www.cnnindonesia.com/ekonomi/20141020082925-99-6870/kebijakan-ekonomi-pro-pertumbuhan-sby/>> (e.t. 25.05.2015)

Bandoro, Bantarto. "Navigating Turbulence Seas".

<<http://www.thejakartapost.com/news/2007/01/02/navigating-turbulent-seas.html>> (e.t. 27.05.2015)

Bayramoğlu, Fuat. "Diplomasi ve Kültür".

<<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusiyasal/article/view/1023011468/1023010729>>

(e.t. 16.03.2015)

Bozdağlıoğlu, Yücel. “Modernity, Identity and Turkey’s Foreign Policy”.

<http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_10_no_1_2008_bozdaglioglu.pdf> (e.t. 20.03.2015)

Dalay, Galip; Dov Friedman. “The AK Party and the Evolution of Turkish Political Islam’s Foreign Policy”.

<http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/20130415155719_15_2_2013_dalay.pdf>

(e.t. 20.03.2015)

Davutoğlu, Ahmet. “Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring”.

<http://www.tepav.org.tr/upload/files/1336135395-4.Principles_of_Turkish_Foreign_Policy_and_Regional_Political_Structuring_by_Ahmet_Davutoglu.pdf> (e.t. 20.03.2015)

Davutoğlu, Ahmet. “Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring”, *Vision Papers*, Center for Strategic Research, No. 3 April 2012.

<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/04/vision_paper_TFP2.pdf> (e.t. 20.03.2015)

Davutoğlu, Ahmet. “Turkey’s Foreign Policy Vision”.

<http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_10_no_1_2008_davutoglu.pdf>

(e.t. 20.03.2015)

Djalal, Dino Patti. “An Independent Active and Creative Foreign Policy for Indonesia”.

<<http://www.ditchley.co.uk/search/ZGlybyBwYXR0aSBkamFsYWw=>> (e.t. 26.05.2015)

Djumala, Darmansjah. “*Soft Power* dalam Penyelesaian Konflik: Dimensi Politik Luar Negeri Konflik Aceh”, Kementerian Luar Negeri, “Refleksi Politik Luar Negeri

Republik Indonesia”, *Jurnal Diplomasi Vol. 4 No. 1, Maret 2012*, Kementerian Luar Negeri, Jakarta 2012

<<http://www.kemlu.go.id/Tabloids/Jurnal%20Diplomasi%20Maret%202012.pdf>>
(e.t. 07.06.2015)

Fajriah, Lily Rusna. “Ini Penjelasan BI Soal Utang RI ke IMF”.

<<http://ekbis.sindonews.com/read/994988/33/ini-penjelasan-bi-soal-utang-ri-ke-imf-1430225454>> (e.t. 25.05.2015)

Firdaus, Fahmi. “Tiga Sasaran Revolusi Mental Jokowi”.

<<http://news.okezone.com/read/2014/12/01/337/1072867/tiga-sasaran-revolusi-mental-jokowi>> (e.t. 26.05.2015)

Gözaydın, İştar. “Ahmet Davutoğlu: Role as an Islamic Scholar Shaping Turkey’s Foreign Policy”.

<<http://www.eisa-net.org/be-bruga/eisa/files/events/warsaw2013/Ahmet%20Davutoglu.pdf>> (e.t. 20.03.2015)

Hanggarini, Peni. “SBY’s ‘Thousands of Friends and Zero Enemies”.

<<http://www.thejakartapost.com/news/2010/11/08/sby's-thousands-friends-and-zero-enemies.html>> (e.t. 27.05.2015)

Jong, Hans Nicholas. “Jokowi Wants to Start ‘Mental Revolution”.

<<http://www.thejakartapost.com/news/2014/05/12/jokowi-wants-start-mental-revolution.html>> (e.t. 26.05.2015)

Kösebalaban, Hasan. “Torn Identities and Foreign Policy: The Case of Turkey and Japan”.

<http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight_turkey_vol_10_no_1_2008_kosebalaban.pdf> (e.t. 20.03.2015)

Marsudi, Retno. ‘‘PPTM 2015, Menlu RI: Indonesia Takkan Turunkan Engagement di Dunia Internasional’’.

<<http://www.kemlu.go.id/Pages/News.aspx?IDP=7162&l=id>> (e.t. 26.05.2015)

Mulyana, Yayan G. H. ‘‘Assessing SBY’s Foreign Policy’’.

<<http://www.thejakartapost.com/news/2010/11/01/assessing-sby’s-foreign-policy.html>> (e.t. 27.05.2015)

Öniş, Ziya. ‘‘Multiple Faces of the ‘‘New’’ Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics and a Critique’’.

<http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight-turkey_vol_13_no_1_2011_onis.pdf> (e.t. 20.03.2015)

Puspitasari, Irfa. ‘‘Indonesia’s Foreign Policy-‘‘Thousand Friends-Zero Enemy’’’’, *IDSA Issue Brief, August 23, 2010*.

<www.idsa.in/system/files/IB_IndonesiaForeignPolicy.pdf> (e.t. 24.05.2015)

Purtaş, Fırat. ‘‘Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi’’.

<http://www.google.com.tr/url?q=http://ataum.gazi.edu.tr/posts/download%3Fid%3D86819&sa=U&ei=UwEHVZfGIIdfaarHBgNAB&ved=0CB4QFjAC&sig2=xls1X2OWP4LCjjo4MP4ngQ&usg=AFQjCNHkYLBvZ13_p9e_m6QKWmlDdMelOQ> (e.t. 16.03.2015)

Retnaningrum, Diah Anggraeni. ‘‘Diplomasi Batik untuk ‘‘Ketuk Pintu’’ Pasar Internasional’’.

<<http://www.satuharapan.com/read-detail/read/diplomasi-batik-untuk-ketuk-pintu-pasar-internasional>> (e.t. 25.05.2015)

Sutisna, Agus. ‘‘Landasan Ontologis ‘‘Revolusi Mental’’ Sang Presiden’’.

<<https://unas.academia.edu/AgusSutisna>> (e.t. 26.05.2015)

Wahyuni, Tri. “Ekspansi Batik Lewat Hubungan Diplomatik”.

<<http://www.cnnindonesia.com/gaya-hidup/20150301191001-277-35857/ekspansi-batik-lewat-hubungan-diplomatik/>> (e.t. 25.05.2015)

Walker, Gregg B.. “Cultural Orientations of Argument in International Disputes: Negotiating the Law of the Sea”, Felipe Korzenny; Stella Ting-Toomey (ed.). “Communicating for Peace: Diplomacy and Negotiation”, *International and Intercultural Communication Annual*, Vol. XIV 1990, California: Sage Publications, 1990

Walker, Joshua W.. “Introduction: The Sources of Turkish Grand Strategy - ‘Strategic Depth’ and ‘Zero-Problems’ in Context”.

<<http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR007/introduction.pdf>>
(e.t. 20.03.2015)

Waluyo, Theophilus Fremaronomo; Shohib Masykur. “Mendajung antara Dua Karang: Pondasi Politik Luar Negeri Indonesia”, Kementerian Luar Negeri, “Refleksi Politik Luar Negeri Republik Indonesia”, *Jurnal Diplomasi Vol. 4 No. 1, Maret 2012*, Kementerian Luar Negeri, Jakarta 2012.

<<http://www.kemlu.go.id/Tabloids/Jurnal%20Diplomasi%20Maret%202012.pdf>>
(e.t. 07.06.2015)

Widodo, Joko. “Revolusi Mental”.

<<http://nasional.kompas.com/read/2014/05/10/1603015/revolusi.mental>> (e.t. 26.05.2015)

Yeşiltaş, Murat; Ali Balcı. “A Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map”.

<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2013/05/SAM_Papers7.pdf> (e.t. 20.03.2015)

Tez

Gürkas, Berna. *Kamu ve Kültür Diplomasisi Aracı olarak Sosyo-kültürel Tanıtma Stratejilerinin Planlanması: Türkiye-İran Modellemesi*, (Yayınlanmamış Tez).
<<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/31072,bernagurkaspdf.pdf?0>> (e.t. 21.03.2015)

Mark, Simon. *A Comparative Study of the Cultural Diplomacy of Canada, New Zealand and India*, (Unpublished Dissertation), Auckland University, Auckland 2008.

Güleç, Cansu. *“Cultural Diplomacy” in Turkey’s Relations with the Middle East (2002-2011)*, (Unpublished Master Thesis), Marmara University, İstanbul 2012.

İnternet

“AK Parti 2023 Siyasi Vizyonu: Siyaset, Toplum, Dünya”.

<<http://www.akparti.org.tr/site/akparti/2023-siyasi-vizyon>> (e.t. 20.03.2015)

The Edward R. Murrow Center of Public Diplomacy. What is Public Diplomacy?

<<http://fletcher.tufts.edu/Murrow/Diplomacy>> (e.t. 12.03.2015)

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

<<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://analisis.news.viva.co.id/news/read/160062-indonesia-hindari-diplomasi-marah-marah>> (e.t. 27.05.2015)

<<http://daerah.sindonews.com/read/912874/29/mohammad-hatta-mendayung-antara-dua-karang-1413640611>> (e.t. 24.05.2015)

<<http://darmasiswa.kemdikbud.go.id/darmasiswa/>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://international.unair.ac.id/english/index.php/international-program/kemitraan-negara-berkembang-knb>> (e.t. 21.05.2015)

<[http://journal.unair.ac.id/filerPDF/10%20Ziyad%20Falahi%20-%20Memikirkan%20Kembali%20Arti%20Million%20Friends%20Zero%20Enemy%20dalam%20Era%20Paradox%20of%20Plenty%20\(1\).pdf](http://journal.unair.ac.id/filerPDF/10%20Ziyad%20Falahi%20-%20Memikirkan%20Kembali%20Arti%20Million%20Friends%20Zero%20Enemy%20dalam%20Era%20Paradox%20of%20Plenty%20(1).pdf)> (e.t. 27.05.2015)

<<http://kabarindonesia-timur.com/singkronisasi-diplomasi-ekonomi-dan-politik-dalam-dan-luar-negeri-ri-2/>> (e.t. 26.05.2015)

<<http://kdk.gov.tr/>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://kdk.gov.tr/faaliyetler/koordinatorkluk-yapisi/18>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kultur-ve-tanitim-faaliyetleri/55>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kurulus/7>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-200-milyon-dolara-ulasti/362>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://kdk.gov.tr/kurumsal/vizyon-misyon/8>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://kdk.gov.tr/sayilarla/binlerce-uluslararası-ogrenci-türkiye-bursları-projesiyle-türkiyede/7>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://kdk.gov.tr/sayilarla/türk-edebiyati-kultur-ve-turizm-bakanliginin-destegiyle-dunyaya-aciliyor/40>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://kdk.gov.tr/sayilarla/türkiye-dunyada-ihracatini-en-cok-artiran-ikinci-ulke-oldu/12>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-imfye-olan-borcu-bitti/18>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://kdk.gov.tr/sayilarla/13-yilda-65-yeni-temsilcilik-turkiyenin-yurtdisindaki-temsilcilik-sayisi-228e-cikti/41>> (e.t. 28.05.2015)

<<http://kebudayaan.kemdikbud.go.id/ditindb/2014/06/09/rumah-budaya-indonesia-di-perancis/>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://kebudayaan.kemdikbud.go.id/wp-content/uploads/2015/04/PAPARAN-RAKOR-2015-INDB.pdf>> (e.t. 26.05.2015)

<<http://lib.ui.ac.id/file?file=digital/20302939-T30658%20-%20Kebijakan%20luar.pdf>>
(e.t. 26.05.2015)

<<http://nasional.kompas.com/read/2014/05/10/1910492/Jokowi.Revolusi.Mental.Lahir.dari.Persoalan.Bangsa>> (e.t. 26.05.2015)

<<http://news.detik.com/read/2014/11/08/204313/2742890/10/diplomasi-batik-ala-jokowi-di-luar-negeri>> (e.t. 25.05.2015)

<<https://parisppi.wordpress.com/2012/12/30/sosialisasi-pembangunan-rumah-budaya-indonesia-di-paris/>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://politik.kompasiana.com/2012/07/22/misteri-kemenangan-demokrat-dan-sby-479017.html>> (e.t. 24.05.2015)

<<http://politik.kompasiana.com/2013/08/07/indonesia-582878.html>> (e.t. 20.05.2015)

<http://portal.unesco.org/geography/en/ev.php-URL_ID=14679&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> (e.t. 25.05.2015)

<<https://serbasejarah.files.wordpress.com/2012/05/mendajung-antara-dua-karang.pdf>> (e.t. 24.05.2015)

<<https://shalshaska.files.wordpress.com/2012/04/draf012.pdf>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://sumpahpemuda.org/>> (e.t. 05.09.2015)

<<http://thejakartaglobe.beritasatu.com/archive/interfaith-dialogue-is-not-enough/>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://thejakartaglobe.beritasatu.com/archive/sby-indonesia-has-a-million-friends-and-zero-enemies/>> (e.t. 26.05.2015)

<<http://thejakartaglobe.beritasatu.com/opinion/retnos-earth-foreign-policy-deserves-support/#.VFRUrdngxus.facebook>> (e.t. 21.05.2015)

<<http://www.aacc2015.id/>> (e.t. 24.05.2015)

<<http://www.bakosurtanal.go.id/berita-surta/show/big-serahkan-peta-nkri-kepada-kemenkokesra>> (e.t. 20.05.2015)

<<http://www.bps.go.id/index.php/publikasi/326>> (e.t. 22.05.2015)

<<http://www.capitaljewishforum.org/indonesian-ambassador-interfaith-dialogue-lessons-from-indonesia.html>> (e.t. 25.05.2015)

<http://www.cd-n.org/content/pdf/Cultural_Diplomacy_Dictionary.pdf> (e.t. 31.05.2015)

<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html>>
(e.t. 26.05.2015)

<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>> (e.t. 28.05.2015)

<http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/108531/Sifir_sorundan_sirf_soruna.html> (e.t. 14.03.2015)

<http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/231129/Mustafa_Sarigul_den_seriatiiddiasi.html> (e.t. 14.03.2015)

<<http://www.eurasiareview.com/10052012-how-strong-is-turkey-in-the-middle-east-analysis/>> (e.t. 09.04.2015)

<http://www.indonesianembassy.org.uk/indonesia_facts.html> (e.t. 22.05.2015)

<<http://indonesia.nl/pasarmalam/id/home/info-umum/pasar-malam>> (e.t. 27.05.2015)

<<http://www.indonesia.go.id/in/sekilas-indonesia/geografi-indonesia>> (e.t. 26.05.2015)

<<http://www.indonesia-dhaka.org/knb-scholarship/>> (e.t. 21.05.2015)

<<http://www.kaltaraprov.go.id/sekilas-tentang-kaltara>> (e.t. 22.05.2015)

<<http://www.kemlu.go.id/Documents/BSBI%202014/PDF%20-%20SCHOLARSHIP%20GUIDANCE,%202014%20Reguler.pdf>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.kemlu.go.id/Documents/BSBI%202014/PDF%20-%20SCHOLARSHIP%20GUIDANCE,%202014%20special%20program.pdf>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.kemlu.go.id/Lists/MediaCorner/DispForm.aspx?ID=19524&ContentTypeId=0x0100BFE25FDA7C2AE84B9878B7C18736CDCA>> (e.t. 27.05.2015)

<<http://www.kemlu.go.id/Pages/NewsKemlu.aspx?IDP=701&l=id>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.kemlu.go.id/Pages/PressRelease.aspx?IDP=1417&l=id>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.kemlu.go.id/Pages/PressRelease.aspx?IDP=1458&l=id>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.kemlu.go.id/prague/Documents/Proffer%20of%20Darmasiswa%20Scholarship%20Program.pdf>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.kemlu.go.id/sanfrancisco/Pages/Embassies.aspx?IDP=110&l=id>> (e.t. 25.05.2015)

<http://www.kemlu.go.id/_layouts/mobile/PortalDetail-NewsLike.aspx?l=id&ItemID=31862622-4805-4da8-8b1e-e8f2f63c7f0f> (e.t. 24.05.2015)

<<http://www.knb.dikti.go.id/>> (e.t. 21.05.2015)

<<http://www.merdeka.com/peristiwa/kisah-batik-indonesia-pernah-mau-diklaim-malaysia.html>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.mfa.gov.tr/medeniyetler-ittifaki-girisimi.tr.mfa>> (e.t. 27.05.2015)

<http://www.mfa.gov.tr/speech-delivered-by-h_e_-ahmet-davutoglu_-minister-of-foreign-affairs-of-turkey_-in-the-university-of-london-school-of-economics.en.mfa> (e.t. 27.05.2015)

<<http://www.tabloiddiplomasi.org/current-issue/189-diplomasi-mei-2013/1672-indonesia-prakarsai-interfaith-dialogue.html>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.tabloiddiplomasi.org/previous-isuue/128-maret-2011/1065-dialog-lintas-agama-dapat-meningkatkan-hubungan-ekonomi.html>> (e.t. 27.05.2015)

<<http://www.tabloiddiplomasi.org/previous-isuue/204-4-articles-november-2014/1779-beasiswa-seni-dan-budaya-indonesia-bsbi.html>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.tabloiddiplomasi.org/previous-isuue/53-februari-2008/508-hajatan-budaya-politik-luar-negeri-indonesia-erat-kaitannya-dengan-kesejahteraan-dan-harga-diri-bangsa.html>> (e.t. 27.05.2015)

<<http://www.tabloiddiplomasi.org/previous-isuue/93-juni-2010/836-interfaith-dialogue-bagian-dari-budaya-kita-.html>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.tabloiddiplomasi.org/previous-isuue/93-juni-2010/839-interfaith-dialogue-merupakan-instrumen-diplomasi.html>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.teda.gov.tr/TR,52445/projenin-ortaya-cikmasi.html>> (e.t. 06.04.2015)

<<http://www.thejakartapost.com/news/2010/04/18/interfaith-dialogue-media-and-world.html>> (e.t. 25.05.2015)

<http://www.todayszaman.com/national_cross-cultural-dynamics-of-turkeys-soft-power_251455.html> (e.t. 09.04.2015)

<http://www.todayszaman.com/national_yunus-emre-institute-takes-over-turkology-project-from-tika_257617.html> (e.t. 09.04.2015)

<<http://www.todayszaman.com/news-283303-head-of-yunus-emre-institute-turkish-becoming-language-that-provides-job-opportunities.html>> (e.t. 09.04.2015)

<<http://www.visitindonesia.ae/events/world-batik-summit/>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.voaindonesia.com/content/batik-sarana-diplomasi-indonesia-di-pentas-dunia-130932978/98880.html>> (e.t. 25.05.2015)

<<http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kultur-sanat>> (e.t. 06.04.2015)

<<http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal>> (e.t. 06.04.2015)

<<https://www.youtube.com/watch?v=wOYXfOGKdx8>> (e.t. 27.05.2015)

<<http://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php>> (e.t. 27.05.2015)

EK

Mülakat 1

*(Endonezya Dışişleri Bakanlığı, Kamu Diplomasisi Müdürlüğü, Sosyo-Kültürel Dairesi
Başkanı Sn. Azis Nurwahyudi ile gerçekleştirilen mülakat)*

**Aslında kurumsal olarak Endonezya'nın kültürel diplomasisi nasıl sürdürülüyor?
Yürüten ve değerlendiren kurumlar nedir?**

Kültürel diplomasi için aslında kültürel diplomasi yürütmesine ilişkin bir büyük semsiye yani Endonezya hükümeti ana stratejisi olmadığını görüyoruz. Kültürel diplomasi faaliyetleri hâlâ dağınık bir halde, birleşme yok, nereye götürülecek net değil, tek tük, çok kurumlar (kamu kurumları, özel kurumlar, ve kişiler) tarafından yapılıyor. Açıkçası kurumlar arasında net ve entegre olmuş bir yön yok.

Biz hâlâ geleneksel yolla geleneksel pazarlarda kültürül diplomasi yapıyoruz. İçe bakıldığında hâlâ entegre olmamış dışa bakıldığında yapacağımız karar hâlâ ortada yok. Çok çeşitli kültürümüz var fakat kültürel diplomasi alanında hükümetin yapacağı ana stratejisi hâlâ yok.

Dediğiniz geleneksel yollar ne demek?

Dediğim geleneksel yollar içe bakıldığında yaptığımız şey devam ediyor örneğin, danslar, müzik vs. manidar bir değişme hâlâ yok. Eski modeller hâlâ kullanılıyor, entegre olmuş bir şey yok. Dışa bakıldığında işe kültürümüzü nereye götüreceğimiz bir vizyon birleşmesi hâlâ yok. Herkes kafasına göre kendi faaliyetleri yapıyor. Komşu ülkelerle kıyasladığında kültür hakkında hükümetin yapacağı kararlara hâlâ sahip değil. Umarım bu yeni Bakanlık, kültür bir parçası olarak eklenen Eğitim ve Kültür Bakanlığı'ndan yeni bir strateji çıkar çünkü bu çok önemlidir. Şimdiki durum olmamalıdır. Dağınık bir şekilde

merkez hükümet, yerel yönetimleri ve hatta büyükelçilikler kendi kendi faaliyetleri yapıyor. Sadece yapıyor fakat bundan sonraki strateji ne olacak diye elde yok. kılavuzlar yok. Açıkçası kültürü koruyor fakat nasıl kuruyor diye bilmiyor, kültür ile ilgili aynı kavramamız yok. Bundan dolayı anlaşmazlık oluyor yapmamamız gereken şey oluyor, bir dans hakkında ‘‘megaphone’’ diplomasisi oluyor, sağa sola bağıyor vs. kültürel diplomasi hakkında stratejimiz hâlâ yok olduğu nedeninden.

Endonezya'nın kültürel diplomasisi amacı ve özü nedir?

Kültürel diplomasi için hükümet bakanlık altında bir müdürlük kuruyor. Eğitim ve Kültür Bakanlığı altında Değer İçselleştirme ve Kültürel Diplomasi Müdürlüğü var. Kamu Diplomasisi Müdürlüğü'nde biz ise sadece kültür ile ilgili ilgilenmiyoruz, ondan daha geniştir, çünkü her yönden Endonezya imajını satıyoruz. Demokrasi geliştirme sıfatıyla faaliyetler olan demokratik imaj, örneğin Bali Demokrasi Forumu, diğer ülkelerle demokrasi eğitimi yapıyoruz, misal Myanmar ve Tunus ile vs. Kültürel Dairede biz ise yaptığımız iş yabancı öğrencilere burs vermektir. Bu nasıl kültürel diplomasi yükseltecek diye bir stratejidir.

Dış İşleri Bakanlığı'nda (Kemlu) kültür ile ilgilenen biziz. Kemlu tarafından birçok ülkelere gençlere kültür tanıtımı ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle 2002 yılında Kamu Diplomasisi Müdürlüğü kurulmuş. Kamu Diplomasisi Müdürlüğü'nde Sosyo-Kültürel Daire yer almaktadır. 2003 yılından beri Sanat ve Kültür Bursu Programımız vardır. Bu yana kadar 58 ülkeden 588 öğrenci katılmış durumdadır. Burs verdiğimiz birinci amacı Endonezya kültürünü tanıtmaktır. Programın 3 aylık süresi kısa olduğu için derin bir kavrayış öğrencilere aktarma yapamıyoruz fakat öğrencilerin halk arasında ve 6 şehirde bulandan kültür merkezinde olduğu için yerel insanlarla iletişim kurması ve geleneksel kültür öğrenmesinin sağlanmasına umut ediyoruz. Çünkü burada dediğimiz kültür sadece dans, Endonezya dili ya da geleneksel müzik değil aynı zamanda da yerel bilgeliktir. Yerel bilgelik bir bölgeden diğer bölgeye farklı oluyor. Örneğin Bali halkı ndaki yapılan geleneksel şeyler Yogyakarta halkınıninkilerle farklıdır.

Biz sadece dans ve müzik değil aynı zamanda yerel bilgelik tanıtmaya çalışıyoruz. Balılılar yaptığı *sesaji* (dinsel sunu)ya bakıldığında mesela, *sesaji* kavramı sadece Tanrı ile insanlar arasında ilişki değildir. *Sesaji* kavramı içinde 3 çeşit insanın ilişkisi var: Tanrıyla insanın ilişkisi, çevreyle insanın ilişkisi ve insanile insanın ilişkisidir. Yerel halk aracılığıyla öğrencilere öğretmeye çalıştığımız şey budur. Yogyakarta için de aynı söylüyorum Java kültürü nasıl oluyor, *unggah ungguh* (terbiye ile ilgili davranış tarzı) Java nedir, Javalı davranışları nasıl, Javalılar bakış açısı nasıl diye de öğretmeye çalışıyoruz. Öğrencileri 6 şehire gönderiyoruz. Bu 6 şehir: Bandung, Surabaya, Solo, Yogyakarta, Makassar ve Bali'dir.

Endonezya sadece Bali ya da Yogyakarta değil çünkü Endonezya çok çeşitli ve halkıyla yaşarken öğrenciler bunu görebiliyor. Başta bütçe ve insan kaynağı olmak üzere birkaç kısıtlama olduğu için fazla kültür merkezleri ile işbirliği yapamıyoruz ve bu nedenle farklı bölgelerde mesela Sumatera ya da Kalimantan'da faaliyetimiz hâlâ yok.

Bu yürütülen kültürel diplomaside kullanılan strateji nedir ve etkili oluyor mu?

Bu yana kadar milli stratejimiz yok. Stratejimiz dağınıkta. Kemlu dans programı, müzik ya da edebiyat ile ilgili programlar kendi kendi yapıyor, Eğitim ve Kültür Bakanlığı kendi kendi yapıyor, sivil toplum kuruluşları da böyledir. O yüzden hükümetin kültür tanıtımı ile ilgili karar almasını istiyoruz çünkü bu çok önemlidir. Aslında hükümet Kültürlü Endonezya sloganı çıkarabilir fakat ortada böyle gibi bir şey yok. Hükümet sadece ekonomi ve turizm yükseltiyor fakat kültürün gelişmeye devam ettiği ve Endonezya'yı diğer ulustan ayır edici bir husus olduğunu unutuyoruz. Hükümet kültüre ilişkin vizyon birleşmesi önemli olduğuna hâlâ ciddi bakmıyor. Belki bir slogan çıkarılabilir, örneğin Kültürlü Endonezya ve bu slogan semsiye olarak onun altında herkes harekete geçebiliyor. Hükümet bunu yükseltecek ve kültürü azami sonuca çıkaracak. Çünkü kültür giderek hızlı bir şekilde gelişiyor. Önceden internet kültürümüz yok kültür öğrenmek dilsel aracılıklarla yapılmış ama şimdi aslında her şey daha kolaydır çünkü aracılıklar daha çok kolaylaşıyor, görüntüleme aletleri var, hatta diyebilirimki kültür gelişmesine ulaşım da etkili oluyor.

Fakat üzüldüğüm şey hükümetin kültür geliştirme üzerinde milli stratejisi henüz olmamasıdır.

Önceden Sapta Pesona diye bir slogan vardı fakat şimdi ortada yok. İnsanlar onu hatırlamıyordu halbuki o zamanlarda Endonezya'yı yükseltmeye çalışıyordu. Aslında turizm sadece bir parçadır, turizm içinde tanıtılan şey de kültürdür. Kültürümüz ilerlemiyorsa bitiyorsa eğer tatil yapmak için buraya insanlar gelmeyecek. Turizmin gösterilerinden biri kültürdür. Bunun kapsamında strateji olmalı, yerel yönetim ne yapmalı, bölgedeki Kültür Müdürlüğü ne yapmalı ve gözetme olmalıdır. Özerklik olduğu için bölgeler şu an kendi faaliyetleri yapıyor ve onların daha üstün bir semsiye altında olması gerektiğini unutuyor.

Aslında ilerlemek istiyorsak geçen yıllardan beri çok kültür etkinliklerimiz var, örneğin Cakarta karnavali var, bölgelerde Jember Moda Festivali var, Borobudur Festivali vardır. Aslında bir yılda ve bir dönemde yapılmalıdır. Biz de festivallerin tarihlerini sürekli değiştiriyoruz. Sürekli değiştirdiğimiz için bazen turistler gelince hiç bir festival yok. Kültür festivallerin olmasını teşvik etmemiz gerekir ve aynı zamanda entegre olmalıdır. Çek Cumhuriyetindeyken tecrübelerimi örnek veriyorum. Belki Endonezya Çek Cumhuriyetiyle kıyaslamak zor çünkü Endonezya'ya göre Çek Cumhuriyeti küçük oluyor. Fakat Çek Cumhuriyetinde Prag'da National Folklore Assosiation (Milli Folklor Derneği) vardır. Derneğin başkanı vardır. Yerel Yönetimleri bu dernekle işbirlik yaparak etkinliklerini organize ediyor. Gelecek senedeki programların tarihleri dernekte bulunabiliyor. Dernek sadece program tarifesi değil katılacakları da belirleyip karar veriyor. Çünkü iki kapsam var, yerel kapsam (local content) ve uluslararası kapsamdır (uluslararası kapsam). Dernek, uluslararası katılımcılara gelme tarihi haber veriyor, örneğin Eylül'de etkinlikler nerede ve ne zaman yapılacak, Ekim'de nerede vs.

O zaman her şey bir kapıdan geçiyor?

Evet, bir kapıdandır. Dernek, etkinliklerinin yapılması ve yabancı katılımcıların gelmesine yardımcı oluyor. Yani yabancı katılımcılar kutlamak, dostluk ilişkisi kurmak ve kültür alışverişi yapmak için davet ediliyor.

Buna finansal destek nerden geliyor? Dernekten mi yoksa yönetimlerden mi geliyor?

Yerel yönetimlerden geliyor. Dernek hem merkez yönetim ve yerel yönetimlerden finansal destek alıyor çünkü amacı etkinlikleri yükseltmektir ve dernek devletin bir parçasıdır.

Oraya katılırken kim ve ne gibi bir gösteri yapabilecek diye bir standart görebiliyoruz. Misal Endonezya katılmak istiyor diyelim etkinliklere katılan ekip, Endonezya'dan gelmesi gerekiyor, Çek Cumhuriyeti'ndeki Endonezya dansı yapabilen kişiler değil yani orijinal olmalı. Endonezya'dan gelen ekip oraya vardığı zaman dönene kadar dernek iyi ilgileniyor. Böyle gibi bir şey bizde hâlâ yok.

Bundan sonra tema hakkında. Her yıl bizim tamamımız yok. Eğer varsa bile sadece birkaç kişi biliyor.

Daha üst seviyedeki yetkiliye bir strateji olması gerektiğini söylemiş oldu muydunuz?

Evet, oldum. Kültür Genel Müdürlüğü Başkanı Kacung Marijan ile konuşmuştuk. Biz ona bir araya gelip bu konu hakkında konuşmamız gerektiğini söyledik. 2012 yılında onunla görüştüm. Belki onun programları çok yoğun olduğu, o zamanlarda Değer İçselleştirme Müdürlüğü'nde müdür değiştiği ve biz de etkinliklerimizle yoğun olduğumuz için o müdürlükle sinerji hâlâ yapamıyoruz. Kültürel diplomasi ile ilgilenen kurumlarla sinerji yapılması gerekir.

Sürdüğümüz kültürel diplomasiyi etkileyen faktörler var mı? ve nasıl bir şekilde etkiliyor?

Bence kültür günlük hayatımızın parçası olduğu günlük hayatımıza yapıştığı için yükseltiyorsa da yükseltimiyorsa da kültür gelişmeye devam ediyor. Birincisi budur. Günlük hayatta miras kalandır. Java ya da Bali’de insan *sesaji* yapması mesela, promosyon var mı yok mu diye fark etmez, o bizim ihtiyacımız, bizim tarafımızdan yapılıyor ve kültürün parçasıdır. Örneğin Bali’de bir kişinin dans öğrenmesi, sonunda diğer insanlar için o bir kültürün korunması faktörüdür fakat bizim için o canımızdır. Dans yapamayan Balili Balili değildir sayılmıyor gibi. Sololu için de aynı şekilde görebiliyoruz üst seviyedeki Java dili konuşamayan ve Java dansı yapamayan Javalı, Javalı sayılmıyor. Neticesinde kültür günlük hayatımızda uygulanıyor.

Biz kültürün ilerlemesini daha çok teşvik ediyoruz çünkü dışarıdan gelen etki güçleniyor. Bu nedenle kültüre ilgi gösteren kişiler kültürün korunması gerektiğini görüyor ve bir şeyler yapmaya başlıyor, mesela yeni bulunan dans gösterisi, sanatçılar derneği vs. Aslında sanatçılar derneği var, örneğin Salihara. Bu tarz şeyler, semsiyesi ortada olamadığına rağmen kültürü geliştirmeye onları teşvik edendir.

Çok sanggar (bir türlü sanat dalları, özellikle dans, öğrenmek için bir kültür merkezi) hâlâ bilmiyor ve kendince hareket yapıyor kimi ben Java dansı *sanggar*’ı diyor kimi ben Bali dansı *sanggar*’ı diyor vs. Örneğin büyük ve gelişen *sanggar*; mesela Batı Sumatra’daki Sarina Bunda Padang *sanggar*’ı, sadece Batı Sumatra geleneksel kültürünü geliştiriyor Sulawesi kültürünü bilmiyor. Başka bir örnek Solo’daki Suryo Sumirat *sanggar*’ı, sadece Java’daki olanları biliyor. Yani dağılmaktadır. Kültürümüz çok geniştir. Sulawesi’deki Batara Gowa sadece Sulawesi kültürüyle ilgileniyor hatta önceden bahsedildiği ilkel faktör olduğu için sadece Güzey Sulawesi kültürü ile ilgileniyor Kuzey Sulawesi ya da diğer Sulawesi kültürü değil. Başka bir deyişle sadece kendi bölgedeki kültürü yükseltiyor.

Aslında bir kase verilmeli ve her şey içine dökülmeli

Bu Kültür Genel Müdürlüğü'nün görevidir. Onların görevi bütün kültür aktörlerine karşı gelişim programı yapmaktır. O kaseden kültür bölünebiliyor, hangisi geleneksel müzik dalına eklenebiliyor hangisi geleneksel dansı dalına eklenebiliyor diye. Hükümet iyice böyle bir şekilde gelişim programı yapmalı. Bence şu an gelişim programı var fakat birkaç faktörden dolayı hâlâ gelişmemiş. Örneğin ilgilenen kişi doğru bir kişi değildir. Bazen kültüre ilgisi olmayan kişi bu göreve atanıyor. Tutkumuz ya da ilgimiz yoksa işlerimizi azamiye çıkaramıyoruz. Bu tarz şeyler gördüğümüz çok oldu.

Endonezya'da dış politikanın stratejik programın bir parçası olarak kültürel diplomasiyi yeni gelişmeler çerçevesinde nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kemlu'da kültürel diplomasi insanlar arası iletişim (*people to people contact*) kamsamın parçasıdır. Kültür değişimi, öğrenci değişimi aracılığıyla ulusları birbirine yakınlaştırmaya çalışıyoruz. Daha çok işe yaran kültürdür çünkü kültürde siyasi faktör yok, herkes katılıp ve tadını çıkarabiliyor. Örneğin müzikte, biri müziği sevesi varsa Arap mı Afrikalı mı neli olursa olsun müziği dinlediğinde tadını çıkarmaya başlar. O yüzden bence insanlar arası iletişim (*people to people contact*) programı arttırmalı ve kültür yollarından biri olmalıdır. İnsanlar arası iletişim iyi gidince ve Endonezya tanınınca siyasi, ekonomik sorunlar konuşmak daha kolay gelecek. Kültür yaklaşımıyla insan birbirini tanımaya başlayınca ekonoik yaklaşım da geliyor. Örneğin, insanlar Endonezya'nın kültürü, müziği, dansları, manzaları güzel olduğu, Endonezyalı sıcakkanlı, misafirperver olduğunu görünce ben Endonezya'ya gitmek istiyorum der. Buraya geldiği zaman sadece sosyo-kültürel yaklaşım değil ekonomik yaklaşım da oluşuyor. Tiket alıyor, yemel alıyor, otelde kalıyor. Ondan sonra Endonezya'yı tanıyor ve Endonezya ürünlerini alıyor, batik mesela. Küçük bir iş fakat sürekli devam ediyorsa sayısı büyüyecek ve insan sayısı büyüyünce kar kat kat artıyor. O yüzden kültüre işletmeler arası açıdan bakıyor olursak yatırım, ticaret hakkında konuşuyoruz. Bana göre tamam, bu bir yoldur fakat kültüre de bakılmalı. İnsanlar arası iletişim (*people to people contact*) aracılığıyla turizm alanında yatırım yapılması

sağlanıyor. İnsanlar bize gelip otele ya da küçük küçük işlere yatırım yapıyorsa fark etmez sonuçta diğer şeylere de sızacak.

İnsanlar arası iletişim (*people to people contact*) aracılığıyla kültüre birinci nüfuz aleti olarak bakarsak kültür diğer işleri kolaylaştırır. Birtakım örneklerden küçük bir örnek verebilirim, mesela Çek Cumhuriyeti'ndeki yetkililer Endonezya'yı tanıncaya Endonezya kalblerine yakın gibi hisseder ve yakın hissettiği zaman Endonezya ne gibi bir ülke olduğunu merak edecek Endonezya'ya ziyaretler kesinlikle yapacak, ikincisi ise karar aldığı anda Endonezya'ya taraftar olan kararlar alır. Yani çok etkisi vardır. Elde almak istediğimiz etki budur. Başka bir örnek mesela Obama'dır. Birkaç süre Obama'nın Endonezya'da yaşadığı için aslında Obama'dan başlangıçta çok şeyler bekledik ama çok şey çıkmadı. Tabii ki etrafında çıkarlar dolu oldu. Fakat en azından insanlar Obama sayesinde *nasi goreng* (kızartmış pilav, Endonezya yemeği) tanımış oldu. Obama *nasi gorengi* sevdiği için *nasi gorengi* konuşuyor ve bundan dolayı *nasi goreng trending topic* oluyor (hakkında en çok konuşulan konu). Basit fakat yapılabilir bir şey.

Önceden dediğiniz gibi gelişim programı azamiye çıkmadığına etkileyen faktörlerden biri insan kaynağıdır. İkincisini tekrar söyler misiniz?

Bence bütçedir. Çünkü Kültür Genel Müdürlüğü ile Kazakistan'a gittiğim zaman Kültür Genel Müdürlüğü'nün yurtdışına sanatçıları götürme bütçesi var olduğunu öğrenmiş oldum fakat her sanatçı bu fırsat yararlanmıyor. Yani bütçe kısıtlı olduğu için sanatçıların kültürü geliştirme fırsatı da kısıtlı oluyor.

Aslında bütçe açısından Eğitim ve Kültür Bakanlığı toplam bütçesi 200 trilyun (yaklaşık 41 milyar lira) yeterli değil mi?

Eğer onlar kültürel diplomasi ne kadar önemli olduğunu inandırabiliyorsa ek paralar elde edebiliyorlar. Fakat birinci faktöre dönersek insan kaynağına bağlıdır. Başlıca iç yönetim yenilenmesi gerekiyor. Kültür ile ilgili kurallar ve yasaların yapıp duyurulması gerekiyor. Karışık bir yoldan değil sade bir yoldan geçebiliyor. Örneğin Malezya'nın "Malaysia

Truly Asia” sloganı gibi “Kültürlü Endonezya” bir milli kültür tanıtımı sloganı yapmaktır. Kültürlü Endonezya çok şeyi değiştirecek. Bunun için ulusal markalaştırmamız (*nation branding*) hâlâ yok. Bir ulusal markalaştırmaya ihtiyacımız var.

Sizce bizden ulusal markalaştırma ne olabilir?

Yukarıda bahsedildiği gibi “Güzel Endonezya” mı “Harika Endonezya” mı fark etmez bu marka devamlı olmalı ve herkes tarafından millice kabul edilen bir marka olmalı. Eskiden Tahun Kunjungan Wisata (turizm seyahatleri yılı) olmuş fakat sadece turistler getirmek kadarmış. Unutulan Sapta Pesona tekrar duyurulmalıdır. Fakat insanların dikkatini çeken marka gerekiyor mesela “Güzel Endonezya” duyduğunda Endonezya’yı ve kültürünü merak etmeye ve öğrenmeye başlar.

Wonderful Indonesia yetmiyor mu?

Wonderful Indonesia reklamı üzerinde hâlâ tartışmalar var. Turizm ve Yaratıcı Ekonomi Bakanlığı “Wonderful Indonesia” (harika Endonezya) kullanıyor, Ticaret Bakanlığı “Remarkable Endonezya” (Göze çarpan Endonezya) kullanıyor. Sektörel ego görülüyor. Bir slogan olmalı “Malaysia Truly Asia” (Malezya Asya aslı) gibidir.

Endonezya yüzleştiği soruna tekrar bakarsak Endonezya’nın ulusal markalaştırma yapamadığı sebepler: teşvik eden yasalar yok olması, birleştiren faktör yok olması, dağınık olması, koruyan bir semsiye olmaması, promosyonlar az olmasıdır. Endonezya bu konuya kesin gözüyle bakmıyor (*take it for granted*). Biz kültürümüz çok, çeşitli olduğunu söylüyoruz, işte bu kadar, sonra ne yapmalıyız diye sormuyoruz. Dediğimiz gibi birbirine sinerji olmalı.

Şu an bakarsak milli kiyafetimiz bulmak zor, Java kiyafeti var başka kiyafet de var. Kiyafet açısından bile zor. Birleşen bir promosyonumuz yok. Etkinlikler var fakat dışarıda duyulmuyor. Başta yönetimdir, ikincisi ise promosyon, üçüncüsü ise promosyon sürekliliği ve bu sürekliliği devamı için de tekrar birinci faktör yönetime dönüyor.

Bizim kültürel diplomamıza engel aslında bu mudur?

Evet, bizim kültürel diplomamız hâlâ böyle bir durumda.

Sizce ne yapılmalı?

İki şey yapılmalı. Önce içe doğru yani içteki sistem tamir edilmeli. Kültür büyüyüp geliştiği için sistem önemlidir. Yerel yönetimler, özel sektör, ve bireyler kültür gelişmesine sorumluluğu taşımalı, kültür yok olmasın. Bana göre başta Bali ve Padang olmak üzere birkaç bölgelerde durum iyidir. Yerliler kültürünü koruyor. İkincisi ise dışa doğru yani dışa entegre olmuş bir promosyon olmalı. Şu andki durum, bir promosyon yapıyoruz, bir bölge geliyor diğeri gelmiyor, hatta bölgeler arasında rekabet var. Aslında merkez yönetim, yerel yönetim aracılığıyla gerek olmadan büyük bir bütçeye sahiptir. Bu nedenle büyük promosyonlar merkez yönetimler tarafından yapılabilir, örneğin Kemlu ile işbirlik yaparak Eğitim ve Kültür Bakanlığı aracılığıyla yapılabilir. Niye Kemlu ile? çünkü yurtdışında ola Kemlu'dur, yurtdışındaki öncü büyükelçiliklerdir. Bazen bunu düşünmüyorlar kendi kafasına göre hareket ediyorlar ve en çok üzüldüğüm şey mesela 10 dansçı götürüyorlar fakat bu 10 kişiden hepsi profesyonel dansçı değildir. Eğer bir programa katılmak için hükümet böyle bir şey yapacaksa, hükümet seçim yapmalıdır ve düzenli bir plan yapmalı. Bu yana gördüğümüz gibi düzenli bir plan yok.

Siz yukarıda Çek Cumhuriyeti örnek verdiniz. Diğer ülkelerle kıyasladığında tecrübenize göre Endonezya'nın sahip olduğu zayıf ve güçlü noktalar nedir?

Sahip olduğu nokta, kültür potansiyel bir diplomasi varlığı olarak bakılmamasıdır. Onlar kültür bir diplomamızın varlığı olarak olduğunu farkında fakat sadece sözlerde bulunuyor. Nasıl azamiye onu çıkaracak diye net bir karar hâlâ yok. Kemlu içinde yumuşak güç diplomasisinden ekonomi diplomasisi daha önemli, KIPS (Keamanan Internasional dan Perlucutan Senjata/Uluslararası Güvenlik ve Silahsızlanma Müdürlüğü) daha önemli, Çok Yanlılık Genel Müdürlüğü daha önemli diye bir düşünce olmamalı.

Bakışaımız değişmeli. aslında bize *event organizer* (EO/etkinlik düzenliyiçi) birinin demesi beni çok üzüyor. Bunu diyene biz EO'yu öğretiyoruz, stratejisi düşünen biziz, çıkarları da bizim, hedefleri de bizim diyoruz. EO sadece istediğimiz şeyler yapmak için hizmeti kullandığımız kuruluştur. Stratejik düşünen biziz, kültür stratejileri nasıl olsun diye düşünen de biziz. Kültür varlıklarını kamu diplomasisi varlıklarına nasıl dönüştürebilmemizi düşünen de biziz. Bu ayın 25'inde diplomasi aleti olarak filme ilişkin Focus Group Discussion (Odak Grup Görüşmesi) yapacağız. Bu program insan düşünmediği şeydir. Film ne? diyor fakat onlar unutuyor, örneğin Hindistan. Kim Bollywood'u tanımıyor? Hollywood'u geçiyor. Bizim de eskiden Tangkiwood'umuz vardı. Cakarta'da Tangkiwood vardı, oyuncuların buluştuğu yerd. Gelecek hedefi Hollywood gibi olması idi. Burası Senen'de idi, o yüzden Senen'de Betawi Kültür Merkezi oradadır. Eskiden Bioskop lama (eski Sinema), *Wayang orang* (eski Java dansı tiyatrosu), Gedung Kesenian Jakarta (Cakarta Sanat Binası) vardı. Senen civarında yer alan Tangkiwood artık yoktu. Yaşlı, rock'çı olan sanatşımız Laila Sari Tangkiwood'da yaşıyor. Buna benzer şeyimiz artık yok, bunları unutuyoruz. Biz gençler diplomatları davet ederek filmin diplomasinin varlığı önemli olduğunu bilmesi için bir film yapacağız.

Film mi yapacaksınız?

Hayır, film görüşmesi yapacağız. Filmin kamu diplomasisinin varlığı olduğunu tartışacağız. Film sanatçıları, yönetmenler, oyuncular davet edilecek, hatta oyuncuların gençler diplomatlar önünde sadece ekonomik alım-satım, silah alım-satımı, mie indofood (Indofood şirketi ürettiği erişte/*noodle*) alım-satımı aynı zamanda film endüstrisi konuşulması gerektiğini konuşması isteyeceğiz. Yurtdışına film kullanıyorsak nasıl Endonezya'yı gösterebildiğini görebiliriyoruz. Halkta bakışaısı değiştiğini görebiliyoruz. Endonezya gelişmiş bir ülke oldu. Tabii ki gelişmemiş olan yerler de vardı. Örneğin Laskar Pelangi filmi, Java dışında Belitung'da çekildi, çocuk film olan Denias daha gelişmemiş bir yerde çekilmiş, bu bir gerçektir. Fakat Endonezya bunlardan ötesine olduğu görebilmek için Garuda di Dadaku filmi izleyebiliyoruz. Cakarta genci anlatan bir filmidir. Şimdi de The Raid film popüler oldu. Hatta G30SPKI darbesini anlatan film, yurtdışında nasıl çatışmalar çıkarabildiğini görebiliyoruz. Bundan diplomasi aleti olarak film kullanıldığı

ortada. Biz de neden anlayamıyoruz filmi diplomasi aleti olarak kullanabiliriz diye? Demokratik bir Endonezya'yı göstermemiz lazım. Örneğin Soe Hok Gie filmi. Bu filmde de demokrasiye ulaşma çabası görebiliyoruz. Film mesajı insanlar tarafından anlaşılabilir doğal filmler olsun, propaganda filmleri olmasın. Endonezya'daki hoşgörülüğe bakmak istiyorsan The Photograph film var. Bu film hoşgörülüğü gösteren bir filmidir. Bu film de Carlo Fiferi Film Festivali'nde ödüle layık görüldü. Bu film çocuk filmidir. Şimdiki Endonezya halkının bakış açısı geliştiğini görmek istiyorsan Arisan film. Niye bu film? çünkü çoğu nüfusu müslüman olan Endonezya'da gey ve lezbiyen de var. Bu bir gerçektir. Onlar diğer insan gibi Endonezya'da yaşıyor. Bu bakış açısı, kültürdür. Demek Endonezya'da böyle bir şeyler vardır. 7 Perempuan 7 Cerita (7 kadın 7 hikaye). Bu film de buradaki olanları gösteren bir filmidir. Fakat eğer Endonezya geliştiğini görmek istiyorsak Catatan Si Boy (Boy'un notları) filmine bakabiliriz. Orada kullanılan pahalı araba, Endonezya'nın zengin olduğunu ve geliştiğini görebiliyoruz. Film, kullanabileceğimiz kültürün parçasıdır. Bundan dolayı bu oyuncuları teşvik ederek diplomat gençlerinin dikkatini güzel filmlerimiz olduğuna ve film aracılığıyla Endonezya'yı tanıtmaya imkanımız olduğuna çekmeye çalışıyoruz.

Neden? Çünkü kolay, ucuz ve topludur. 60.000 rupiah paranla bir dvd alabilirsin ve yurtdışındaki bizim temsilciliğimize getirebilirsin. Oraya varınca KBRI'deki bilgisayar, projektör, ve akıllı tahta kullanarak filme yabancı misafirleri davet edebilirsin. Film başlamadan Büyükelçi açılışını yapsın, sonra dans gösterisi olsun. Büyükelçi Endonezya hakkında, Endonezya gelişmiş vs., demek istediği mesajlar paylaşabiliyor. Film den sonra tartışma yapılmalı, ve buradan diğer konular da geçecek, mesela Endonezya mutfağı'dır. Ucuz çünkü toplu bir şekilde yapılabilir, ve yer fark etmeksizin tekrarlanabilir. Sadece bir yerde değil, üniversiteler, klüblere yapılabilir. Ucuz çünkü bir dvd'dir.

Üniversiteye getirebilirsin hele ki Endonezya ile Türkiye ilişkisi iyi gittiği bu zamanda. Sen bir film getirebilirsin. Aynısını yap! Bunun hakkında bahsediyorsun, o zaman yapabilirsin. Neden üniversitelerde yapmıyorsun? Orada tecrübelerini paylaşabiliyorsun, film aracılığıyla tanıtılabiliyorsun. Buradan Endonezya kültürü hakkında arkadaşların fikirlerini öğrenebiliyorsun. Ayat-ayat Cinta (Aşk Ayetleri) ile başlayabilirsin çünkü

höşgörülülüğü gösteren bir filmidir. Endonezya'daki İslam ne gibi olduğunu gösterebiliyorsun. Diğer film ise Perempuan Berkalung Sorban'dır. Bu tarz filmler gösterip arkadaşlarınla tartışabilirsin.

Önceden zayıf olduğu nokta kültürün potansiyel bir varlık olarak hâlâ bakılmadığı olduğunu söylediniz. Güçlü olduğu nokta nerededir?

Güçlü olduğu nokta bizim olduğudur. Aramızda gelişip büyüyor diğer uluslardan bizi fark ettirendir. Şu anda bir örnek görebiliyoruz, örneğin Jokowi *batik*'i giyiyor. Eskiden farklı olduğumuz nokta budur. Eskiden niye *batik* Nelson giymekye utanıyorduk? Nelson Mandela ona sahiplenmiş. Keşke eskiden beri sahiplenseydik şimdi daha önce giymiş olan hangisi Nelson mandela mı Jokowi mi diye insan düşünmezdi.

Birkaç gün önce erkek moda defilesi programı yaptık. Giydiğin gibi dışı ceket içi ise *batik* ya da *batikten* yapılan ceket. *Batik* bizimdir. Ben her gün tenun, *batik* giyiyorum. Kravat umrumda değil. Diplomat olduğum ilk zamanlarda kravat takıyordum ama şu an kendi tarzım var, ben ve altımda personeller her gün giyiyor çünkü kim giysin? Biz diplomat, parlamacı, satıcı olduğumuzu diyoruz, o yüzden kültürümüzü “satıyoruz”. Gerçekten biz “satıyoruz”. *Batik* giydiğim için *pengrajin* (*batik* yapan) para kazanıyor, terzisi de, en az iki kişi para kazanıyor.

Giydiğimiz *batik* ile ilgili soranları da aldığımız yere yönlendirebiliyoruz değil mi?

Evet, ekonomi de devam ediyor. İplik yapandan dokunmuş kumaş yapan ve satan mağazaya kadardır. Bunu da ordaki arkadaşlarla bir pazardan aldım. Ben Bali'ye gittiğimde pazara gidip ve içinde yemek yedik. Bunu pazar ortasında aldım. Mağazadan değil pazardaki tezgah kullanan satıcıdan aldım. Aldığım için hem *batik* aldığım satıcı hem de terzim para kazanmış oluyor ve ben de *batik*'i korumuş oluyorum. Bu da Mark and Spencers'tan (bir mağaza) bir şey almaktan daha iyidir ve gurur duyuyorum.

Yukarıda dediğiniz gibi hükümetin zayıf olduğu noktalardan biri milli strateji olmadığıdır. Bu nedenle sizce kültürel diplomasi başarılı olması için hükümet başka yapması gereken şey var mı?

Evet vardır. Kültür ikonu bulmamız lazım. Yemek konusunda bile güzel bir yemek ikonu bulamıyoruz. 30 yemek ikonu var ve bu durum zordur.

Binlerce etnik grubu olduğu içindir.

Her zaman kullanılan sebep budur.

Çünkü sadece bir etnik grubundan bir yemek seçiliyorsa diğerleri de kızacak

Aynen, bizde kültürümüz ikonu nedir? Dans konusunda mesela Endonezya dansı diye bir şey hâlâ yok. Java dansı, Bali dansı var. Endonezya dansı belirleniyorsa herkes tarafından kabul edilmelidir. Yemekte de aynıdır. Java'da *gudeg* (Java'nın yemeklerinden biri) varken niye *rendang* (Batı Sumatra'nın yemeklerinden biri) olsun? Bu da herkes tarafından kabul edilen bir ikon belirleyeceğimize zorluk oluyor. Hem yemek, dans hem de müzik hâlâ belirlenememiş. Keşke *dangdut*'u (Endonezya'daki bir müzik çeşidi) Endonezya halkı müziği, Endonezya müziği demeye cesaretimiz varsa... *Gamelan* diyorsak Aceh'te *gamelan* yok, alkışlarla müzik yapıyor. Çok çeşit olduğu için bu iş zordur.

Endonezya'da kültürel diplomaside yeni araçlar ya da yeni modeller var mı?

Bana göre bilişim teknolojisi kullanılmalı. Bilişim teknolojisi kültürümüz yükseltmek için bir araç olarak kullanılmalı. Örneğin Güney Kore'dir. Güney Kore bilişim teknolojisini kullanıyor. Şekilleri ne olursa olsun medyada, cep telefonunda ve her yerde bulunuyor. Bunda da bilişim teknolojisi faktörü vardır çünkü bilişim teknolojisi kolaylaştırır.

Dediğiniz medyada, cep telefonunda bulunan ne demek? Kore Filmi mi?

Filmi, şarkıları, K-Pop (Kore popüler kültürü) vs. bunların itici faktörü bileşim teknolojisi, teknoloji ilerlemesi, başkalarının Kore'ye gelmesi ya da Korelilerin diğer ülkelere gitmesini kolaylaştıran ilerlemiş ulaşım teknolojisi, ilerlemiş telefon teknolojisi, televizyon teknolojisi vs. Bu nedenle promosyon yapılabilir. Endonezya da aynı bir şekilde kullanılmalı. CNN'de bile promosyon yapamıyoruz.

Kültürümüz hakkında?

Evet. Kültüre insanların algıladığı için yapamıyoruz. Eğer CNN'de ekonomi hakkında promosyon yaparsak hemen kazanımlarını elde alabiliyoruz, *cash and carry* (parasını ver al götür) algısı vardır. Fakat kültür böyle bir şey değildir.

Aslında kültürün kazanımları ve kârı daha çok uzun vadeli elde alınır değil mi?

Evet ve dolaylıdır. Örneğin Endonezya kültürü bilen yada Endonezya uzmanı olan yada *batik* uzmanı olan bir Amerikalı diyelim, bu kişi Amerika'da promosyon yapması 2-3 saatlik bir *batik* çalışmayı için Solo'daki Gunawan Setiawan'dan bir uzman götürmemden daha ise yarar. Bu *batik* uzmanı olan Amerikalı çalışmayı yapabiliyor. Yerli ve arkadaş çevresi daha geniş olduğu için daha çok yararlıdır. Bu *cash and carry* (parasını ver al götür) bir şey değildir. Bu nedenle biz uzun vadeli olan BSBI bursu programı yapıyoruz. 12 yıl sürdükten sonra sonuçları yavaş yavaş çıkmaya başlıyor. Örneğin Atina'daki büyükelçilikte Bali dansı, Banyumas dansı öğreten hoca, BSBI bursu mezunudur. BSBI bursu mezunu olan yerlidir. Başka örnek de Paris'tedir. Paris'te bir BSBI bursu mezunu vardır ve bu kişi şu an Makassar'a dönüp Pakarena dansı belgeseli yapıyor. Bizden daha iyi yapıyor çünkü arkadaş çevresi sağlamdır.

Yani şimdi sonuç çıkıyor?

Evet. Yıllar geçtikten sonra sonucu çıkmaya başlıyor.

Aslında o kişi Paris'teyken Endonezya hakkında anlattıkları kişileri sayısı da aslında bizim kazanımlarımızdır

Evet ve bunlar somut olmayan bir kazanımlar. Fakat herkes anlıyor değil özellikle sadece *cash and carry* ve *cash and carry* isteyen fen adamları. Her zaman hesap yapandır. Biz sosyal bilimi adamı olarak farklı yönden bakıyoruz. BSBI burusu mezunları kendi ülkelerinde ajanlarımız olunca çok mutlu eden bir şeydir. Hatta topluluk gibi bir şey kuruyor, Sırbistan'da mesela hatırladığım kadarıyla Sekar isimli bir grup kuruyor. Başka bir örnek versek, mezunu olan bir İngiliz. İngiltere'de bir grup kurup her yere *gamelan* götürüyor. Grup içinde de onun arkadaşları grubun üyesi oluyor. Yani tekrardan *cash and carry* değildir. Alım-satım gibi kültür sonuçlarına bakamıyoruz. Bizde de bu anlayışa sahip olmayan çoktur, sadece dışında değil bizim bakışımızda da bulunuyor.

Kamu Diplomasisi Müdürlüğünün bütçesi çok büyük olduğunu diyen de var. Bütçesi çok olduğu doğrudur fakat sonuçları da çok büyüktür. Çokyanlı İlişkiler Genel Müdürlüğü'nden geliyorsan *friends of Indonesia* (Endonezya dostları) yapabilir misin? Endonezya için danslarını öğretmekle uğraşır mısın? Sadece zirveden sonra her şey sona ermiş olur, ve toplantı yaptığı insanlar Endonezya ile psikolojik bağı yoktur.

Şu an BSBI bursu programı daha çok dikkat çekiyor. Büyükelçilikler kıskanmaya başladı niye diğer yerlerden almıyor diye hatta davet olmadığına rağmen büyükelçilikler kendi adayları göndermeye çalışıyor.

Büyükelçilikler?

Yurtdışındaki bizim büyükelçiliklerimiz. Örneğin Venezüella'daki büyükelçiliğimiz bizi arayıp istedi, Meksika'daki ve Brezilya'daki de aynıdır. Biz sosyal medyada çok promosyon yaptıktan sonra program popüler olmaya başladı.

Söylediğiniz gibi kullanılan araçlardan biri bilişim teknolojisidir. Sizce Endonezya azami derecede kullanmış oluyor mu?

Kullanıyor fakat azami derecede değil. Promosyon yapılıyor fakat azami sonuçlar hâlâ yok. Önceki verilen örnek gibi CNN’de tanıtılan ‘‘Remarkable Endonezya’’ (Göze çarpan Endonezya) ekonomi ilgili reklamdan çok para gelecek diye yapıldı. Ekonomi alanında verilen yatırım paradır fakat alanımızdaki ise insandır. Eğer varsa, ‘‘Visit Indonesia’’ (Endonezya’yı ziyaret et) mesela ve bu da turizm ile ilgili yani turist ve para ile ilgili. Turizm kültürün bir parçası olduğu unutuluyor.

Ekonomik yükselişin kültürel diplomasiye etkisini değerlendirebilir misiniz?

Eskiden fakir olduğumuzda kültürümüz de öyleydi. şimdi ekonomi büyüyor fakat kültürde değişen bir şey yoktur. Ekonomimiz büyüdüğünden dolayı kültür de gelişmiş oldu diye bir şey yok. Eskiden fakir olduğumuzda kültürümüz de gelişip büyüyor çünkü kültür halk içinde ‘‘halk plasentası’’nda yer alıyor, o yüzden ekonomik yükselişin kültürel diplomasine etkisi pek çok manidar değildir. Her gün kültürümüzle yaşıyoruz o yüzden fakir ya da zengin olmak fark etmez. Fakir olan Balili yine de tapınağa gidiyor değil mi? Fakir olan Javalı varsa da o kişi de *kejawen* (Java’daki ritüel) yapıyor. Başka örnek her zaman *Keraton* (Java İmparatorluğu) mevsime bakmaksızın (hasat ya da değil) Java’daki *grebeg gunung* (bayramlarda yapılan geleneksel törenlerden biri) yapıyor. Bunlar paraya bağlı şeyler değil, bence daha çok inanç, yaşam tarzı, ve yerel bilgelige bağlıdır. O yüzden ekonomi düşüyor bile kültürel etkinlikler yapılmaya devam ediyor. Belki bir kişi kültürel etkinlik için 50 veriyor, sıkıntılı olduğunda verdiği 50’den düşebilir, azalabilir fakat durmuyor. Bunlar (ekonomik durum sıkıntılı olması) kültürü öldüremez.

Endonezya’nın orta güç olması, ekonomi profili gelişen G20 üyesi olması sizce etkilemiyor mu kültürel diplomasisini?

Bence hayır. Çünkü bu durum ekonomi diplomasisi olacak. Halbuki kültür ve ekonomi birbirine bağlanıyor. Biz G20 üyesiyiz, G20’de halk refaha nasıl götürüleceği konuşuluyor

fakat ekonomi faaliyetler ile kültür faaliyetleri değildir. Halbuki kültür ve ekonomi birbirine bağlanabiliyor, mesela kültür korumak ile ilgilidir.

UNESCO bahsederek *batik*, Borobudur UNESCO listesine koyuluyor. Hükümet sadece koydurmaya çalışıyor. Şimdi *angklung* (Batı Java'daki müzik aletlerinden biri) hakkında hükümet telaşa listeye koydurmaya çalışıyor. Fakat hükümet unutuyor ki koruma önemlidir, unutuyorki *batik*'i yükseltmiyorsa *batik* gelişmeyecek ve UNESCO *batik*'i listeden çıkarabilir. Liste geçicidir, değerlendirilmesi vardır.

Örneğin *subak* (Bali'deki pirinç bahçesi sistemi). *Subak* listede yer alıyor fakat değerlendirmeye göre çok *subak* kullanamaz hale geliyor. *Subak* koruma faaliyetleri olmadığı için listeden çıkarılacağı düşünülüyor. Çok tehlikeli bir durumdur.

Uyarılmalı o zaman değil mi?

Hükümet uyarılmalıdır. Kültür mensuplarıyla kültür uzmanlarıyla konuşabilirsin ki hükümet çok ilgelenmediğini ve onlar kendi imkanlarıyla faaliyetler yaptıklarını göreceksin. Onlar ruhsal ihtiyaçları karşılamak için yapıyorlar.

Zihinsel devrim sloganıyla şu anki hükümete nasıl bakıyorsunuz?

Umut ediyorum. Bakalım. Yeni bakana bakarsak umutlarımız hâlâ var. Yeni bakanımız genç, vizyoner ve akademisyendir. Çok kültürde yaşıyor ve anlıyor. Açıkçası yeni bakan konuşulabilecek bir bakandır. Bence Anis bey önce bakanlara göre daha vizyoner vizyonları vardır.

Yakında bir gelişme var mı?

Hayır, henüz değil çünkü hâlâ eğitim sorunlarını çözmeye çalışıyor.

Müfredat sorunu mu demek istiyorsunuz?

Evet, en son gelişme 2013 müfredatı revize edilmiş durumda fakat kültür ile ilgili henüz bir gelişme yok. Her zamanki gibi kültür ön planda yer almıyor. Bakalım, ama umut ediyoruz ki Bakanımız hâlâ genç, konuşulabilecek bir bakandır o yüzden ona kültürel diplomasi önemli olduğunu bahsetmemiz fırsatımız çoktur. İçte kültür korunduğu sürece dışa yapılan diplomasi devam edebiliyor. Biz dışa yükseltmeye çalışıyoruz fakat içte korunmuyorsa, kırılıyorsa boşu boşuna gidecek.

Mülakat 2

(Endonezya İstanbul Başkonsolosu Sn. Anang Kusumaningprang ile gerçekleştirilen mülakat)

Benim ilk sorum, Endonezya'nın kültürel diplomasisi dış politikasında nasıl yürütülüyor? ve kurumsal olarak onu yürüten, değerlendiren ve gözeten kimdir?

Bildiğim kadarıyla kültürel diplomasi Endonezya'da eski zamanlardan beri yürütülmüş. Aslında eski zamanlardan beri kültürel diplomasi yürütüyoruz fakat son zamanlarda resmi olarak kültürel diplomasi harekete geçmektedir. Eski zamana bakarsam Dış İşleri Bakanlığı'na girdiğim ilk zamanlarda Sayın Mochtar Kusumaatmadja, Joop Ave Bey desteğiyle, bir dergiyi yayınlattım. O yüzden eskiden beri kültürel diplomasi yürütülüyor diyebilirim.

Eğer tekrar bakarsak Sriwijaya İmparatorluğu olduğu zamanlarda Çinlilerle yapılan evlilik vs. kültürel diplomasinin yürütüldüğü bir kanıttır. Fakat resmileşen ve kurumsallaşan kültürel diplomasi en son zamanlarda daha duyulmuş haline geliyor. Bu kültürel diplomasi dinlerarası diyalog adıyla tanınmaktadır. Bir kere daha tarihine bakarsak çok eskiden beri

kültürel diplomasi yapılmış. Büyük ihtimalle yurtdışına sanat delegasyonu göndererek yapılmış ya da başka vasıtalarla. Bu da kültürel diplomasinin şeklidir. Cumhurbaşkanı Soekarno döneminde de benzer faaliyetler yapılmış.

Yürüten kurumlar ile ilgili olsa bence Dış İşleri Bakanlığı söylemek daha doğrudur çünkü kültürel diplomasi yürütmek için sadece yurtdışında Endonezya kültürünü tanıtmak anlamına gelmez aynı zamanda diplomasiye bağlanması gerekiyor. Dolayısıyla kültürel diplomasinin ana işlemcisi Dış İşleri Bakanlığı olması doğrudur, ve tabii ki bu konuda İletişim ve Kamu Diplomasisi Genel Müdürlüğü'dür.

Kültürel diplomasi temeli nedir?

Bana göre Endonezya'nın kültürel diplomasisinin temeli yurtdışına kültürümüz tanıtmaktır (yükseltmek). Kültür tanıtımı tam anlamıyla, sadece geleneksel danslar, sanat ile ilgili değil aynı zamanda geleneksel yemekler, tarihi, dans sanatı, ses sanatı, resim sanatı vs. kültürel diplomasiye dahil ediliyor. Hatta şu an din mevzuları, dinlerarası hoşgörülülük ile de ilgilidir. Bunlar da kültürel diplomasiyi tanıtmaya aracı da olabiliyor. O yüzden sadece Endonezya kültürünü tanıtmak değil, iki ülkenin, hatta mümkün olunca çokyanlı olarak birçok ülkelerle, ilişkisini artırmak için kültürün menfaatlerinden yararlanmak anlamına gelmektedir.

Sizin bahsettiğiniz dans, yemek, tarih, bunlar Endonezya'daki *Bhinneka Tunggal Ika* değerinde kökleşiyor?

Doğrudur. *Bhinneka Tunggal Ika* yurtdışına yaptığımız kültürel diplomasinin tanıtımının köküdür ve kültürel diplomasi aracı olarak kullanılabilir. daha derin bir şekilde kazdığımız sonunda bir neticeye varırız ki bu çeşitliliği tüm ülkeler tarafından sahip olunan değildir. Bir kaç ülkelerde tecrübem oldu. Çeşitliliği (farklılık) yaşayan ya da farklılık geçmişine sahip olan ülke sayısı azdır. Hatta bir çok ülkelerde bu farklılık dağılmalara neden olmuş. Küçük ülkelere dağılmış olan ülkeye bakabiliriz. Bu da farklılığının bir ülkenin tarafından iyi bakılması gerektiği bir işaretidir ve kullanıp yararlanması gerekir ki

siyasi, sosyo-kültürel bir istikrar olması için sadece bir ülkenin içine değil aynı zamanda ikili ve çokyanlı olarak diğer ülkelerle diplomasi yürütme çabası olarak kullanılabilir ve Allah'a çok şükür ki Endonezya yapmış durumda ve dinlerarası diyalog dünyanın birkaç bölgelerinde tanınmaya başlamış. Hatta Endonezya'nın kültür farklılığı ve din çeşitliği uyumlu olduğu tanınmış durumdadır. Fakat uyumluluk devam etmesi için buna ilgi gösterilmeye devam edilmelidir.

Yani Bhinneka Tunggal Ika kültürel diplomasiyi güçlendiriyor ve uygulamalarından biri dinlerarası diyalogdur diyorsunuz?

Bence de. Kökü oradan geliyor ve uygulamaları farklı farklı çeşitlerde bulunmaktadır.

Önceden sizin dediğiniz gibi sadece kültür tanıtımı ile ilgili değil aynı zamanda iki ülke yada birkaç ülkenin ilişkileri artırmak ile ilgilidir. Aslında Endonezya'nı kültürel diplomasisinin amacı bu mudur?

Doğrudur. Bana göre iki ülkenin, ikili, çokyanlı ve bölgesel olarak, iyi ilişkilerini artırmak kültürel diplomasinin amaçlarından biridir. Fakat bundan daha önemlisi iyi ilişki oluştuktan sonra hem ikili, bölgesel ve çokyanlı olarak ikili güvenlik, ekonomik, sosyo-kültürel istikrar olması sağlanacak, bölgesel ve çokyanlı ilişkide de geçerli. Başka bir deyişle önce iyi ilişkiyi artırma bir çabasıdır fakat sonunda ikili istikrar, bölge istikrarı ve dünya istikrarı yaratmak için kullanılabilir.

Kültürel diplomasi yürütmek için kullanılan strateji nedir? ve sizce bu kullanılan strateji etkili oldu mu yoksa değiştirilmesi mi gerekiyor?

Bence şimdiki kullanılan strateji iyi bir strateji diyebiliriz.

Ne gibi bir strateji?

Yaptığımız kültür tanıtımı gibi, gönderdiğimiz kültür delegasyonu, sanat delegasyonu vs. Kültür tanıtımı yaptıklarımız, festivallere katıldıklarımız vs. güzel bir şey ve devam ettirmeliyiz. İkinci strateji ise yaptığımız dinlerarası diyalog da iyi oldu. Fakat bundan ötesi durumun uyumlu olduğunu devam ettirmektir çünkü bu önemli bir şey özellikle Endonezya İstanbul Başkonsolosu olduğum için Osmanlı çağından beri Türkiye ile Endonezya kültürel diplomasisinin yürütüldüğünü görmüş oldum. Tarihe baktığımız zaman Osmanlı çağından beri kültürel diplomasinin bize tanıtıldığı görülmektedir ve o zamanlarda farkında olmaksızın biz biliyoruz ki Osmanlı çağında İslam Türkiye'yi geçerek Endonezya'ya (Aceh bölgesine) gelmiş.

Sonraki soru: Endonezya'nın kültürel diplomasisini etkileyen faktörler nedir? Ve bu faktörler nasıl kültürel diplomasinin uygulamalarına etkiliyor?

Kültürel diplomasinin yürütülmesine etkileyen faktör çoktur. Yurtiçinde siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel istikrar olmalıdır çünkü siyasi, sosyo-kültürel istikrar ve güçlü bir ekonomi olmayınca yurtdışına kültür tanıtımı yapamayız. Yurtdışına kültürel diplomasiyi yapamayız çünkü kültürel diplomasi yurtiçindeki durumların yansımasıdır. Bu en önemli konudur. İkincisi ise etnik grubu açısından, dil açısından, din açısından çeşitli Endonezya toplumlarındaki uyumluluk da etkiliyor. Çünkü eğer her etnik grubu kendi kültür değerlerini koruyabiliyorsa milli değerler güçlü ve istikrarlı olmasına neden olacak ve dolayısıyla bu değerleri "satabiliriz" ve sonunda diplomasi yapma silahı olacak. Örneğin *Pancasila* değerleri, farklılık değeri vs. potansiyel değerler oluyor çünkü böyle gibi bir formüle her ülke sahip olmamaktadır.

Endonezya'da dış politikanın stratejik bir parçası olarak kültürel diplomasiyi gelişmeler çerçevesinde nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bence uluslararası ilişkilerde kültürel diplomasının önemi artacak, hem ikili, bölgesel hem de çokyanlı olarak çünkü uluslararası ilişkilerde daha çok sıkı bir şekilde başta çevre sorunları, siyasi, askeri sorunları vs. olmak üzere sorunlarla dolu olacak. Bu nedenle kültürel diplomasi aracılığıyla olayı etkisiz duruma getirmeye çalışırız ve ülkeler arasındaki uyumluluk olmasına ulaşılabilir. Ve ben görüyorum ki kültürel diplomasi dış politikanın uygulanmasının ana işlemcilerinden biri olacak, sadece Endonezya'da değil her ülkede olacak diye sanıyorum.

Aslında size çok katılıyorum. Dediğiniz gibi bence uluslararası toplum sonuçta silah kullanma tehlikesi, misal nükleer silahlı tehlikesi, olduğunu bilmiş durumdaki mantıksal olarak dış politika yürütmek için kullanılacak araç kültürel diplomasıdır. Bu düşünceye nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bence doğrudur. Yukarıda dediğim gibi adım adım kültürel diplomasi bir ülkenin dış politikası uygulamasının ana işlemcisi haline gelecek ve daha etkili olacak çünkü bilim ve teknoloji ilerlemişki artık insanlar silah yarışması ve siyasal nüfuz daha ön plana çıktığı ve keskin olduğunu farkında ve bu nedenle barışçıl çözüm yöntemleri ortaya koyulmaya başlıyor ve bu barışçıl çözüm yöntemlerinden biri kültürel diplomasıdır.

Eğer Endonezya'nın kültürel diplomasisi diğer ülkelerinkiyle, mesela Türkiye'ninkiyle karşılaştırılıyorsa Endonezya'nın kültürel diplomasisinin zayıf olduğu noktalar nedir ve güçlü olduğu noktalar nedir?

Bence şu an neredeyse bütüm ülke kültürel diplomasiyi yürütmekte bulunuyor. Öneğin Çin. Eskiden beri kültürel diplomasiyi ön plana çıkardığı için Çin kültürünü daha tanımış halhaline gelmişiz. Bunu yanı sıra Batı da aynı durumda bulunuyor. Jazz, klasik müzikleri tanıyoruz vs. Bu kültürel diplomasının yollarından biridir ve özellikle Endonezya önceden dediğim gibi çok eskiden beri de faaliyette bulunmuş. Kültürel diplomasi kapsamlı bir şekilde de yapılmış.

Zayıflık vs. olup olmadığı sorusuna bakarsak bence kültür zayıf olup olamadığı görmek pek çok doğru değil, fakat daha çok dikkat etmemiz gereken şey şimdiki bilim ve teknoloji ilerlemiş ve onun daha geniş bir siyaset alanındaki gelişmeler içinde hızı daha artmış durumdaki kültür değerlerini nasıl koruyacağımızdır. Bu açıdan bir ülkenin kültür değerlerine dayanarak kültürel diplomasi korunup devam ettirilmelidir.

Kendi açısında kültürel diplomasi zayıf olup olmadığı görülemezken stratejisi açısından bakıldığında Endonezya'nın kültürel diplomasisinde kullanılan strateji diğer ülkelerinkiyle zayıf ya da güçlü olduğu noktalar nedir?

Bence diğer ülkelerle bu zayıf bu iyi ayırmak ve karşılaştırmak zordur çünkü her ülkenin kültürü farklı ve kendi kültüründe özelliği var ve dolayısıyla bir ülkenin kültürel diplomasisini diğerlerinden daha önde tutması olmaz, örneğin demokrasi. Demokrasi iyi bir şeydir fakat yerel çevreye adapte olmadan uygulanamaz. Endonezya'da Batı tarzındaki demokrasiyi harfi harfine uygulayamayız ve aksine Doğu tarzındaki demokrasi kendi özel adetleriyle gerçekçi kültürlü Batı'da uygulanamaz. Batı'da 50 artı 1 kazanan demektir fakat biz eskiden biri muvafakat amaçlı demokrasi tanıyoruz. *Gotong royong* (seferber olup birbirine yardım etmek) vs. değerine de bakılmalıdır.

Bu nedenle bu iyi bu kötü bu zayıf bu güçlü diye bakmıyorum, her ülke kendi özelliği var ve bu noktada yukarıda bahsettiğim gibi eğer kültürel diplomasi yükseltebiliyorsak ve ondan sonra ikili, bölgesel ve çokyanlı çevremizle anlaşılırsak küresel sorunlar halletmek için çok uluslu bir kültür değeri olması sağlanabilme ihtimali vardır.

Biraz önce dediğiniz gibi anlıyorum ki her ülke kültürü farklı olduğu için o yüzden uygulanması stratejisi de farklı oluyor ve bu nedenle karşılaştırma yapmak zordur, değil mi?

Kesinlikle. Çünkü Endonezya kültürü, Doğu kültürü *gotong royong*, kibarlık adetini hâlâ tanıyor, Batı kültürü ise farklı, hele ki Orta Doğu kültürüne bakılırsa, o yüzden uygulanması stratejisi farklı oluyor. Fakat gelecekte Doğu kültürü, Orta Doğu kültürü ve Batı kültürü

arasında karışım olma ihtimali olabilir, bu da bütün bölge tarafından kabul edilebilecek bir kültür olacak.

Türkiye ile ise nasıl sizce?

Türkiye ile ise bence çok benzerlikler bulunmaktadır. Başlangıçtan söylediğim gibi Osmanlı çağından beri barışçıl İslam dini yayılması aracılığıyla bizim kültürel diplomasisi ilişkilerimiz birbirine sıkı bir temasta bulunmuş. O yüzden bence ortaya çıkacak problem olmayacak fakat önceden dediğim gibi özellikleri olduğu için farklılıklar da oluyor. Türkiye Asya kıtası ve Avrupa kıtası olduğu, Orta Doğu, Arap'a yakın olduğu, Afrika'ya yakın olduğu kültürünü etkiliyor.

Endonezya da öyledir. Endonezya Asya'da, Doğu'da yer aldığı, malay adeti var vs. olduğu için özelliği var, farklılığı vardır. Fakat kültürel diplomasi farklılığı aramıyor hatta benzerliği arıyor ve o benzerliği daraltıyor ve bundan dolayı uyumluluk oluyor.

Sizce yürütülen Endonezya'nın kültürel diplomasisine engeller nedir? ve bunları halletmek için yapılmak gereken nedir?

Engel yalnız yurtiçinden kaynaklanıyor ve o da çok çeşitli Endonezya'nın kültürünün üstün değerleri, Endonezya'nın etnik grupların üstün değerlerini korumamız gerekme sorunudur.

Dışından kaynaklanan var mı?

Dışından kaynaklanan ise bütün ülkeler birbirini etkilemesidir. Yalnız büyük ülke, küçük ülke ya da zengin ülke, fakir ülke değil bütün ülkedir. Bütün yabancı güç bir ülkeye nüfuz edecek, sadece Endonezya'ya değil bütün ülke birbirine nüfuz edecek.

Teknik olarak bakarsak önceden dendiği gibi dinlerarası diyalog yapılmak için özel strateji, bütçe olması vs. gerekiyor değil mi?

O yüzden başlangıçtan dediğim gibi kültürel diplomasi bir ülkenin siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel istikrarına bağlıdır. Bir ülkenin siyaseti istikrarlı olmasa kültürel diplomasi tanıtımı yapmak zor olacak, ekonomisi istikrarlı olmasa kültürel diplomasına finansal destek vermek zor. Sosyo-kültürel durumu iyi olmasa zor, kültürün değerleri korunmasa da zordur. Tekrar dediğim gibi siyasi, ekonomik, ve sosyo-kültürel istikrar kültürel diplomasinin yürütülmesine çok etkili oluyor.

Endonezya'nın kültürel diplomasisi'nde uygulanmaları için kullanılan yeni araçlar ve yeni modeller var mı?

Kullanılacak yeni araçlar tabii ki çevresiyle bilim ve teknoloji ilerlemesine göre gelişecek. Şu nu biliyorumki eskiden kültürel diplomasi sadece dans sanatı tanıtımı, geleneksel yemek tanıtımı olarak tanınmış, sonra iletişim tanıtımı tanınmış ve gelişe gelişe dinlerarası diyalog noktasına varmış.

Bence kültürel diplomasi gelecekte uluslararası çevredeki siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, iletişimsel ve teknolojik gelişmelere göre çeşitli yöntemleriyle gelişecek.

Sizce bu araçları kullanarak Endonezya yararlanmış bir durumda mı?

kültürel diplomasi müspet ilim değildir o yüzden sonucu hemen aniden elde alınamaz. Bir ev kuruyoruz gibi değil, bir ev kururken kaç gün kaç ay içinde kurulacağını tahmin edebiliriz, bir köprü kururken birkaç ay içinde tamam olacak diyebiliriz. Kültürel diplomasi devamlı bir çekilde gelişen bir şey ve sonuçları uzun vadeli sonuçtur.

Onun sonucu, iki ülkenin ilişkisinin istikrarı, ilişkisinin uyumlu olması dediğiniz mi?

Siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel alanda iki ülkenin iyi ilişki oluşması, ondan sonra bölgesel ve çokyanlı boyutta iyi ilişkiler oluşması, kültürel diplomasi sonuçlarından biridir.

Daha başarılı olabilmek için Endonezya hükümeti ne yapmalı?

Bence Endonezya hükümeti devamlı bir şekilde Endonezya'nın üstün kültürünün değerlerini yükseltmeyi teşvik etmeye devam etmeli ve devamlı bir şekilde Endonezya potansiyellerini kazıp yükseltmeye devam etmeli çünkü Endonezya potansiyeli çoktur: farklılık, *Bhinneka Tunggal Ika*, *Pancasila*, ve *gotong royong* vs. dışarıya satılabileceğimiz sermayeler çünkü her ülke böyle değerlere sahip olmuyor.

Ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel istikrar önemli olduğunu vurguluyorsunuz. Buna bağlantı yaparak Endonezya'ya bakarsak ekonomisi şu an hızlı bir artışta bulunduğunu biliyoruz. Bu Endonezya'nın ekonomi yükselişi kültürel diplomasisini etkiliyor mu? Nasıl bir şekilde etkiliyor?

Bence birbirine bağlanıyor. Bu bağlanma çok sıkıdır. Bir alandaki bir başarı kapsamlı bir şekilde diğer alandaki başarıyı etkileyecek. Ekonomi alanındaki başarı muhakkak diğer başarılarını etkiliyor. Sosyo-kültürel alandaki başarı ve siyasi istikrar birbirini etkiliyor vs. O yüzden sadece ekonomik alanda bir ülke çok iyi gittiği için kültürel diplomasisi diplomatik olarak başarılı olacak diye demeyelim çünkü bunun gerçekleşmesi zor olur. Fakat siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel istikrar olması sağlanmış durumda olsa kültürel diplomasi yürütmek kolay geliyor. Yani bir alan ya da bir sektöre bağlı değildir.

Mülakat 3

(Kamu Diplomasisi Enstitüsü Direktörü Sn. Doç. Dr. Abdullah Özkan ile mail üzerinden gerçekleştirilen mülakat)

Türkiye kültürel diplomasisi nasıl sürdürülüyor? (örgüt olarak) kültürel diplomasi sürdürmek, değerlendirmek ve gözetlemek için sorumlu olan aktörler hangileridir?

Türkiye'nin çok ciddi bir kültürel diplomasi potansiyeli olduğunu düşünüyorum. Ancak ne yazık ki bu önemli potansiyeli harekete geçirebilecek vizyon ve stratejik bakış açısından yoksun. Bu bakış açısını kazanmak için öncelikle kamu diplomasisi vizyonuna sahip olmak gerekiyor. Türkiye kamu diplomasisinin önemini daha 5 yıl önce ancak kavrayabildi ve kamu diplomasisi koordinatörlüğü kurdu; bu koordinatörlüğü de Başbakanlığa bağladı. Oysa 21. yüzyılda devlete bağlı bir kamu diplomasisi politikası yürütülemez, yürütülürse propaganda olarak algılanır. Mevcut durumda kültürel diplomasinin başat aktörlüğünü kamu kurumları yürütmektedir. Doğrusu sivil toplum örgütleri, üniversiteler, kanaat önderleri, bilim insanları vb. kültürel diplomasinin öncülüğünü yapmalıdır.

Türkiye kültürel diplomasisi özü nedir?

Türkiye, kültürünü tanıtarak başka ülke ve toplumlarla ilişki kurmak istiyor. Ama kendi kültürü üzerinden esaslı bir hikaye yazmadıkça, sadece tanıtım perspektifiyle etkili olamaz. Türkiye'nin kültürel diplomasi alanında, toplumun tümünün katkı verdiği, kendini doğru anlatan bir hikayesi olmalıdır.

Türkiye kültürel diplomasisi amaçları nelerdir?

Kendini ifade etmek, doğru anlatmak, başka ülke ve toplumlarla ilişki inşa etmek.

Türkiye kültürel diplomasını sürdürmek için nasıl bir strateji kullanıyor? Bu strateji etkili mi yoksa değişmesi mi lazım?

Türkiye'nin mevcut kültürel diplomasi stratejisi kanaatimce eksik. Öncelikle devleti/kamuyu bu işin önünden çekmeli, kültürel diplomasiyi tamamen sivil alana bırakmalı, devlet altyapı ve lojistik alanlarda faaliyet yürütmeli. Toplumda kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi konusunda farkındalık oluşturacak bir seferberlik başlatılmalı, özellikle üniversiteler bu konuda önemli sorumluluk ve görevler üstlenmeli... Toplum bu konuya ortak etmeden, onların sahiplenmesini sağlamadan, başarılı olunamaz.

Türkiye kültürel diplomasisinin sürdürülmesini etkileyen faktörler nedir? Nasıl bir şekilde etkiliyor?

Kültürel diplomasi, uzun vadeli, kararlı, sabırlı bir çalışmayı gerektirir. Kısa sürede hemen sonuç alınması beklenmemeli. Bu nedenle Türkiye kültürel diplomasi faaliyetlerini orta ve uzun vadede planlamalı, bunu da iktidarlara göre değişen bir perspektiften çıkartarak, devlet politikası haline getirmelidir. Hangi iktidar gelirse gelsin bu devlet politikasına sahip çıkarak yürütebilmelidir.

Türkiye'de dış politikanın stratejik programın bir parçası olarak kültürel diplomasiyi yeni gelişmeler çerçevesinde nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dış politikanın bir parçası olarak kültürel diplomasının kullanılması çok akıllıca ve önemli bir girişim. Türkiye bu yönde adımlar atıyor, zamanla bu adımların olumlu geridönüşleri olacaktır.

Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında (Örneğin AB) Türkiye’de kültürel diplomasının güçlü ve zayıf yönleri nelerdir?

Türkiye kültürel diplomasi alanında henüz çok yeni, kat etmesi gereken uzun bir yol var. Doğru bir strateji oluşturabilir, kendi hikayesini yazabilir, toplumu da bu işe ortak edebilirse; başarılı sonuçlar almaması için hiçbir neden yok.

Türkiye kültürel diplomasisine var olan engeller nedir? Bunları halletmek için ne yapılması lazım?

Türkiye’nin iktidarıyla, muhalefetiyle, toplumun tüm kesimleriyle öncelikle 21. yüzyılda yumuşak güç unsurlarının ve kamu diplomasisinin önemini anlaması, buna göre sistemi gözden geçirmesi, yeni bir yapılanmaya gitmesi şart. Türkiye’nin en büyük engeli, yumuşak güç olgusunu, kamu diplomasisi ve kültürün başka toplumları etkilemek için en cazip olgu olduğunu henüz tam olarak anlayamamış olmasıdır. Bu konuyu anlar, toplumsal birlik oluşturur ve elbirliği ile çalışmaya başlarsa kısa sürede önemli mesafeler alabilir. Çünkü Türkiye’nin kültürel birikimi, ülkeyi cazibe merkezi yapabilecek imkan ve potansiyel barındırmaktadır.

Sürdürülen kültürel diplomasının başarılı olması için hükümetin ne yapması gerekiyor?

Kültürel diplomasi, sadece hükümetin işi değil. Öncelikle hükümetin bunu anlaması ve tüm siyasi partileri, sivil toplum örgütlerini, medyayı vb. kültürel diplomasının aktörleri haline getirmeli, işe ortak etmelidir. Hatta benim önerim, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kamu diplomasisi politikalarına ve kültürel diplomasi vizyonuna öncülük etmesidir.

Türkiye’de kültürel diplomaside yeni araçlar ve yeni modeller nelerdir?

Üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve medya en önemli unsurlardır. Türkiye bunları etkili şekilde kullanmayı başarabilirse, kültürel diplomasi alanında etkili olabilir.

Türkiye bu araçlardan etkin bir şekilde yararlanabiliyor mu?

Türkiye kültürel diplomasiyi devlet eliyle yürüttüğü için üniversitelerden, sivil toplum örgütlerinden ve medyadan bu konuda yararlanamıyor.

Ekonomik yükselişin kültürel diplomasiye etkisini değerlendirebilir misiniz?

Ekonomik gelişme, insani kalkınma, demokratik gelişmeler, özgürlüklerle ilgili açılımlar, kültürel diplomasiyi her zaman olumlu etkiler. Türkiye güçlendikçe, daha demokratik, daha özgür, daha kalkınmış bir ülke oldukça, başka ülke ve toplumların daha fazla ilgisini çekecek, daha çok cazibe merkezi haline gelecektir.

Kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi faaliyetlerinde dikkat edilmesi gereken en önemli unsur; samimi, mütevazı, içten bir dostluk ilişkisi geliştirmektir. Emperyal, tahakkümcü, üstünlük taslayan bir bakışaçısından ise şiddetle kaçınmak gerekir.

Kültür üzerinden başka toplumlarla sağlam bir ilişki inşa edilebilirse; bu ilişki beraberinde ekonomik, siyasi ve sosyal pek çok yeni işbirliklerinin de kapısını açar, pek çok sorunu kolaylıkla çözer, yeni sorunların oluşmasının da önüne geçer.